కల్యాణానందభారతీగ్రంథమాలాయాం-౯౨.

కల్యాణశ్రీకలా

శ్రీ లలితారహస్యనామ వ్యాఖ్యా

శృంగేరీ శ్రీవిరూపాక్ష శ్రీ విద్యాశంకరపదమావేశప్రకాశిత

జగద్గురు శ్రీ కల్యాణానందభారతీ

మహాంతాచార్య స్వామిభిః

విరచితా.

శాంకరశకే—గగనేంద్రియవేదాక్షిమితే విక్రమనామ్ని

వత్సరే శ్రావణశుక్లచతుర్దశీ భృగువాసరే పరిపూరితా సతీ

విజయతేతరామ్.

16—viii—1940

బ్రహ్మశ్రీ వఝ్ఝలోపనామక వెంకటనరసింహరాయేణ

ప్రకటీకృతా.

 [మూల్యం రూప్యమేకమ్

శాంకరశకే గగనేంద్రియ వేదాంక్షిమితే

విక్రమనామసంవత్సరాశ్వినశుక్ల తృతీయా భృగువాసరే

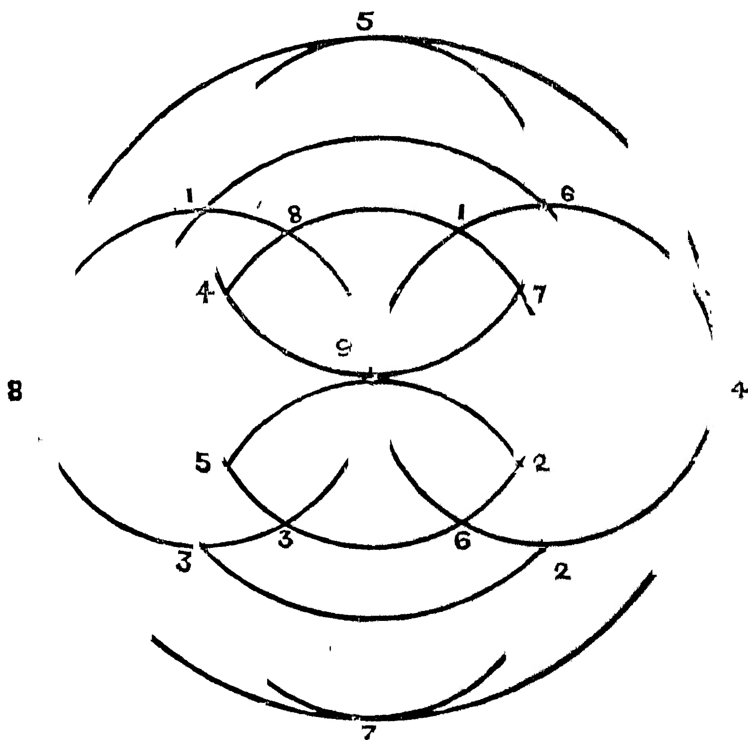
ప్రకటీకృతా సతీ విజయతేతరామ్.

ప్రథమ ముద్రణమ్

తెనాలి, కల్యాణీ ముద్రాక్షరశాలాయాం

బ్రహ్మశ్రీ వఝ్ఝలోపనామక వెంకటనరసింహారాయేణ

ముద్రాపితా.

కామకలా

అ

హ

ం ః

౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౦

అ ఇ ఉ ఋ ఌ ఏ ఓ ఐ ఔ

క ఖ గ ఘ ఙ చ ఛ జ ఝ ఞ

ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న

ప ఫ బ భ మ

య ర ల వ శ ష స హ క్ష

శ్రీః

కల్యాణశ్రీకలా

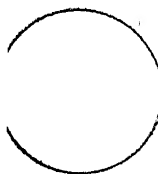
శ్రీ లలితారహస్యనామవ్యాఖ్యా

శుద్ధస్ఫటికసంకాశం సచ్చిదానందవిగ్రహమ్ ।
దాతారం సర్వకామానాం కామేశ్వర ముపాస్మహే॥
కామేశ్వరీం పరాం వందే కాదిహాదిస్వరూపిణీమ్ ।
మాతృకావర్ణలిప్తాంగీం మహాశ్రీచక్రమధ్యగామ్ ॥

శ్రీలలితాంబికాయా రహస్యనామ సహస్రథాభిన్నమ్ । "సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్" ఇతి శ్రుతేః । వాగ్దేవతాప్రోక్త మితి స్మృత మత ఏవ— "వాగ్వావ నామ్నో భూయసీ"తి శ్రుతిః శ్రూయతే । వాగ్దేవతా హి వశిన్యాదయో నవ చక్రేశ్వర్యః సహ । వాగ్దేవతాశబ్దేన వాగ్దేవతానాం రహస్యనామాన్యపి చోచ్యన్తే । తాని నవార్ణో మేరు రిత్యత్ర స్మారితాన్యేవ । తత్ర స్మారితానాం వర్ణానాం వివర్త మేవ రహస్యనామస్తోత్ర మితి రహస్యం సంప్రదాయైకవేద్యమ్ ॥

"శ్రీమాతా శ్రీమహారాజ్ఞీ శ్రీమత్సింహాసనేశ్వరీ" నామత్రయేణానేన— "యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే । యేన జాతాని జీవన్తి । యత్ప్రియన్త్యభిసంవిశన్తి । తద్విజిజ్ఞాసస్వ । తద్బ్రహ్మ" । ఇతి శ్రుత్యోపదిష్టం బ్రహ్మ రహస్యం సంకీర్తిత మతో నామత్రయ మిదం తదర్థప్రకాశనభూతం మన్త్రత్రయ మితి విజ్ఞాయతే ॥

క ల్యా ణ శ్రీ క లా

శ్రీ మా తా ౧.

నామేదం స్త్రీపుంలింగయో రుభయో స్సాధారణమ్ మాతృశబ్దస్యోభయో ర్లింగయోః ప్రయోగదర్శనాత్ "శ్రీమాత్రే నమః" ఇతి మన్త్రస్యా ప్యుభయో ర్లింగయో స్సమానరూపత్వ మేవాతోఽత్ర మాతృశబ్దః ప్రమాతృవాచకః। ప్రమాతా చాహంశబ్దవాచ్యః। సోఽప్యహంశబ్ద స్త్రీపుంవ్యవహారే సమాన స్స న్దృశ్యత ఇత్యుభయో ర్లింగయో స్సాధారణః। అతోఽహంశబ్దవాచ్యస్య ప్రమాతుః స్వరూపం స్త్రీపుంమానిత్వాతీతమేవ స్యాత్। స్త్ర్యహం పురుషోఽహ మితి వ్యవహారభేదస్తు కార్యప్రపంచే స్వప్నే దృశ్యతే। నతు కారణే సుషుప్తౌ। తస్మా త్సుషుప్తౌ భాసమానం కారణరూపమేవ ప్రమాతురహమః స్వరూపం స్యాత్। తచ్చావిద్యాశబలిత మానన్దమయరూప మి త్యుచ్యతే। తథైవోపదిశ్యతే శ్రుత్యా చ। త దిదం రూపం రక్తశుక్లప్రభామిశ్రం ప్రకాశవిమర్శసామరస్యం స్వరూప మిత్యుచ్యతే సంప్రదాయవిద్భిః। త దిదం ప్రమాతుః కారణం రూపం జీవభేదేనానుమితం స త్సహస్రధా భిన్న మివ మన్యతేఽవిద్యయాఽతోఽత్ర శ్రుతః మాతృశబ్ద స్తత్రైవ సంబధ్యత ఇత్యాశయవారణాయ శ్రియా

విశిష్యతే—శ్రీమాత్రేతి। తస్మాదత్ర—"మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినం తు మహేశ్వర"మితి శ్రుత్యోపదిష్టం మాయాశబలిత మానన్దమయరూపం మహాకారణమేవ గ్రాహ్యం।నత్వన్యత్। తదిద మానన్దమయరూపం—"వన్దే గురుపదద్వంద్వ మవాఙ్మానసగోచరం। రక్తశుక్లప్రభామిశ్ర మతర్క్యం త్రైపురం మహః" —"సకలభువనోదయస్థితిలయమయలీలావినోదనోద్యుక్తః। అన్తర్లీనవిమర్శః పాతు మహేశః ప్రకాశమాత్రతనుః"—ఇతి చోపవర్ణిత మభియుక్తైః॥

శ్రీమాతుః స్వరూపం త్రివిధమ్—స్థూలం, సూక్ష్మం, కారణం చేతి। తత్ర స్థూలం కరచరణాద్యవయవవిశిష్టం వ్యావహారికమ్। సూక్ష్మం శబ్దరూపం మంత్రాత్మకమ్। కారణం వ్యవహారాతీతం వాసనామయం చక్రాత్మకమ్। చక్రం తు భావవ్యంజకం రేఖారూప మితి స్మర్యతే। మన్త్రాత్మకం తు నామ ఇతి వాచక ఇతి చోచ్యతే। తచ్చ ద్వివిధమ్—పరోక్ష మపరోక్షం చేతి।పరోక్షం వ్యావహారికమ్। అపరోక్షం తు గురుముఖైకవేద్యమ్। పరోక్షాపరోక్షవిభాగోఽపి గురుముఖైకవేద్యః। శ్రీమాతు రపరోక్షం నామ—"హంసః సోఽహమి"తి। తచ్చ బిన్దువిసర్గనాదస్వరకలాత్మకపంచావయవోపేతం మేరురిత్యుచ్యతే॥

శ్రీమాతుః కారణరూపం వ్యవహారకాలే స్థూలభావమాపన్నం సత్ స్త్రీపుంభేదేన ద్వైవిధ్యం ప్రాప్నోతి—శివాహం శివోఽహమితి। స్తోత్ర మిద ముపాస్యదేవతాయాః శివాహంభావ ప్రాధాన్యేనోపక్రాన్త మిత్యుత్తరనామ

స్వరూపవిచారణయావగమ్యతే। తస్య ప్రాధాన్యేన స్త్రీలింగ
త్వస్మరణాత్। శ్రీమహారాజ్ఞీతి స్త్రీలింగశబ్ద ఏవ। అన్యేషా
మపి నామ్నాం ప్రాయశః స్త్రీలింగత్వేన స్మరణాత్।
నతు తేషాం మాతృశబ్దవత్పుంలింగేఽపి వ్యవహారః। తేషాం
విపరిణామేన పుంలింగేఽపి ప్రయోక్తుం శక్యత్వాత్ తేషాం
శివోఽహం భావనాయామపి ప్రయోగః స్యాదితి సంప్రదాయః।
కుత ఇతి చేదుచ్యతే— మాతృశబ్దస్యోభయరూపోపాసనాసూచ
కత్వాత్। మాతృశబ్దో యథా కామేశ్వరీవాచక స్తథా
కామేశ్వరవాచకో ప్యతః శివాహం భావ శివోఽహం భావ
రూపోపాసనే సమానమేవ జ్ఞాపయతీత్యుభయవిధోపాసనయో
ర్మూలమేవేత్యతో యథా శ్రీమహారాజ్ఞీత్యాదిశబ్దైః
కామేశ్వరీస్వరూప ముపదిశ్యతే శ్రీమాతు స్తథా లింగ
విపరిణామేన కామేశ్వరస్వరూపమ ప్యుపదిశ్యత ఇతి విజ్ఞా
యతే। కామేశ్వరస్వరూపజ్ఞాపకత్వ మపి సూచ్యతే హ్యత్ర
రత్ర— "మహాలావణ్యశేవధి రి"తి నిత్యపుంలింగనామ్నా
రహస్యనామస్తోత్రస్య। శ్రీమాతే త్యుభయలింగశబ్దేనారభ్య
మాణత్వా త్తదనంతర వర్తినాం శబ్దానాం స్త్రీలింగేన
సంకీర్త్యమానత్వా న్మహాలావణ్యశేవధి రితి నిత్యపుంలింగ
శబ్దే నోపాస్యస్వరూపసంకీర్తనస్యోపసంహృతత్వాత్, శ్రీ
మాతా మహాలావణ్యశేవధి రిత్యనయో శ్శబ్దయో ర్మధ్యే
స్మారితానాం శబ్దానాం యథావకాశం పరిణమయితుం
శక్యత్వా దత్ర కామేశ్వరీరూపోపాసనవ త్కామేశ్వరరూపో
పాసనమ ప్యుపదిష్ట మేవేత్యర్థా ద్విజ్ఞాయతే। య దుభయ

రూప ముపాసన ముపదిష్టం చే తథం శ్రీమహారాజ్ఞీత్యా దీనాం శబ్దానాం స్త్రీలింగత్వనిర్దేశః క్రియత ఇతిచే దుచ్యతే। వ్యావహారికదృష్ట్యాపి శివోహంమానిన ఈశ్వరస్య బ్రహ్మణ ఏవ తత్సాక్షిత్వమేవాఽభ్యుపగచ్ఛన్తి బ్రహ్మవాదినః। తథాచోక్త మాచార్యపాదైః—

“శివః శక్త్యా యుక్తో యది భవతి శక్తః ప్రభవితుం
నచే దేవం దేవో న ఖలు కుశలః స్పన్దితు మపి।
అత స్త్వా మారాధ్యాం హరిహరవిరించాదిభి రపి
ప్రణన్తుం స్తోతుం వా కథ మకృతపుణ్యః ప్రభవతి” ఇతి॥

మాతృశబ్దస్య ప్రమాతరి జీవేఽపి వ్యవహారః స్యా దితి తద్వ్యుదాసాయ శ్రీశబ్దపూర్వకత్వ మి త్యుక్తపూర్వ మేవ। అతః శ్రీమాతేతి పూర్ణాహంతావిశిష్టః—“సోకామయత బహు స్యాం ప్రజాయేయే” తీత్యత్ర శ్రూయమాణః కామేశ్వర ఏవ కథ్యతే। నత్వన్యః। తస్య స్వోపాస్యత్వే హ్యుపాధిద్వారేణైవోపాస్యత్వం న తు స్వరూపేణే త్యాశ ఉపాధే ర్మాయాయాః ప్రాధాన్యాత్ శివాహంభావస్యై వోపాసనాయాం ప్రాధాన్య మి త్యుత్తరనామప్రవృత్త్యా ఽవగమ్యతే। తస్మాత్ — శ్రీమాతేత్యత్ర తిస్రో భావనా విద్యన్తే। తథాహి—లక్షణయాధిష్ఠానరూపస్యాఖండసచ్చిదానందస్య జ్ఞేయస్య బ్రహ్మణో భావనైకా। వాచ్యత్వేనో పాధిద్వారా భాసమానస్య ప్రకాశమాత్రస్య చిదానన్ద మయస్య భావనైకా। ఉపాధిరూపేణ భాసమానస్య విమర్శ రూపస్యైకా భావనా చేతి। తత్ర పున రుపాధిరూపేణ భాస

స్త్రీపుంనపుంసకాదిభేదేన ప్రత్యయానాం బహుధా జ్ఞాయమానత్వా ద్వైలక్షణ్యం సుప్రసిద్ధ మేవాతః ప్రత్యయవిశేషా న గృహ్యన్తే। సంఖ్యాసామ్యనిర్దేశే—అహ మిత్యేక మష్టావితి—(౧; ౮) సంఖ్యాద్వయంవిద్యతే। తయో ర్గణనాయాం ప్రతీతి ర్బహుధా దృశ్యతే। తథాహి—సాన్నిధ్యవశా దష్టాదశే త్యేకాశీతి రితి— ౧౮; ౮౧—తయో స్సంకలనేన నవత్వసంఖ్యా సంపద్యతే—౧+౮=౯॥ తయో ర్బహూకరణే నాష్టత్వసంఖ్యా సంపద్యతే—౧×౮=౮॥ ప్రత్యేకశ ఏకత్వసంఖ్యాష్టత్వసంఖ్యా చేతి—౧; ౮॥ విభాగేన ద్వంద్వాష్టకం సంపద్యతే—౮౧; ౭౨; ౬౩; ౫౪; ౪౫; ౩౬; ౨౭; ౧౮—ఇతి॥ సర్వా అ ప్యేతా అహమః జ్ఞాపకా ఏవ। తథాప్యేకం—౧। అష్టా—౮। నవ—౯। అష్టాదశ—౧౮। ఏకాశీతిః—౮౧। ఇతి పంచసంఖ్యాః ప్రాధాన్యేన గృహ్యన్తే। తాసాం సకలసంఖ్యాప్రపంచమూలకత్వా దతః ప్రపంచస్యాపి ప్రపంచత్వమ్।

ప్రకృతే— శ్రీమాతేత్యత్ర శవర్ణరేఫమకారతకారాః శ్రూయన్తే। తైర్వర్ణైః సూచితానాం పంచత్వద్విత్వపంచత్వషట్త్వసంఖ్యానాం—౫; ౨; ౫; ౬—సంకలనేనాష్టాదశత్వసంఖ్యా—౧౮—సంపద్యతే। అష్టాదశత్వే విద్యమానయోః సంఖ్యయోః సంకలనేన నవత్వసంఖ్యా సంపద్యతే—౧+౮=౯॥ బహూకరణేనాష్టత్వసంఖ్యా—౧×౮=౮॥ ఏకత్వసంఖ్యా సిద్ధైవ। వామతో గణనయైకాశీతిత్వసంఖ్యా సంపద్యతే—౮౧॥ అతోఽహమో వాచకాః సంఖ్యాః పంచాపి

శ్రీమాతు ర్వాచకా ఏవేతి విజ్ఞాయతే। అతో మాతుః స్వరూప మహామేవేతి సునిశ్చితం భవతి॥ కిం చైతాసాం సంఖ్యానాం మధ్యే ఏకత్వమపి విజ్ఞాయతే —౧—। రహస్య నామసంఖ్యాసు శ్రీమాతేతినామ్నః సంఖ్యైకత్వసంఖ్యేతిచ విజ్ఞాయతేఽతః శ్రీమాతు ర్వాచక ఏక ఇత్యపి సూచితో భవతి। ఏవం రహస్యనామ్నాం సంఖ్యయా నామ్నా ప్రతిపాదితస్యార్థస్య తత్త్వమపిప్రకాశితం భవతీతి మహా న్విశేషః సంప్రదాయైక వేద్యః। రహస్యనామస్తోత్ర మిదం తత్త్వజ్ఞాపకానాం పదబీజసంఖ్యారేఖాణాం సామరస్యరహస్యన్యాయానుప్రాణితం స ద్విజయతేతరా మతోఽస్య స్తోత్రస్య రహస్యనామస్తోత్ర మిత్యభిధానస్య సార్థకతా। నామసంఖ్యాసామరస్యనిరూపణే తు క్వచి త్సంకలనం క్వచి ద్వ్యుహూకరణం క్వచి దవయవవిభాగః క్వచి ద్వామతో గణన మితి న్యాయా యథావకాశ మవగన్తవ్యాః। క్వచిత్ న్యాయద్వయం। క్వచి త్త్రియం। క్వచి త్సర్వే ప్యనుసంధేయాః। న్యాయానుసంధానం యథావగమ్యతే తత్తథైవే త్యభ్యుపగమ్యతే। తేనైవ హి రహస్యం ప్రకాశితం భవతీతి సంప్రదాయః। న్యాయానుసన్ధానరహస్యం తు గురుముఖైక వేద్యమ్॥

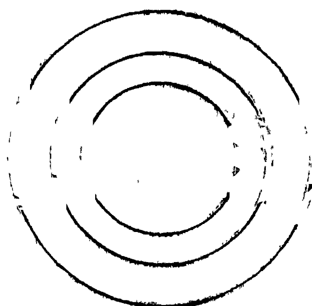
అత్ర పదబీజసంఖ్యారేఖాసామరస్య ముపదిశ్యతే సంగ్రహేణ—శ్రీమాత్రేతి పదమ్। అహ మితి బీజమ్। ఏకం—౧। అష్టౌ—౮। నవ—౯। అష్టాశద—౧౮। ఏకాశీతిః—౮౧। ఇతి సంఖ్యావిశేషాః। వృత్తమేవ రేఖేతి వివేకః॥ చక్రసంకేతస్తు శ్రీచక్రదర్శనా దవగన్తవ్యః॥

కించాయ మన్త్ర్యో విశేషః—"తస్య వాచకః ప్రణవః" ఇత్య నేన జ్ఞాపితస్య ప్రణవత్వస్య—ా । శ్రీమాతు రహమో విద్య మానత్వాత్ శ్రీమాతు రహమోఽపి ప్రణవత్వమితిసంకేతః । అతః శ్రీమాతేత్యనేన పరాపరబ్రహ్మప్రతీక ఓంకారో ప్యుపవర్ణితః స్యాత్ । తథోపనిషద్ద్వయ మపి । ఉపని షద్ద్వయం చ—"తస్యోనిపష దహా రితి" తస్యోపనిష దహ మిత్యత్ర శ్రూయమాణం—"అహ రహ మి"త్యుపనిషద్ద్వయ మేవ । ఏవం—"సర్వే వేదా యత్పద మామనన్తి । తపాంసి సర్వాణి య ద్వదన్తి । య దిచ్ఛన్తో బ్రహ్మచర్యం చరన్తి । త త్తే పదం సంగ్రహేణ బ్రవీ మ్యో మిత్యేత ది"తి । — "య దక్షరం వేదవిదో వదన్తి విశన్తి య ద్యతయో వీత రాగాః। య దిచ్ఛన్తో బ్రహ్మచర్యం చరన్తి। త త్తే పదం సంగ్రహేణ ప్రవక్ష్యే"—ఇతిచ శ్రుతిస్మృత్యుద్ఘోషితం పరమం వేదాన్తైకవేద్యం రహస్య మనేన సర్వధోపదిశ్యత ఇతి మహా నతిశయోఽస్య రహస్యనామస్తోత్రస్యేతి విజ్ఞాయ తేతరామ్॥

శ్రీమాతేత్యస్య మన్త్రస్యోపాసనాఫల మప్రాప్తస్య చ ప్రాప్తి రి త్యవగన్తవ్యమ్॥ ఏవ ముత్తరత్రాపి యథా న్యాయం పదబీజసంఖ్యారేఖాణాం సామరస్య మనుసన్ధేయమ్॥ త ద్యథాన్యాయం సంక్షేపతః ప్రదర్శ్యతే । ఏవం ఫలమపి మంత్రాణాం ప్రత్యేకశోఽభ్యుదయప్రాప్తిః। అభ్యుదయస్తు ద్వివిధః—దృష్టోఽదృష్ట ఇతి । పున స్త్రివిధః—సాత్త్వికో రాజస స్తామస శ్చేతి । తత్ప్రాప్తిహేతుభూత ముపాసనమపి త్రివిధమ్—సాత్త్వికం రాజసం తామసం చేతి। సాత్త్వికేన

జ్ఞానోత్పత్తిః క్రమముక్తిర్వా । దృష్టాదృష్టఫలసిద్ధిర్హి రాజ సేన । నరకప్రాప్తిశ్చ తామసేనేత్యతోऽతీవ ప్రయత్నేన పరతిః కార్యా శ్రేయసాऽస్మై రితి శ్రుతిస్మృతిన్యాయోపదేశః

ఏవం ప్రకాశస్వరూప ముపవర్ణ్య విమర్శస్వరూప ముపవర్ణ్యతే—శ్రీమహారాజ్ఞీత్యాదినా—

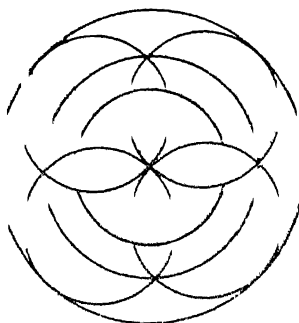
శ్రీ మ హా రా జ్ఞీ ౧.

రాజశబ్దా న్నాన్తా న్ఙీపి కృతే పశ్చా న్మహచ్ఛబ్దేన సమాసే— "అన్మహాతః"—ఇ త్యాత్వే శ్రీయుక్తా మహారాజ్ఞీతి మధ్యమపదలోపసమాసే రూపమ్। సకలప్రపంచ పరిపాలనేऽధికృతేత్యర్థః। తథాచ శ్రుతిః—"యేన జాతాని జీవన్తీ" తి। అత్ర శ్రీవిద్యాయాం నిగూఢస్యాక్షరత్రయస్యోద్ధారః। తత్రైకం తావ త్షోడశీ కలే త్యుచ్యతే। మహ ఇతి బ్రహ్మ ఓంకారః। "భూ ర్భువ స్సువ రితి వా ఏతా స్తిస్రో వ్యాహృతయః । తాసాముహాస్మైతాం చతుర్థీం । మహాచమస్యః ప్రవేదయతే మహ ఇతి। త ద్బ్రహ్మ। స ఆత్మా।

అంగాన్యన్యా దేవతాః।" ఇతి శ్రుతేః। రాజ్ఞీత్యంశేన మాయారాజ్ఞీమంత్రః సూచితః। అనేన షోడశాక్షర్యాః ప్రథమః కూటః ప్రదర్శితః। పురుషసూక్తే నోపదిష్టో మంత్రవిశేషోఽప్యనేన ప్రదర్శితః। "హ్రీశ్చ తే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ వి"తి। పురుషస్త్వోంకారః। సంఖ్యాన్యాయాత్ పురుషశబ్దేన— ౧ + ౨ + ౬ = ౯। ప్రణవః ప్రతిపాదితో భవతి। నిగూఢస్యాక్షరత్రయస్యోద్ధారః క్రియతేఽన్యథా। తథాహి— "మహాః" ఇత్యత్ర—"మ్ అహాః"—"ం అహాః"—ఇతి విభాగే కృతే చత్వారో వర్ణాః సంపద్యన్తే—బిన్ద్వకార హాకార విసర్గా ఇతి। అత్ర బిన్దువిసర్గయో రవినాభావసంబన్ధస్య విద్యమానత్వా దేకత్వ మత ఏవైక మక్షరం బిందువిసర్గౌ। ఇతరద్వయంతు ప్రకాశవిమర్శరూపే। తదుక్తం—"అకారః సర్వవర్ణాగ్ర్యః ప్రకాశః పరమః శివః। హాకారోఽన్త్యః కలారూపో విమర్శాఖ్యః ప్రకీర్తితః" ఇతి॥ "మహాః" ఇత్యస్యోపనిషత్—"తస్యోపనిష దహ రి"తి; "తస్యోపనిష దహా" మిత్యుపనిషద్ద్వయేన జ్ఞాపితా। "మహారాజ్ఞీ" త్యత్ర విద్యమానానాం సంఖ్యానాం—౫ ; ౨ ; ౫ ; ౮ ; ౨ ; ౮—వర్ణానాం మధ్యే ఏకైకస్యాః ద్విరభ్యాసో విద్యతే। సోఽయమభ్యాసో నామసంఖ్యయా సూచ్యత ఇతి **నామసంఖ్యయో**స్సామరస్యమ్॥

అత్ర మహారాజ్ఞీతి పదం। అహా మితి బీజం। సంఖ్యా పూర్వవ దున్నేయా। రేఖాతు వృత్తత్రయమ్।—"పరశివ రవికరనికరే ప్రతిఫలతి విమర్శదర్పణే విశదే। ప్రతిరుచి

రుచిరే కుడ్యే చిత్రమయే నివిశతే మహాబిన్దుః ॥" ఇతి స్మృతేః ॥ శ్రీమహారాజ్ఞీమన్త్రోపాసనేన ప్రాప్తస్య చ పరిరక్షణం లభ్యతే। తదేవ హి ఫల మిత్యవగమ్యతే॥

శ్రీమత్సింహాసనేశ్వరీ ౩.

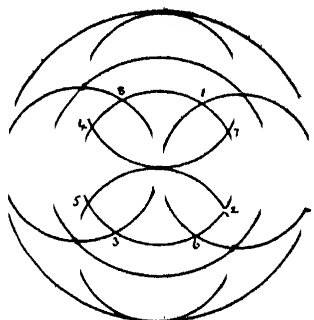
నృపాధిష్ఠిత మాసనం సింహాసన ముచ్యతే। శ్రీమత్పఞ్చసామ్రాజ్యలక్ష్మ్యాశ్రిత త్సింహాసనం చ తస్యేశ్వరీ ఈశిత్రీ। అత్ర సింహాసనశబ్దః పఞ్చసింహాసనశబ్దపర ఇతి సాంకేతికః। పఞ్చసింహాసనశబ్దో లాక్షణికః సంజ్ఞావాచకః। పఞ్చసింహాసనోన్నద్ధకలామయ ఇత్యర్థః। యద్వా—నివృత్త్యాదిపఞ్చకలామయ ఇతి వా। యద్వా—పఞ్చామ్నాయరూపో వా। పఞ్చమహాభూతపరో వా। పఞ్చముఖసూచకో వా పఞ్చసింహాసనశబ్దః। సింహాసనశబ్దసమాఖ్యాతా హ్యామ్నాయసంజ్ఞికా మన్త్రాః పఞ్చైవ దిఙ్మధ్యభేదేన। తేషాం పఞ్చసింహాసనానా మీశ్వరీత్యనేన మన్త్రోద్ధారః॥

శ్రీమ దిత్యనేన— ౫; ౨; ౫; ౬ = ౧౮ —ఇత్యష్టా

దశత్వసంఖ్యా ప్రదర్శ్యతే । తయా షోడశాక్షరీమన్త్రోఽభిప్రేత ఇతి రహస్యమ్ । కూటచతుష్టయాత్మకస్య షోడశాక్షరీ మంత్రస్య వర్ణా హ్యష్టాదశ ఇతి విజ్ఞాయతే । తత్రాద్యకూటే విద్యమానస్యాక్షరత్రయస్య మిథునరూపత్వా దేకత్వ మేవ । "హ్రీశ్చ తే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ" ఇతి శ్రుతేః । అత షోడశాక్షరీతి వ్యవహారస్య సార్థకతా । అత్ర మిథునస్యైకత్వం గురుముఖైకవేద్యమ్ । లోకవేదయో రపి దంపత్యో ర్భార్యాభర్త్రో రేకత్వం విజ్ఞాయతేఽతో హ్యేకత్వ మేవ వర్ణత్రయాత్మకస్య కూటస్య । సింహాశబ్దేన— ౭; ౫; ౮; ౭ = ౨౭ = ౯ । ప్రణవః ప్రదర్శ్యతే । అత్ర పంచసింహాసనశబ్దేన పంచ ప్రణవా అ ప్యభిప్రేతాః । ఈశ్వరీత్యనేన— ౪; ౫; ౪; ౨ = ౧౫ । ఇతి పంచదశాక్షరీ హ్యుపదిశ్యతే । యద్వా— శ్రీమత్సింహాసనేశ్వరీత్యనేన షోడశాక్షరీ మంత్రరాజః ప్రదర్శ్యతఇతి రహస్యమ్ । మంత్రేణానేనోత్తమ మంత్ర త్రయం ప్రదర్శిత మితి నామసంఖ్యారహస్యమ్ । సింహాసనేశ్వరీ మన్త్రోపాసనేన నిగ్రహాదికం లభ్యత ఇతి తదేవోపాసనాయాః ఫల మితి విజ్ఞాయతే ॥

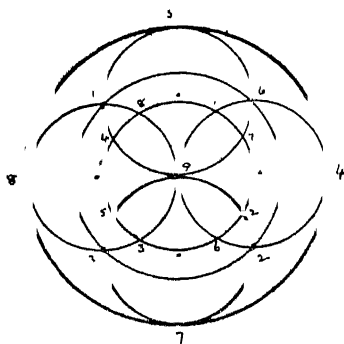
అత్ర సింహాసనేశ్వరీతిపదమ్ । "సోహం హంస" ఇతి బీజం । సంఖ్యా పూర్వవ దున్నేయా । రేఖా వృత్తపంచక రూపా । తథాచోక్తం—

స్ఫుటితా దరుణా ద్బిన్దో ర్నాదబ్రహ్మాంకురో రవోఽవ్యక్తః
తస్మా ద్గగనసమీరణదహనోదకభూమివర్ణసంభూతిః ।

చిదగ్నికుండసంభూతా ౪.

చిదేవాగ్నికుండం చిదగ్నికుండం। యద్వా చిదగ్నిరేవ కుణ్డమితి। ప్రకాశస్వరూప మిత్యర్థః। ప్రకాశస్వరూపస్య వృత్తసదృశత్వాత్కుండ మిత్యభిధీయతే। తత్ర సమ్యగభేదేన భూతా స్థితా। యద్వా ప్రాదుర్భూతా। తస్మాదుత్థితేత్యభిప్రాయః। అత్రోత్థానస్య వివర్తత్వం వా పరిణామిత్వం వాభ్యుపగన్తవ్యమ్। యేనకేనాప్యభిప్రాయేణవిరోధాభావాత్ పరిణామో ప్యర్థా ద్వివర్తే౽న్తర్భవతీ త్యభిప్రాయః। అనస్తమయస్య ప్రకాశాత్మక స్యాహమః పరే బ్రహ్మణ్యానన్దే౽స్మత్ప్రత్యయగోచరే౽ధ్యస్తత్వాత్। యద్వా సహస్రేష్టకారూపా చిదగ్నిః మంత్రాత్మకః శ్రుతిప్రసిద్ధః। తస్మింశ్చిత్యగ్నా వుత్పన్నేతి వా। ఇయ ముత్పత్తిః కేనోపనిషది శ్రూయమాణస్య స్థూలరూపస్యైవే త్యభిప్రాయః। నతు వాసనారూపస్య మంత్రరూపస్య వా। తస్య మంత్రాత్మకా త్సూక్ష్మరూపా దుత్పన్నత్వాత్। నామ్నానేన మధ్యమవృత్తే ర్హ్యాత్మని

దేవకార్యసముద్యతా ౫.

దేవకార్యం దేవస్యేశ్వరస్య కార్య మీక్షతిః । "సోఽకామయత బహు స్యాం ప్రజాయేయే"తీత్యత్ర శ్రూయమాణ మీక్షణమేవ । తేన సముద్యతేతి। యద్వా—దేవానాం కార్యేణ యాగేనోత్పన్నేతి వా । అత్రేశ్వరపక్షే—తప ఏవ యాగః। "స తపోఽతప్యత" ఇతి శ్రుతేః। దేవానాం పక్షే తు యాగేన శ్రుతిస్మృతిప్రతిపాదితేనేత్యర్థః। అత్ర యాగః శ్రీయాగ ఇతి విజ్ఞాయతే। కి మర్థ ముత్పన్నేతి చేదత్రాపి—దేవకార్యార్థమితి దేవానాం ప్రయోజన మభీష్టసిద్ధిః। తదర్థ మిత్యర్థః। తంత్రేణోచ్చరిత మిదం నామార్థద్వయవివక్షయా—దేవకార్యేణోత్పన్నా దేవకార్యార్థ ముత్పన్నేతి। దేవకార్యమితి సృష్టిః సంరక్షణం చేతి ద్వయమపి। అత్ర దేవతాయాః సాక్షాత్కారహేతుః శ్రీయాగ ఇత్యుపదిష్టో భవతి। తస్య విధి ర్గురుముఖైకవేద్యః॥

నామ్నానేన చతుర్దిక్షు విద్యమానేషు పంచసింహాసన సంజ్ఞకేషు చతుర్షు వృత్తేషు సంఖ్యానామభివ్యక్తిరుపదిశ్యతే। తద్యథా—తతశ్చ వ్యోమాయ మాకాశా ద్వాయు స్తత ఉదభూత్పంచత్వసంఖ్యా ప్రాగ్భాగే। య స్తతోఽభూదగ్ని స్తస్మాచ్చతుష్ట్వసంఖ్యా దక్షభాగే।యా స్తతోఽభిన్నా ఆప స్తాభ్యః సప్తత్వసంఖ్యా పశ్చిమభాగే। యా తాభ్య స్సంభూతా పృథివీ తతోఽష్టత్వ సంఖ్యోత్తరభాగే। తా ఏతా స్సంఖ్యా స్తత్తద్భూతేభ్యోఽసాధారణతయాసమజనిషత। కించద్వయోర్ద్వయో ర్భూతయో స్సంధా వైకైకా సంఖ్యా సముత్పన్నా। తథాహి—అనిలానలయో స్సంధా వాగ్నేయ్యాం షట్త్వ సంఖ్యా। అగ్నిజలయో స్సంధా నైరృత్యాం ద్విత్వసంఖ్యా। జలపృథివ్యో స్సంధా వాయవ్యాం త్రిత్వసంఖ్యా చేతి। తథా చైత త్సిద్ధం భవతి। సంఖ్యా హి ద్వివిధా—సాధార ణ్యసాధారణీచేతి। తత్ర సంధే రుభయసంబన్ధా త్తత్తద్భూతసంధావుత్పన్నా సంఖ్యా తత్తద్భూతయో స్సాధారణీ। యథా షడ్ద్విత్రైకత్వసంఖ్యాః క్రమేణ వాయ్వగ్న్యప్పృథివీసాధారణ్యః।తత్తద్భూతేభ్య ఏవాసాధారణ్యేన సముత్పన్నా సంఖ్యా వ్యసాధారణీ। యథా—పంచచతుస్సప్తాష్టత్వసంఖ్యాః క్రమేణానిలానలజలపృథివీనామ్। నైతా స్సంఖ్యాః భూతేనేతరేణ సంబధ్నన్తి। కించ భూతానాం పృథగ్గ్రహణే హ్యేకైకేన భూతేన తిస్రః సంఖ్యా సంబద్ధాః। తత్రైకా త్వసాధారణీ ద్వే సాధారణ్యౌ చ। యథా వాయో ర్గ్రహణే శిరసి పంచత్వ సంఖ్యా త్వసాధారణీ; పార్శ్వయో రేకత్వషట్త్వసంఖ్యే

సాధారణ్యే తథాఽగ్నిగ్రహాణే శిరసి చతుష్ట్వసంఖ్యా త్వసాధారణే ; పార్శ్వయో ష్షట్త్వద్విత్వసంఖ్యే సాధారణ్యే। ఏవం సర్వత్ర యోజ్యమ్ । ప్రథమజస్యాకాశస్యతు సర్వాభి స్సంబన్ధోఽస్త్యేవ । కృత్స్నంతు చక్రసంకేతా దవగమ్యతే । చక్రసంకేతస్తు గురుముఖైకవేద్య ఏవ ॥

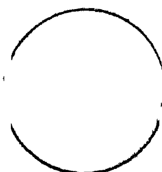
అత్ర దేవస్య కార్య మిచ్ఛైవేప్సితిః కామః । ఇచ్ఛేతి— ౨ ; ౮ ; ౭ = ౧౫ = ౬ । కామ ఇతి—౧; ౫ = ౬ । ఇతి కామే చ్ఛయో స్సామరస్యం విజ్ఞాయతే । కార్యం యాగ ఇత్యత్ర సంఖ్యాన్యాయ స్సమ్య గనుగృహీత ఏవ । తథాహి— కార్యం— ౧ ; ౨ ; ౧ = ౪ । యాగః — ౧; ౩ = ౪ । ఇతి । ఏవం చిదగ్నికుండసంభూతేతి నామసంఖ్యా ప్యనుగృహీతా భవతి— అగ్ని రితి— ౧ ; ౩ = ౪ । ఇతి నామసంఖ్యా । కుండ మితి— ౧; ౫; ౩ = ౯ । ఇతి ప్రణవస్వరూపశ్చిత్ । దేవకార్యశ బ్దయో స్సంధ్యక్షరద్వయేన — వ క — ౪ ; ౧ = ౫ । ఇతి దేవ కార్యనామసంఖ్యానుగృహీతా భవతి । కించ నామ్నానేన ప్రపంచస్య పుష్కలత్వం ప్రదర్శిత మితి నామసంఖ్యయా ప్యుపదర్శ్యతే । నామసంఖ్యాతు పంచైవేతి । సా ప్రపంచ స్యతు సంఖ్యా । యథా ప్రణవోహీశ్వరస్య వాచక స్తథా ప్రపంచోఽపి — ౫ । ప్రపంచస్య వాచకః । అతో నవత్వ పంచత్వసంఖ్యయో రతిశయః సంఖ్యాప్రపంచే । అతో భయో ర్నామయో రర్థసామరస్యేనేచ్ఛాకుండసదృశీ త్యవగ మ్యతే । కుండరూపమపి వృత్తసదృశమేవ । త త్కుండమపి చిత్త మిత్యభిధీయతే సంకేతపద్ధతౌ । తస్మా దుత్పన్నం విమ

శరూప మపి వృత్తసదృశమేవ । ప్రతిబింబత్వాత్ । తథా చోక్త మభియుక్తైః —

“పరశివరవికరనికరే ప్రతిఫలతి విమర్శదర్పణే విశదే,
ప్రతిరుచిరుచిరే కుడ్యే చిత్తమయే నివిశతే మహాబిన్దుః” ఇతి॥

అత్ర మహాబిన్దురితి విమర్శాత్మకస్య సంకేతః । విమర్శరూపస్యాస్య సూక్ష్మస్య వృత్తత్రయం స్వరూపమితి సంకేతః । ఇదం పరం కారణం విమర్శరూప మి త్యుచ్యతే । దేవకార్యసముద్యతేత్యనేన మన్త్రరాజస్య ప్రకృతివర్ణా హ్యష్టౌ—క ఏ ఈ ల హ ర స మిత్యుపదిష్టా ఇతి గమ్యతే ॥

ఏవం నామపంచకేన సప్రపంచం కామకలాచక్ర ముపదిశ్య విమర్శరూపస్యాస్యావయవవిశేషవర్ణనం ప్రక్రమ్యతే లేశత ఉద్యద్భానుసహస్రాభేత్యాదినా । ఉద్యద్భాను సహస్రాభా, చతుర్బాహుసమన్వితేతి నామద్వయేన మహా బిన్దో ర్విశేషవర్ణన ముపదిశ్యతే—

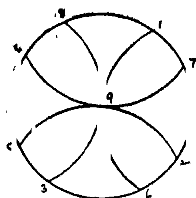

ఉద్యద్భానుసహస్రాభా ౬.

నామ్నానేన నాభిరూపం ముఖ్యప్రాణ ముపదిశ్యతే

తథాచ శ్రుతిః—"తద్యథా రథస్యారేషు నేమి రర్పితా నా
భావరా అర్పితా ఏవమేవైతా భూతమాత్రాః ప్రజ్ఞామాత్రా
స్వర్పితాః ప్రజ్ఞామాత్రాః ప్రాణేఽర్పితాః స ఏష ప్రాణ ఏవ
ప్రజ్ఞాత్మా" ఇతి॥ భానూనాం కిరణానాం సహస్రం యస్య స
భానుసహస్రః సూర్యః। తస్యోద్యత్త్వం విశేషణం। తేన లౌహి
త్యం ధ్వన్యతే।ఉద్యత్సూర్యసదృశో విమర్శాత్మకో మహాబిన్దు
రిత్యర్థః। ఉద్యతాం భానూనాం రక్తసూర్యాణాం యత్స
హస్రమానన్త్యం తేన తుల్యేతివా। అత్ర— "ఉద్యత్"
ఇతి భానోరాదిత్యస్య విశేషణమ్। అత్రేదం రహస్య మను
సంధేయమ్। ఉచ్చ ఇచ్చేత్యాదిత్యస్య ద్వే నామనీ। "త
స్యోదితి నామ।" ఇతి శ్రుతేః। ఉదిత్యుకారః। ఇది
తికారో గృహ్యతే। తపరస్తత్కాలస్యేతి స్మరణాత్।
అత్రేదం సంఖ్యాసామరస్యం—ఉత్ ఇతి ౩ + ౬ = ౯;
— ౩ × ౬ = ౧౮ = ౯; ప్రణవ ఇతి। ఇది త్యష్టౌ—
౨ + ౬ = ౮; యద్వా— ౨ × ౬ = ౧౨; ద్వాద
శాత్మా దివాకర ఇతి ప్రసిద్ధ్యా నామసార్థక్యం విజ్ఞాయతే।
కించాన్యత్—"ఉత్" ఇత్యత్ర శ్రూయమాణయా నామ
సంఖ్యయా షట్త్వ మనుగృహ్యతే। కించ—యది త్యపి
నామాన్తర మత్ర ధ్వన్యతే। ఉద్యత్ ఇత్యత్ర శ్రూయ
మాణత్వాత్। ఉచ్చ యచ్చ ఉద్య దితి। యది త్యత్రాన్య
ద్రహస్యమ్—ఇ + అత్ = యత్ ఇతి। అత ఉద్య
దిత్యత్ర—ఉత్ + ఇ + అత్ — ఇతి త్రయో వర్ణా ఉప
లభ్యన్తే— ఉ ఇ అ ఇతి। తేషాం విపర్యయః— అ ఇ ఉ

ఇతి అ ఇ ఉ ణ్ సూత్రసిద్ధిః । తేషాం త్రయాణాం వర్ణానాం సంఖ్యానాం సమాహారేణ — ౩ + ౨ + ౧ = ౬ — యద్వా బహూకరణేన — ౩ × ౨ × ౧ = ౬ — షట్ ఇతి సంపద్యత ఇతి నామసంఖ్యాసామరస్యమ్ । రేఖావృత్త రూపైవ । "ఉద్యద్భానుసహస్రాభా" ఇతి భువనేశ్వర్యుచ్యతే । హ్రీమితి భువనేశ్వరీ విజ్ఞాయతే ॥

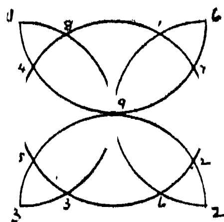

చతుర్బాహుసమన్వితా ౭.

నామ్నానేనాస్య స్వరూప ముచ్యతే । చతుర్బాహురితి సంజ్ఞావాచకః । దిక్సంఖ్యే సంజ్ఞాయా మితి స్మరణాత్ । చతుర్బాహు రిత్యవయవానాం సంజ్ఞా । ఉద్యద్భాను చతుర్బాహు నామద్వయసమాహారేణ విమర్శరూపో మహాబిందుః చతుర్బాహుసంకేతావయవచతుష్టయోపేత ఇత్యర్థః సంపద్యతే । బాహుచతుష్టయ మత్ర మీనాకృతిసదృశ మవయవచతుష్టయ మి త్యభిప్రాయః । తేచ క్రమేణ — ౯౮౭; ౯౧౭; ౯౨౬; ౯౩౫ — ఇత్యంకై శ్చిహ్నితా స్థలవిశేషాః । తత్ర — ౯౮౭ — ఇత్యంకై శ్చిహ్నితం తలం దక్షోర్ధ్వబాహు రి త్యు

చ్యతే । ౯౧౭ — వామోర్ధ్వబాహుః । ౯౨౬ — వామాధఃకరః । ౯౩౫ — దక్షాధఃకరః — ఇతి వ్యవస్థా । మహాబిన్దోః ర్వ్యమశ్ఠానాత్మకా చ్చతుర్బాహుసంజ్ఞకం వాసనాచతుష్టయ ముత్పన్న మిత్యర్థా దవగన్తవ్యమ్ । చతుర్బాహురిత్యనేన " క ఏ ఈ ల । హ స క ల । హ స క హ ల । స క ల " ఇతి కూటచతుష్టయ మపి విజ్ఞాయతే । చతుర్బాహురితి హృదయాద్యంగానాం షణ్ణాం సంకేత ఇతి సంప్రదాయః ॥

బాహుప్రసంగా దాయుధానాం స్వరూప మాహ—
"రాగస్వరూపపాశాఢ్యా క్రోధాకారాఙ్కుశోజ్జ్వలా । మనోరూపేక్షుకోదండా పంచతన్మాత్రసాయకే" ॥ తి ॥

రాగస్వరూపపాశాఢ్యా ౮. —

వామాధఃకరే పాశ ఇత్యుతః — ౨౨౬ — ఇత్యంకైః పరివృతస్య తలస్య పాశ ఇతి సంజ్ఞా । పాశస్వరూప మాహ— రాగస్వరూపపాశాఢ్యేతి । రాగోఽనురక్తిః చిత్తవృత్తివిశేషః । ఇచ్ఛైవవా । రాగ ఏవ స్వంవాసనామయం రూపం ।

తస్య శక్తిః పాశ ఇత్యుచ్యతే । స్తంభనకార్యహేతుత్వాత్ । పాశస్య సూక్ష్మరూపన్తు రాగస్వమితి । రశ్చ ఆగశ్చ స్వంచ తేషాం సమాహారో రాగస్వం । ఆగశబ్దేన స్థాణు ర్హాకారః । స్వం సబిన్దుక ఈకారః । తేన రేఫహాకారేకారబిన్దుసమాహారో రూపం సూక్ష్మాఖ్యం యస్య పాశస్యేత్యాది। హాకారోత్తర మిహ రేఫోఽవగన్తవ్యః । అత్ర పాశ ఇతి పదమ్ । హ్రీమితి । బీజం హాకారస్యాష్టత్వా దష్టౌ సంఖ్యా । సా నామ సంఖ్యయాపి ప్రదర్శ్యతే । రేఖా త్రికోణాకారా ఇతి వివేకః॥

క్రోధాకారాంకుశోజ్జ్వలా ౯.

దక్షాధఃకరేఽఙ్కుశ ఇత్యతః—౩౩౫—తల స్యాఙ్కుశ ఇతి సంకేతః । అఙ్కుశస్వరూప మాహ—క్రోధేతి। క్రోధో ద్వేషాఖ్యా చిత్తవృత్తిః। ఆకారం సవిషయకం జ్ఞానం। తస్మాద్ద్వేషజ్ఞానోభయాత్మకేనాంకుశేనేతి। అఙ్కుశశక్తే రాకర్షణం కార్య మతోఽఙ్కుశశక్తి రాకర్షణశక్తి రిత్యుచ్యతే। అఙ్కుశస్య సూక్ష్మరూపం— క్రోచ ధశ్చ ఆచ క్రోధాః। తదుపరి శ్రూయమాణః కారప్రత్యయో ద్వంద్వాన్తత్వా త్ప్రత్యేకం సంబధ్యతే। క్రోకార ధకా రాకారా ఇత్యర్థః। తేఽఙ్కుశే నానుస్వారే ణోజ్జ్వలాః శోభమానాః। కాశ్చేత ఇతి కుశః। అంకారాభిన్నః కుశ అంకుశః। అత్రాఙ్కుశ ఇతి। పదమ్। ధకారో బీజం। ధకారస్య నవత్వా త్సంఖ్యా నవైవ ౯। సా సంఖ్యా నామసంఖ్యయా ప్యనుగృహీతైవ। రేఖా త్రికోణాకారైవ పూర్వవత్ ॥

మనోరూపేక్షుకోదండా ౧౦.

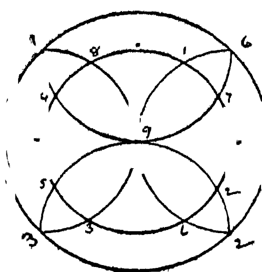
వామోర్ధ్వకరే కోదండ ఇత్యతః—౧౬౭—ఇతి తలస్య కోదండత్వం। కోదండస్వరూప మాహ—మన ఇతి। "కామ స్సంకల్పో విచికిత్సా శ్రద్ధాఽశ్రద్ధా ధృతి రధృతిః హ్రీ ర్ధీ ర్భీ రిత్యేత త్సర్వం మన ఏవేతి" శ్రుతిప్రతిపాదితం మన ఏవ రూపం యస్య తాదృశ మిక్షురూపం పుండ్రేక్షు మయం కోదండం ధనుః యస్యాస్సా తథోక్తా। మన ఇతి కామనాశక్తిః సకలజగదుత్పాదనహేతుభూతా। తస్య సూక్ష్మం రూపం మన ఇతి ధకారస్య సంజ్ఞా। కోదండోఽనుస్వారః। మనోరూపః కోదండో ధకారాభిన్నోఽర్థః। అత్ర ధను రితిచ మన ఇతిచ పదే। ధ మితి బీజం। సంఖ్యా చ త్రైవ। ధకారస్య నవత్వా దనుస్వారస్య క్వచి దేకత్వస్య గృహీతత్వాత్ ।—౯ + ౧ = ౧౦—తయో స్సంకల నేన దశత్వసంఖ్యా సంపద్యతే। సా సంఖ్యా నామసంఖ్య యానుగృహీతా భవతి। కించాన్యత్—కామాదయో దశ శ్రూయన్తే పూర్వోక్తశ్రుతౌ। అతో మనః । శ్రుతి సిద్ధమపి భవతి। నామసంఖ్యయా శ్రుతిప్ర సంఖ్య యాచ మనసః దశత్వే సిద్ధే ధ మిత్యత్ర ...కత్వ మర్థసిద్ధమేవే త్యతోఽనుస్వారస్య క్వచి ... తిః సిద్ధై వే త్యవగన్తవ్యా। రేఖాచ త్రికోణాకారైః ...త్॥

పంచతన్మాత్రసాయకా ౧౧.

దక్షోర్ధ్వకరే సాయకా ఇతి — ౮౧౪ — తలస్య సాయకత్వం। సాయకస్వరూప మాహ—పంచతన్మాత్రేతి— పంచసంఖ్యాకాని తన్మాత్రాణి శబ్దాదీని । తదేవ తన్మాత్రం పంచభూతానా మపి స్వరూప మిత్యర్థః । ఏతాని తన్మాత్రా ణ్యేవ సాయకా బాణా యస్యాః సా తథోక్తా "బాణాస్తు త్రివిధాః ప్రోక్తాః స్థూలసూక్ష్మపరత్వతః । స్థూలాః పుష్ప మయాః సూక్ష్మా మన్త్రాత్మానః సమీరితాః । పరాశ్చ వాసనాయాన్తు ప్రోక్తాః స్థూలాన్ శృణు ప్రియే । కమలం కైరవం రక్తం కల్హారేన్దీవరే తథా । సహకారక మిత్యుక్తం పుష్పపంచక మీశ్వరీ"తి ॥ తేషాం నామానితు జ్ఞానార్ణవే— "క్షోభణం ద్రావణం దేవి తథాఽఽకర్షణసంజ్ఞికం । వశ్యో న్మాదౌ క్రమేణైవ నామాని పరమేశ్వరీ"తి ॥ సాయకశక్తిః పంచధా । సాచ స్వతన్త్రా। కిన్తు ధనుశ్శక్త్యా సంయుక్తాచే దర్థకరీ భవతి । ధనుస్సన్ధానం వినా బాణస్యాప్రయోజ కత్వాత్ । కేవలం ధనుర ప్యప్రయోజక మేవ । బాణం వినా కార్యాక్షమత్వాత్ । అతో ధనుర్బాణసన్ధానేనైవ కార్యసిద్ధిః । తచ్చ ధనుర్బాణసన్ధానం గురుముఖైక వేద్య మితి నాతిశయః ॥ అత్ర సాయక ఇతి పదమ్ । తన్మాత్రేత్యత్ర విద్యమానయో స్సన్ధివర్ణయో స్తమయో స్సంకలనేన— ౬ + ౫ = ౧౧ — ఏకాదశ సంపద్యతే । అత్ర నామ సంఖ్యయా సూచితా సంఖ్యైవ సంఖ్యే త్యవగమ్యతే । ఏకా దశ ఇత్యనేన రుద్రశబ్దో గృహ్యతే । రోదయతీతి రుద్ర ఇతి

వ్యుత్పత్త్యా బాణస్యాపి రుద్రత్వం కార్యత్వా దవగమ్యతే । అతోఽబాణకార్యా ద్బాణసంఖ్యావగ న్తవ్యేతి రహస్యమ్।కించా న్యత్ । పంచబాణశబ్దః సంజ్ఞావాచీ। దిక్సంఖ్యే సంజ్ఞాయా మితి స్మరణాత్ । అతోఽత్ర పంచత్వే తాత్పర్యం నాస్తీతి బాణానా మేకాదశత్వ మేవేతి రహస్యమ్ గురుముఖైక వేద్యం । రేఖా త్రికోణారైవ పూర్వవత్ । పాశాదీనాం సంకేతస్తూక్తః తంత్రరాజే— "మనో భవే దిక్షుధనుః పాశో రాగ ఉదీరితః। ద్వేషః స్యా దంకుశః పంచ తన్మాత్రాః పుష్ప సాయకాః" ఇతి ॥

సాయుధబాహుచతుష్టయవిశిష్టస్య విమర్శాత్మకస్య వ్యాప్తి మాహా — నిజారుణప్రభాపూరమజ్జద్బ్రహ్మాండ మండలేతి—

నిజారుణప్రభాపూరమజ్జద్బ్రహ్మాండమండలా ౧౨.

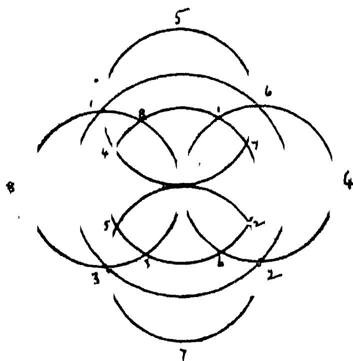
పాదోఽయ మేకం నామైవ। నిజః స్వకీయో యోఽరు ణప్రభాయాః రక్తిమకాంతేః పూరః ప్రవాహః తస్మిన్మజ్జత్

తదభేదేన భాసమానం బ్రహ్మాండస్య మండలం యస్యాః సా। నామ్నానేన బ్రహ్మాండమండలస్య వ్యాప్తిరపి సూచితా। బ్రహ్మాండమండలస్యావధిః — ౩౧౬౨ — ఇత్యంకై శ్చిహ్నితా లోకతారాఖ్యా పరిధిః మండలరేఖై వేత్యభిప్రాయః। తత్పరిధి పరివృతతలం బ్రహ్మాండ మిత్యుచ్యతే। బ్రహ్మాండమండల మితిచ। మండలరేఖాయాం విద్యమానానాం సంఖ్యానాం సమాహారేణ ద్వాదశ — ౧౨ — సంపద్యతే। సాచ సంఖ్యా నామసంఖ్యయానుగృహీతా సతీ బ్రహ్మాండమండలస్య వ్యాప్తి మర్థా త్సూచయతి। ద్వాదశాత్మా దివాకర ఇతి స్మృత్యా ద్వాదశసంఖ్యయా సూచితం బ్రహ్మాండమండలమపి సూర్యమండల మి త్యపిచోచ్యతే। మండలరేఖాయాం విద్యమానానాం సంఖ్యానాం బహూకరణేన — ౩ × ౧ × ౬ × ౨ = ౩౬ — షట్త్రింశ త్సంపద్యతే। సా దశగుణితా సతీ మండలరేఖాయాం విద్యమానానాం భాగానా మవధిం సూచయతి। ద్వాదశ ఇతి రాశిసంకేతః మాససంకేతశ్చ। షష్ట్యుత్తరశతమి త్యహోరాత్రసంకేతః। కించాన్యత్ — తన్మధ్యవర్తినీభి స్సంఖ్యాభి ర్నవగ్రహాః సూచ్యన్తే। నవసంఖ్యయా దివాకరః। శిష్టసంఖ్యాభి రష్టౌ గ్రహా శ్చేతరే। అతో బ్రహ్మాండమండలం సూర్యమండల మిత్యపిచోచ్యతే। అతో బ్రహ్మమండలపరివేష్టితాయాః మండలరేఖాయాః సూర్యరేఖేత్యపి చ సంకేతః। అతో భయాత్మకాః — ఐం హ్రీం శ్రీం ఐం క్లీం సౌః — ఇతి ద్వాదశ సూచ్యన్తే॥

అత్ర బ్రహ్మాండమండల మితి పదమ్। బ్రహ్మప్రతీక ఏవ బీజమ్। సంఖ్యా ద్వాదశ। రేఖాతు వృత్తమేవ లోక

తారాపరివేష్టితం సాయుధబాహుచతుష్టయస్య విమర్శాత్మకస్వాధిష్ఠానమ్ ॥

అత్ర బ్రహ్మాండమండలస్య బాహుచతుష్టయ విశిష్టత్వ మవగమ్యతే౽తో౽వగమ్యతే౽స్య మండలస్యాధిపతిర్బాహుచతుష్టయవిశిష్టో బ్రహ్మ విష్ణు ర్వేతి। తేషాం బాహుచతుష్టయస్య ప్రసిద్ధత్వాత్ । అతో౽వగమ్యతే తయోర్భిన్నత్వం పురుషసూక్తోపదిష్టాత్పురుషాత్ । తస్య పురుషస్య సహస్రశీర్షత్వాది కథనాత్ । తథాచ శ్రూయతే—"సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ । స భూమిం విశ్వతో వృత్వా౽త్యతిష్ఠ ద్దశాంగుల మితి"। అస్య పురుషస్య భూమే రధికవృత్తిత్వం శ్రూయతే । బ్రహ్మాండస్యచ భూమే ర్న్యూనవృత్తిత్వ మేవ । బ్రహ్మాండం భూమిమధ్యగమి"తి స్మృతేః। కలాయా అపి బ్రహ్మాండా దధికత్వ ముపదిష్టం। తథాచ బ్రహ్మాండస్య న్యూనవృత్తిత్వం తదధిపతే ర్బ్రహ్మణో విష్ణో ర్వా న్యూనతాం చోపదిశతి—చమ్పకాశోకపున్నాగసౌగన్ధికలసత్కచే త్యాదినా॥

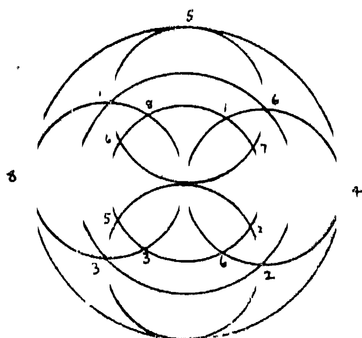

చంపకాశోకపున్నాగసౌగన్ధికలసత్కచా ౧౩.

చంపకాదిశబ్దాః లాక్షణికాః । చంపకం చేత్యాది ద్వంద్వః । సౌగన్ధికం కల్హార మిత్యర్థః । తైః పుష్పైః లసన్తః శోభమానాః కచాః శిరోరుహాః యస్యాః సా। పుష్పచతుష్టయేన విశిష్టః కచసమూహః ఇత్యనేన చన్ద్రశకలసదృశవృత్తావయవచతుష్టయోపేతా బ్రహ్మాండమండలరేఖైవాభిప్రేయతే। మండలరేఖా—౩౧౬౨—అంకైః పరివృతా లోకనారాఖ్యా । సా కచసమూహః ఇత్యుచ్యతే । పుష్పాణితు చన్ద్రశకలసదృశవృత్తావయవచతుష్టయం క్రమేణ। —౩౮౧; ౧౫౬; ౬౭౨; ౨౭౩—అంకైః చిహ్నితాని శకలాన్యేవ। తేషాం క్రమేణ చమ్పకాశోకపున్నాగసౌగన్ధికాని నామానీత్యభిప్రాయః। కచసమూహస్యోపరి విద్యమానానాం శకలానా మేకైకస్య ద్వాదశత్వం సంపద్యతేఽతో దివాకరత్వం శకలానామ్ । ద్వాదశాత్మా దివాకర ఇతి స్మృతేః । అత శ్చంపకాదీనాం

దివాకరత్వమేవేతి విజ్ఞాయతే। లాక్షణికత్వాత్। బ్రహ్మాండ సదృశానాం మండలానాం చతుష్టయస్య కచసమూహోపరి విద్యమానత్వాత్ కామకలాయాః బ్రహ్మాండమండలా దధిక వృత్తిత్వంవ్యాపకతా చావగమ్యతేऽతః కామకలారూపాయాః పరదేవతాయా ఆధిక్యం హరిహరవిరిఞ్చ్యాదిభిరప్యారాధ్యతా చ సిద్ధమ్। తథా చోక్తం భగవత్పాదైః—"అత స్త్వా మారాధ్యాం హరిహరవిరించాదిభి రపీ"తి॥ చంపకాశోకపున్నాగ సౌగన్ధికళసత్కచా రూపమేవ కలారూపం—౭౩౮ ౧౫౬౮౭ —అంకైః పరివృతి మతః కలాయాః సంఖ్యా — ౩౬—షట్త్రింశత్। యద్వా — ౩ + ౬ = ౯ — నవ। యద్వా — ౩ × ౬ = ౧౮ — అష్టాదశ। అత్ర నామ్ని శ్రూయమాణయోః స త వర్ణయో స్సంకలనేన — ౭ + ౬ = ౧౩ త్రయోదశత్వసంఖ్యా సంపద్యతే। సా సంఖ్యా నామసంఖ్యయానుగృహీతా భవతి। యద్వా నామాన్త్యవర్ణైః — "త్కచా" — ఇత్యేతైః — త్ క చ — ౬; ౧; ౬; = ౧౩ త్రయోదశ ఇతి నామసంఖ్యాऽనుగృహీతా భవతి। చమ్పకాదిచతుష్టయేన క్రమాత్ షోడశాక్షర్యాః కూట చతుష్టయ ముపదిశ్యతే కాదిహాదివిద్యయో రుభయో రపి॥

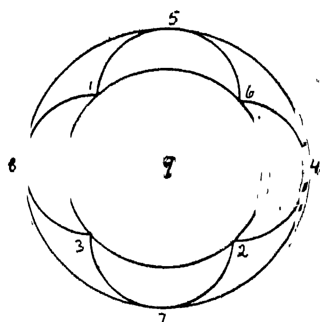
కలాయా· అవధి మాహ—కురువిన్దేతి—

కురువిన్దమణిశ్రేణీకనత్కోటీరమండితా ౧౪.

చంపకాశోకపున్నాగసౌగన్ధికలసత్కచాయాః కామకలాయా అవధిః కురువిన్దమణిశ్రేణీకనత్కోటీర మిత్యుచ్యతే। కురువిన్దమణయః పద్మరాగాఖ్యాః। తేషాం శ్రేణ్యా పంక్త్యా కనతా దీప్యమానేన కోటీరేణ మకుటేన మండితా౽లంకృతా సా చ కోటీరసదృశరేఖా కామకలాయా అలంకృతి రవధి రిత్యభిప్రాయః । సా హి చక్రే — ౭౮౫౪ ఇత్యంకైః చిహ్నితా మండలరేఖైవేతి విజ్ఞాయతే। సా సదాశివరేఖేతి విజ్ఞాయతే। సదాశివమండలస్య పరిధిః। సా చావరణరూపా సదాశివమండలస్య। సదాశివమండలంతు "అఖండమండలాకారం విశ్వం వ్యాప్య వ్యవస్థితం। త్రైలోక్యం మండితం యేన మండలం త త్సదాశివ" మిత్యభియుక్తై రుపవర్ణితం మండలం కామకలాయా ఆధారభూతం మండల మిత్యర్థః। మండల మిదం సదాశివామండల మితి చోచ్యతే। సదాశివాసదాశివయో రభేదాత్। కోటీరే

సంపన్నానాం మణీనాం సంఖ్యా — ౭౮౫౪ — ఇత్య
నయా సంఖ్యయా ప్రదర్శ్యతే। తేషాం సంకలనేన చతుర్వింశతి స్సంపద్యతే — ౨౪ । ఇత్యర్థా గ్గాయత్ర్యా వర్ణసంఖ్యాప్యవగమ్యతే । అతః కోటీరస్య గాయత్రీత్యపి సంకేతః । అత్రాపి మండితే త్యనే నాన్తిమపదేన నామసంఖ్యా సూచ్యతే। తద్యథా— ణ డ త = ౫; ౩; ౬ = ౧౪ ॥ నామసంఖ్యాపి చతుర్దశైవ । కలాయాః స్వరూపం “ సహస్రశీర్షా పురుషః” ఇత్యాదినా పురుషసూక్తే నోద్ఘోషిత మితి సంప్రదాయః । త దేవ రూప మత్రై)తావతా స్తోత్రేణ చక్రసంకేతేనోపదిష్ట మితి విజ్ఞాయతే । సదాశివమండల మిదం సదాశివామండల మితి చోచ్యత ఇత్యుక్త మతః శివాహంభావనాయా మివ శివోహంభావనాయా మపీదం చక్ర మేవాఽనుసన్ధేయమ్ । శివోహంభావనాపక్షే (శ్రీ)మహారాజ్ఞీ త్యాదీని కురువిందమణిశ్రేణీకనత్కోటీరమండితేత్యన్తాని నామాని పుంలింగత్వేన విపరిణమ్యమానాని శివోహంభావరూపస్య కామేశ్వరస్య స్వరూపబోధకాని భవన్తీతి సం

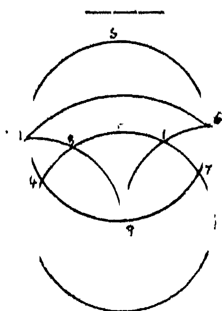

ప్రదాయమర్యాదా పవిత్రతమో న్యాయశ్చ । చక్ర మిదం సదాశివమండలం సదాశివామండలం కామకలేతి చోచ్యతే॥

అత్రేదం నిగూఢం రహస్యం కించి దుపదిశ్యతే—
చక్రమిదం బ్రహ్మాండమండలవిశిష్టస్య సదాశివమండలస్య వ్యంజకం । బ్రహ్మాండమండలేనాఽసంకీర్ణం శుద్ధం సదాశివ మండలం తు సదాశివలోకతారాఖ్యయో ర్మండలరేఖయో ర్మధ్యే సంపన్నం చక్ర మిదం। తదేవ కామకామేశ్వరీస్వరూప మితి చ విజ్ఞాయతే । శుద్ధస్వరూపం తు — కురువిందమణి శ్రేణీకనత్కోటీరమండితం, చమ్పకాశోకపున్నాగసౌగన్ధిక లసత్కచారూప మి త్యవగన్తవ్యమ్ । కురువిందమణిశ్రేణీన గాయత్ర్యాః ప్రకటాయా శ్చతుర్వింశత్యర్ణా ఉచ్యన్తే॥

శ్రీమహారాజ్ఞీత్యాదినా కురువిందమణిశ్రేణీకనత్కో టీరమండితేత్యన్తేన స్తోత్రేణ ప్రకాశాత్మకస్య కామేశ్వ రాఖ్యస్య సదాశివస్యాధిష్ఠానత్వం । చమ్పకాశోకపున్నాగ సౌగన్ధికలసత్కచాయాః కలాయా ఆధేయత్వంచ సమ్య గుప దిష్టం భవతి । తస్యా ఏవంవిధాయాః కామకలాయా అగ్రి వృత్త మాననం । పార్శ్వవృత్తే దక్షిణోత్తరపక్షౌ । పృష్ఠవృత్తం పుచ్ఛం । మధ్యవృత్త మాత్మా ఇతి । ఏవంవిధాయాః కారణరూపాయాః పంచావయవోపేతేః పురుషో జాయ తేఽతః పురుషస్య పంచావయవాన్యప్యుపలభ్యన్తే । శిరః పక్షపుచ్ఛాత్మభేదాత్ । అతఏవ పురుషరూపస్య ప్రపంచ స్యాపి ప్రపంచత్వమ్ । ప్రపంచస్యాఽపి పురుషరూపత్వాత్। కామకలాయాః పంచావయవైః కృతత్వాచ్చ । ఏతావ॥ దేవతాయాః సమిష్టిస్వరూపం సకలం ప్రపంచితం భవతితా

వశావతా స్తోత్రసందర్భేణ సదాశివమండలస్య త్రైలోక్యవర్ణనం కృత్వాఽథ కామకలాయాః పంచావయవవర్ణన ముపదిదిక్షుణా వివరణావసరేఽష్టమీచంద్రవిభ్రాజదిత్యాదినా ముఖవృత్తవర్ణన ముపక్రమ్యోపసంహృతం సూత్రశోభితకంఠి రేత్యన్తేన శ్లోకాష్టకేన। అర్థాత్ షోడశస్థలవర్ణనం కృత మాననస్య। నిత్యామండలరూపం ధ్యానమితి విజ్ఞాయతే।

అష్టమీచంద్రవిభ్రాజదళికస్థలశోభితా ౧౫.

చంద్రస్యాష్టమీకలా యస్యాం తిథౌ వర్ధతే హ్రసతి వా సా తిథి రష్టమీత్యుచ్యతే। తత్సంబన్ధీ యశ్చన్ద్రః అష్టకలాయుక్తః। సమచన్ద్రార్ధమితియావత్। తద్వ ద్విభ్రాజతా విరాజమానేనాలికస్థలేన లలాటదేశేన శోభితా। ——౧౫౬ ——అంకైః పరివృతం తల మలిక మి త్యుచ్యతే। అష్టమీచంద్రోఽర్ధచంద్ర ఇతిచ। అష్టమ్యా స్త్వరితేతిసంజ్ఞా। అలికస్థలం త్వరితా కలేతి సంకేతః। త్వరితా నిత్యా పరమేశ్వర్యాః లలాటప్రదేశ ఇత్యభిప్రాయః। అలిక మిత్యత్ర——

౧ ; ౩ ; ౧ = ౫ — పంచత్వసంఖ్యా సంపద్యతే। నామసంఖ్యయో ర్బహూకరణేన— ౧ × ౫ = ౫। పంచత్వసంఖ్యైవ సంపద్యత ఇతి నామసంఖ్యాసంబన్ధః । చక్రే పూర్వస్థానీయా సంఖ్యాఽపి పఞ్చైవే త్యలికస్య పంచత్వం సర్వథా సంపన్నమ్। బహిర్వ్యాపృకానాస్యేఽలికస్యైక త్వస్య వివక్షితత్వా దకారోఽప్యలిక మి త్యుచ్యతే । అలికాఽకారయో స్సంబన్ధః ప్రథమాక్షరసంబన్ధేనాప్యవగమ్యతే। ముఖ్యత్వాచ్చ । యథాఽలికస్య శరీరావయవానాం ముఖ్యత్వం తథాఽకారస్యాపి వర్ణానా మతోఽలికాఽకారయో స్సంబంధః । నిత్యానాం మధ్యే త్వష్టమీనిత్యాయాః త్వరితాయాః ప్రాముఖ్యం సర్వదా నిర్వికారత్వేనాష్టమీ తిథిప్రియుక్తత్వాత్ ॥

ఏవం కలాం నిరూప్య బిన్దుః నిరూప్యతే—ముఖ చంద్రేత్యాదినా—

ముఖచంద్రకలంకాభమృగనాభివిశేషకా ౧౬.

ముఖ మేవ చన్ద్ర ఇతి రూపకం। తత్కలంకేన తుల్యో మృగనాభేః కస్తూర్యా విశేషక స్తిలకః యస్యాః సా తథోక్తా। ముఖచంద్ర ఇత్యూర్ధ్వమండలస్య——౯౮౧౫౬౭ — అంకైః పరివృతస్య తలస్య సంకేతః । యద్వా ముఖ మితి చంద్ర ఇతి సంకేతః। తత్రయో మధ్యబిన్దు రగ్రబిన్దు రిత్యుచ్యతే। స ఏవ నాభి రిత్యపి చోచ్యతే । మృగనాభిరితి తిలకస్య విశేషణం । తత్ర బిందోః తిలకమిత్యపి సంకేతః । " బిందు

పరిధ్యో రవినాభావ" ఇతి స్మరణాత్ । అగ్రిబిన్దు రిత్యనేన ముఖవృత్తస్యైవ వ్యపదేశః । తథా ముఖవృత్తమితి బిన్దో ర్నాభేరపి వ్యపదేశో భవతి । అతఏవ—"అం ముఖవృత్తే" ఇత్యత్ర నాభితిలకమేవ న్యాసే గ్రాహ్యమ్ । అత స్తిలక స్యాఽఽవృత్త్వమ్ । తిలకస్థాన మాజ్ఞాచక్రస్థానమితి తిలకశబ్దే నాజ్ఞాచక్రమపి విజ్ఞాయతే । తస్య చాజ్ఞాచక్రస్య స్థానం భ్రువో ర్ఘ్రాణస్య చ సన్ధి రిత్యుపలక్ష్యతే । ముఖసంబన్ధినః షోడశస్వరాః । చన్ద్రస్యచ షోడశకలాః । అతో ముఖస్య చన్ద్రసాదృశ్యమ్ । కించ--చంద్ర ఇత్యనేన—౬ ; ౮ ; ౨ = ౧౬ । షోడశత్వసంఖ్యా ప్రతీయతే । సా సంఖ్యా నామ సంఖ్యయా షోడశ్యా—౧౬—అపి ప్రదర్శ్యతే । అతో ముఖస్యాపి షోడశత్వ మవగమ్యతే । అతఏవ ముఖే షోడశస్థల వర్ణన మప్రసిద్ధం భవతీతి విజ్ఞాయతే । కించ ముఖస్య షోడ శస్వరరూపత్వా న్ముఖమపి షోడశాక్షరీత్యుచ్యతే । ముఖమం డలరేఖాయాం పరిదృశ్యమానానాం సంఖ్యానాం సమా హారః ద్వాత్రింశత్—౩౨ । తయో స్సంకలనేన—౩+౨= ౫ । పంచత్వసంఖ్యా సంపద్యతే । అనయా పంచత్వసంఖ్యయా వాగ్భవకూటము ప్యుపదిష్టం భవతీతి సంఖ్యాసంకేతః । ఏతా వతా ముఖవృత్తస్య కేంద్రం నాభిరితి తిలకమితి చోపదిష్టం భవతి । తస్యచ స్థానం—౮౧—ఇత్యంకాభ్యా మలంకృతా యాం రేఖాయాం మధ్యబిన్దురితి వివేకః ।

వదనస్మరమాంగల్యగృహతోరణచిల్లికా ౧౭.

వదనం ముఖమేవాగ్రాన్ముఖవృత్తమేవ స్మరస్య కామేశస్య మాంగల్యగృహం తస్య తోరణో బహిర్ద్వారమేవ చిల్లికా భ్రూలతా యస్యాః। ముఖవృత్తస్య మాంగల్యగృహమితి సంకేతః। తస్మిన్నినితం — ౬౧౮౧ — అంకై రలంకృతం తలం చిల్లికేత్యుచ్యతే। చిల్లికాయాం విద్యమానానాం సంఖ్యానాం సమాహారేణ — ౬ + ౧ + ౮ + ౧ = ౧౬; ముఖవృత్తే విభావనీయానాం స్వరాణాం సంఖ్యా సంపద్యతే। అతశ్చిల్లికాసంఖ్యయోః నామసంఖ్యాయోశ్చ సామరస్యమ్। కిం చ చిల్లికాయాం మష్టత్వసంఖ్యా దృశ్యతే। అన్యాసామపి తిసృణాం సంఖ్యానాం సంకలనేనాష్టత్వసంఖ్యా సంపద్యతే। నామసంఖ్యాయాం విద్యమానయోః సంఖ్యయోః — ౧ + ౭ = ౮; సంకలనేనాష్టత్వం సంపద్యత ఇతి నామసంఖ్యాసామరస్యమ్। మాఙ్గల్య — ౫; ౫; ౩; ౩; ౧ — శబ్దేన — ౧౭ — సంపద్యత ఇత్యపి సంఖ్యాసామరస్యమ్। వదనం — ఐం। స్మరః — క్లీం। మాంగల్యం — సౌః। గృహం — శ్రీం। తోరణః — హ్రీం। ఇతి చిల్లికయానులోమవిలోమేన దశవర్ణా విజ్ఞాయన్తే॥

వక్త్రలక్ష్మీపరీవాహచలన్మీనాభలోచనా ౧౮.

వక్త్రలక్ష్మ్యాః ముఖకాన్తేః పరీవాహే జలపూరే చలాభ్యాం చంచలాభ్యాం మీనాభ్యాం తుల్యే లోచనే యస్యాః। వక్త్రమితి ముఖవృత్తమేవ। తస్మిన్ దృశ్యమానా

మీనాభా రేఖా। దక్షిణే—౯౮। వామే—౯౧। లోచనే ఇత్యుచ్యతే। దక్షలోచనం వామలోచనమితి లోచనద్వయం మీకారద్వయం। తత్ర దక్షలోచన మికారః। వామలోచన మీకార ఇతి సంకేతః। నేత్రద్వయస్య సన్నిధానే విద్యమానాయాః నవత్వసంఖ్యాయాః స్సిద్ధిః నామసంఖ్యయోః ౧+౮ = ౯ । సంకలనేనాతో నామసంఖ్యాసామరస్యమ్। యద్వా నేత్రద్వయసంబద్ధానాం తిసృణాం సంఖ్యానాం—౯; ౮; ౧ సమాహారేణాష్టాదశత్వం సంపద్యతే। అతశ్చ నామసంఖ్యాయోశ్చ సామరస్య ముపపద్యతే; తో లోచనమ త్రిస్యాష్టాదశత్వం సిద్ధం భవతి॥

నవచంపకపుష్పాభనాసాదండవిరాజితా ౧౯.

నవం నూతనం చమ్పకం పుష్పం తేన తుల్యః యో నాసాదండః తేన విరాజితా—౮౯౧—అంకైరలంకృతం చమ్పకపుష్పసదృశం తలం నాసాదండ ఇత్యుచ్యతే। నాసాదండస్య నవత్వం సంఖ్యాత్రయసంకలనేనవా బహూకరణేన వాపి విజ్ఞాయతే। నామసంఖ్యాద్వయబహూకరణేనాపి నవత్వం సంపద్యత ఇతి సంఖ్యాసామరస్యమ్। అత్ర ఋకారద్వయస్య నాసాపుటత్వం। ఋకారః దక్షనాసాపుటః, ౠకారో వామనాసాపుట ఇతి వివేకః। నాసాదండేన ప్రణవః సూచ్యతే। 'నాసాదండేన—హంసః—ఉచ్యతే సమష్ట్యా ॥

తారాకాన్తితిరస్కారినాసాభరణభాసురా ౨౦.

తారాశబ్దేన మంగళాఖ్యా శుక్రాఖ్యాచ తారాద్వయం గృహ్యతే। తయోః కాన్తిం తిరస్కరోతి జయతీతి తథా। తాదృశేన నాసాభరణేన మాణిక్యమౌక్తికాభ్యాం ఘటితాభ్యాం దక్షవామపుటాభ్యాం శోభమానా। అత్ర మాణిక్యమౌక్తికాభ్యాం రక్తశుక్లబిందూ గృహ్యేతే। చక్రే విద్యమానౌ బిన్దూ—౮। ౧—క్రమేణ మంగళః శుక్ర ఇత్యుచ్యేతే। యద్వా రక్తబిన్దుః శుక్లబిన్దు రితిచ। అనయో స్సంఖ్యయోః బ్రహ్మజాతిసంబన్ధినోః శుక్లశోణితయోః క్రమితిః సూచ్యతే। ఋకారః దక్షనాసాపుటః, ౠకారో వామశ్చేతి సంకేతః॥

కదంబమంజరీకౢప్తకర్ణపూరమనోహరా ౨౧.

కదంబమంజర్యా నీపవల్లర్యా కౢప్తః కల్పితః కర్ణపూరః కర్ణోపరిభాగేఽవస్థాప్యమానః శేఖరః తేన మనోహరా రమణీయా। దక్షభాగే విద్యమానా—౮౧—రేఖా దక్షకర్ణోపరిభాగః, వామభాగే విద్యమానా—౧౮—రేఖా వామకర్ణోపరిభాగ ఇతి వివేకః। ఉకారః దక్షకర్ణపూరః। ఊకారో వామ ఇతి॥

తాటంకయుగళీభూతతపనోడుపమండలా ౨౨.

తాటంకయుగళం కర్ణాభరణద్వయం తథా సంపద్యమానే తపనస్య సూర్యస్య ఉడుపస్య చంద్రస్య చ మండలే

యస్యాః । తదుక్తం—"సూర్యచన్ద్రౌ స్తనౌ దేవ్యా స్తావేవ నయనే స్మృతే । ఉభే తాటంకయుగళ మిత్యేషా వైదికీ శ్రుతి"రితి । కర్ణయో స్సంకేతః తాటంకయుగళ మితి । తయోః ప్రత్యేకశః సూర్య ఇతి చంద్ర ఇతి సంకేతః। అత —౪౧౯—అంకై రలంకృతం తలం చన్ద్రః।—౭౧౬— అంకై రలంకృతం సూర్య ఇతి దక్షిణోత్తరభేదేన వ్యవస్థా । అర్థాద్రక్తశుక్లప్రభాద్వయసూచనా । తాటంకయుగళేన— హ్రీం శ్రీం—మంత్రౌ సూచితౌ । యద్వా— "హంసః" —ఇతి చ వ్యస్తాభ్యాం ద్వౌ మంత్రౌ సూచితౌ ॥

పద్మరాగశిలాదర్శపరిభావికపోలభూః ౨౩.

పద్మరాగశిలైవాతినిర్మలత్వా త్ప్రతిబింబగ్రాహిత్వా చ్చాదర్శః దర్పణం తం పరిభవ త్యవమానాతి ఈదృశీ కపోలభూః గండభిత్తి ర్యస్యాః । కపోలభూః గండభిత్తిరిత్యర్థః। నాసాక్షికర్ణసంబద్ధ ఇతి ప్రసిద్ధః । స చ ద్వివిధః। దక్షకపోలో వామశ్చేతి। అత్ర దక్షకపోలః—౮౯౪—అంకై రలంకృతం తలం । —౧౯౭—అంకై రలంకృతం తలం వామకపోల ఇతి । దక్షకపోలస్య ఌత్వం, వామకపోలస్య ౡత్వ మితి సంకేతః॥

నవవిద్రుమబింబశ్రీన్యక్కారిరదనచ్ఛదా ౨౪.

నవానాం నూతనానాం విద్రుమబిమ్బయోః పక్వప్రవాళ తుణ్డీఫలయోః శ్రియం కాన్తిం న్యక్కురుతోఽధఃకురుతః తతోప్యాధిక్యేనౌన్నత్యాత్ తాదృశౌ రదనచ్ఛదౌ ఓష్ఠౌ.

యస్యాః సా। అత్ర విద్యమానే—౧౬; ౮౧—రేఖే ద్వే ఓష్ఠావి త్యుచ్యేతే। తత్రోత్తరోష్ఠస్య — ౧౬ — రేఖాయాః విద్రుమ ఇతి। అధరోష్ఠస్య—౮౧—రేఖాయాః బింబ ఇతి ప్రత్యేకం సంజ్ఞా। ఊర్ధ్వోష్ఠ ఏకారః, అధరోష్ఠ ఐకార ఇతి సంకేతః॥

శుద్ధవిద్యాంకురాకారద్విజపంక్తిద్వయోజ్జ్వలా ౨౫.

సా భవతి శుద్ధవిద్యా యేదన్త్యాహ స్తయో ర భేదమతిః। శ్రీవిద్యాయాః తాదృశాభేదపరత్వేన వ్యాఖ్యానా చ్చైవ శుద్ధవిద్యోచ్యతే। శ్రీవిద్యాయాః షోడశాక్షరీ రూపాయా అంకురాణామివాఽఽకారః స్వరూపం తేన ద్విజపంక్తిద్వయేన దన్తపంక్తియుగలేన ఉజ్జ్వలా శోభమానా। పంక్తిద్వయేన షోడశాక్షర్యా అపి కాదిహాదిభేదేన ద్వైవిధ్యం ధ్వన్యతే। యద్వా—శుద్ధవిద్యాశబ్దేన మాతృకాయా మఙ్కురరూపా వర్ణాః—"అ ఇ ఉ ఋ ఌ; క ఖ గ ఘ ఙ; చ ఛ జ ఝ ఞ; ట ఠ డ ఢ ణ; త థ ద ధ న; ప ఫ బ భ మ; స హ"—ఇత్యేతా ఏవ। అన్యే వర్ణా స్తథా నేతి ద్వాత్రింశద్వర్ణా ఏవాఙ్కురశబ్దేనోచ్యన్తే। ముఖవృత్తపరిధౌ విద్యమానానాం సంఖ్యానామపి సమాహారేణ—౯; ౪; ౧; ౫; ౬; ౭ = ౩౨; ద్వాత్రింశ త్సంపద్యతే। సంఖ్యాసామాన్యా చ్ఛుద్ధవిద్యాయా అపి వర్ణా ద్వాత్రింశత్। యద్వా రదనచ్ఛదయో స్సంబన్ధీ న్యంకాని—౧; ౬; ౮; ౧—తేషాం సమాహారేణ—౧౬—షోడశత్వం సంపద్యతే।

ముఖే పిహితే దన్తపంక్త్యో ర్మేళనేన దన్తాః షోడశేవ దృశ్యన్తే। అతో దన్తానాం బాహ్యదృష్ట్యా ద్వాత్రింశత్వం దృశ్యతే యద్యపి తథాప్యన్యోన్యసంబంధస్య కార్యకాలే దృశ్యమానత్వాత్। ద్వయో ర్ద్వయో ర ప్యేకత్వం కార్యానుమేయం। తస్మా ద్దన్తానాం షోడశత్వం పారమార్థిక మతః షోడశాక్షర్యా ఏవ దన్తసాదృశ్యమ్। తచ్చ రదనచ్ఛద సంఖ్యానాం సమాహారేణ—౧౬; ౮౧ = ౧౬—సిద్ధ్యతీతి సంకేతః। నామసంఖ్యయో స్సమాహారేణ—౨+౫=౭—సప్తత్వం సంపద్యతే।తథో ర్ధ్వోష్ఠసంఖ్యయో స్సమాహారేణాపి-౧+౬=౭। సప్తత్వం సంపద్యత ఇతి నామసంఖ్యాసామరస్యమ్। ఊర్ధ్వపంక్తి గాకార ఇతి సంకేతో మాన్త్రికః। అర్థాన్ముఖవృత్తం షోడశకలాపరిపూర్ణ మితి షోడశస్వరాణాం భావనయాం సూచితం సప్తోడశావయవై రుపేత మిత్యతిశయః॥

కర్పూరవీటికా మోదసమాకర్షిదిగన్తరా ౨౬.

"ఏలాలవంగకర్పూరకస్తూరీకేసరాదిభిః। జాతీఫలదళైః పూగైః లాంగల్యామణనాగరైః। చూర్ణైః ఖదిరసారైశ్చ యుక్తా కర్పూరవీటికా" ఇతి లక్షణ లక్షితస్య తాంబూలస్యామోదః పరిమిళం సమాకర్షంతి స్వస్యాభిముఖ్యేన ప్రసారయన్తి యా దిశః ప్రాచ్యాద్యా దశ దేవతాః తా ఏవాన్తరం పరిధానం యస్యాః సా। అనేన దేవతాయాః స్వరూపవ్యాప్తిః సూచ్యతే। అత్ర దిగ్దేవతాః ప్రాచ్యాదిక్రమేణ—౫ ; ౬ ;

౪ ; ౬ ; ౨ ; ౩ ; ౮ ; ౧ ; ౯ ; ౯ —ఇత్యేతాభి స్సంఖ్యాభిః సూచ్యన్తే । తేషాం సమాహారః—౪౨—ఇత్యనయా సంఖ్యయా దేవతాయాః నామ శివేత్యపి చ సూచ్యత ఇతి రహస్యమ్। దేవతాయాః స్వరూపనిర్దేశో౽ప్యేతాభిః సంఖ్యాభి రేవ విజ్ఞాయతే । అత్రేదం నిగూఢం రహస్యం గురుముఖాదేవ వేద్యమ్। కర్పూరవీటికేత్యనేన జిహ్వాగ్ర ముచ్యతే లక్షణయా । తచ్చ వర్ణాంతర్గతబిన్దురూపం । వర్ణాన్తర్గతబిన్దు రనుస్వార ఇ త్యుచ్యతే । యథానుస్వారః స్వతన్త్రతయా ప్రకాశకః వర్ణాన్తరసంయోగం వినా తథా జిహ్వాగ్రమపి స్థానాన్తరసంబన్ధం వినా శబ్దోచ్చారణాసమర్థమతో౽ను స్వారసాదృశ్యం జిహ్వాయా ఇతి జిహ్వాగ్రన్యాసవర్ణా ద్విజ్ఞాయతే౽తః కర్పూరవీటికేతి· జిహ్వాగ్రస్యానుస్వారస్య చ సంకేతః॥

నిజసల్లాపమాధుర్యవినిర్భర్త్సితకచ్ఛపీ ౨౭.

నిజ శ్చాసౌ సచ్చ నిజసత్ । స్వస్య బ్రహ్మభావ ఇత్యర్థః । తస్య లాపస్య వర్ణాత్మకశబ్దస్య వ్యాహారః । తస్య మాధుర్యేణ మంజులతయా విశిష్య నిశ్శేషేణ భర్త్సితా తిరస్కృతా కచ్ఛపీ వీణా యయా సా । లాపశబ్దేన వర్ణవ్యాహార ఉచ్యతే । వర్ణవ్యాహారస్తు ఓష్ఠవికాసమన్తరా న సిద్ధ్యతి । కించ జిహ్వాసహాయోప్యావశ్యకః । అతో వర్ణవ్యాహారస్యోష్ఠవికాసజిహ్వాయో స్సంబన్ధ ఆవశ్యకః । ఓష్ఠవికాస స్వనుస్వారతుల్యః । తథా జిహ్వాగ్రమప్యతః సల్లాపశబ్దేన విసర్గః లక్ష్యత ఇతి రహస్యమతో విసర్గస్య న్యాసో ముఖవృత్తస్యా

ష్ఠద్వయవికాసరూపే విహిత ఇతి విజ్ఞాయతే। అత్ర సల్లాప శబ్దేన—"అస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసిత మేవైత దృ దృగ్వేదో యజుర్వేద స్సామవేద" ఇత్యాద్యా శ్రుతి రనుసన్ధేయా। "ఉత్సర్గోప్యయం వాచ" ఇతి స్మరణాత్॥

మన్దస్మితప్రభాపూరమజ్జత్కామేశమానసా ౨౮.

స్మిత మీషద్ధాసః। సోఽపి మన్దః। తస్య ప్రభాపూరే లావణ్యప్రవాహే మజ్జతీవ మజ్జత్ న మగ్నమ్। కామః కలాంశగిరఘుటకో బిన్దుః మిశ్రః। ప్రణవసంఖ్యాలంకృతః। అగ్నిషోమాత్మకో రవిః। స ఏవేశః కామేశః। సచ రక్త శుక్లప్రభామిశ్రః సమరసమాపన్నః। సోఽప్యాధారభూతః కామేశః।—౭౮౬౮—ఇత్యంకై రలంకృతః సదాశివ ఏవ। మందస్మితమి త్యనేన పురుషసూక్తం ప్రణవత్రయం సూచ్యతే। తేషా ముచ్చారణే మన్దస్మితం స్వతః సిద్ధమేవ భవతీతి ధ్వనిః॥

కర్పూరవీటికేత్యాదినామత్రయేణ పరమేశ్వర్యాః సకలభువనవ్యాపకోఽధికారః ప్రదర్శ్యతే। కించ కామేశ్వరమానసస్య పరమేశ్వర్యాః ప్రభాయా శ్చాన్యోన్యసంబన్ధనిర్దేశేన కామేశ్వరస్యాప్యుపాస్యత్వం సూచితం భవతి। కించ కామేశ్వరాభిన్నా కామేశ్వరీ। కామేశ్వర్యభిన్నః కామేశ్వర ఇత్యపిచోపదిశ్యతేన। తేన—"స్త్రీరూపం వా స్మరే ద్దేవీం పుంరూపం వా విచిన్తయే ది" త్యభియుక్తోక్తి రనుగృహీతా భవతి। ఉపాస్యత్వేన విధీయమానస్య పరరూపస్య సర్వథా

సమానత్వాత్ । స్థూలసూక్ష్మయో రేవ వైలక్షణ్యాదర్శ
నాచ్చ । తత్త్వదృశాం వైలక్షణ్యే తాత్పర్యాభావాచ్చ ।
కించ తైత్తిరీయకశ్రుతౌ శ్రూయమాణస్య పురుషశబ్దస్యోభయ
రూపయో రపి సమానత్వేనోపదిష్టత్వా దుపాస్యదేవతాయాః
కరచరణాద్యవయవవిశిష్టే స్థూలరూపే శాస్త్రస్య తాత్పర్యం
నాస్తీతి విజ్ఞాయతే ॥

అనాకలితసాదృశ్యచిబుకశ్రీవిరాజితా ౨౯.

అనాకలిత మాసమన్తా దభివ్యాప్య న కల్పితం
సమ్య జ్ఞ లబ్ధం । సరసోపమానస్యాలాభాత్ । యత్సా
దృశ్య మౌపమ్యం యస్యా స్తాదృశ్యా చిబుకశ్రియా విరా
జితా । చిబుకశ్రీః నిరుపమానే త్యభిప్రాయః । అత్ర—
౯౪౫౧౨—ఇత్యంకై రలంకృతం తలం చిబుక మి త్యుచ్య
తే । సంఖ్యానాం సమాహారేణ—౨౯—నవవింశతిత్వం సంప
ద్యతే । సా సంఖ్యా నామసంఖ్యయానుగృహీతా సతీ చిబు
కస్య స్థానం సూచయతి । తస్య శ్రీః ప్రణవత్వ మేకాదశ
రుద్రరూపత్వం చేతి నిరుపమశ్రీత్వ మి త్యభిప్రాయః । అత
ఏవానాకలితసాదృశ్యా చిబుకశ్రీ రితి "సా హి శ్రీ రమృతా
సతామి"తి శ్రుత్యుపదిష్టా శ్రీ రేవ । చిబుకవ్యాప్తేః—౯;౨
సంఖ్యాభ్యాం సూచితేతి నామసంఖ్యాసామరస్యేన సూచ్య
తే । —౯+౨=౧౧ । నామసంఖ్యా—౨+౯=౧౧ । ఇతి॥

కించాత్రాయ మన్యో విశేషః — ఆకలితసాదృశ్య
మిత్యనేన స్వరమండల ముచ్యతే । ఆకలితసాదృశ్యం స్వర

మండలం నభవతీ త్యనాకలితసాదృశ్యం హాల్మండల మి త్యర్థః॥ ఏవంచానాకలితసాదృశ్యరూపం హాల్మండల మేవ చిబుకశ్రీర్దేవతాయా ఇతి భావః । తస్యైవ హాల్మండలస్య కామ ఇతి సంజ్ఞా । అర్థాత్కామేశ ఇత్యర్థః । స్వరమండలం శక్తిరూపం ముఖబింబ మిత్యుక్తం। ఏవం చార్థా న్ముఖమండలం శివశక్తి సామరస్యోభయరూప మితి విజ్ఞాయతే ॥

అష్టమీచంద్ర విభ్రాజదిత్యాది నైతావతా స్తోత్రసందర్భేణాగ్రబిన్దుపరికల్పితానన ముపవర్ణితం వ్యాఖ్యా తంచ । అత్రేదం నిగూఢం రహస్యం మహేశ్వరేణ వినా దితం ప్రదర్శ్యతే—ఆననావయవత్వేనోపదిష్టానాం షోడశ వర్ణానాం మధ్యే—అళికతిలకవీటికాసల్లాపవర్ణా శ్చతురో విహాయ పరిశిష్టానాం ద్వాదశవర్ణానాం మధ్యే—ఇ ఉ ఋ ఌ—వర్ణాః పరస్పరసంబద్ధేన దక్షిణపార్శ్వే చ—ఈ ఊ ౠ ౡ—వర్ణాః పరస్పరసంబద్ధేన వామపార్శ్వే చ సంబద్ధాః । కించ వికసితముఖే—ఏకారౌకారయో ర్విద్రు మోర్ధ్వదన్తపఙ్క్తిసాన్నిధ్యవశా త్సాన్నిధ్యం । తథా—ఐకా రౌకారయో ర్బిమ్బాధోదన్తపఙ్క్తిసాన్నిధ్యవశా త్సాన్ని ధ్యంచ సుస్థు విజ్ఞాయతే । ఏవం దక్షపార్శ్వస్థితానాం చతుర్ణానాం వర్ణానాం సాన్నిధ్యవశాత్ ద్వంద్వద్వయభావ స్సంపద్యతే—ఇ ఉ ; ఋ ఌ — ఇతితథా—ఏకారఓకార యోః, ఐకారఔకారయోశ్చ ద్వంద్వద్వయభావః । ఏవం ద్వంద్వచతుష్టయం— “ ఇఉ ; ఋఌ ; ఏఓ ; ఐఔ— ఇతి సంపద్యతే । అత్ర ప్రథమద్వంద్వస్య—ఇఉ—ఇత్యస్య

ముఖత అలికే స్థితస్యాకార్యస్య నివేశాత్—"అ ఇ ఉ"—ఇతి వర్ణత్రయవిశిష్టః కూటః సంపద్యతే। ఏవం చత్వారః కూటాః—అ ఇ ఉ; ఋ ఌ; ఏ ఓ; ఐ ఔ"—ఇతి సంపద్యన్తే। ఇమే కూటాః మహేశ్వరేణాగ్రే నినాదితా ఇతి మహేశ్వరసూత్రే ష్వగ్రగణ్యత్వం చతుర్ణాం సూత్రాణా మితి ప్రసిద్ధి రితి గుహ్యా ద్గుహ్యతరం రహస్యమ్॥ కించ—బిన్దువిసర్గయో ర్జిహ్వోష్ఠవికాసరూపముఖస్థానస్థితత్వాత్। ముఖత్వం సర్వవర్ణానా మతో భూమవిద్యాయా మాదౌ స్థితౌ బిన్దువిసర్గా వితి నిగూఢం రహస్యమ్। ఏతావతా భూమవిద్యాయా మేకాదశరుద్రాః సమ్పద్యన్తే। కించాలి కవర్ణ మారభ్య భూమికాక్రమేణ నవభూమికాసు క్రమేణ పరిగణ్యమానాసు కాదివిద్యాయాం విద్యమానా అకారాది విసర్గాన్తాః షోడశస్వరాః సంపద్యన్తే। ఏవం కాదిహాది సంఖ్యా భూమవిద్యానా ముత్పత్తిః కామకామేశ్వరీరూపాయాః పరదేవతాయాః ముఖా దభివ్యక్తి రిత్యపౌరుషేయత్వం విద్యాచతుష్టయస్యేతి నారాయణస్మృతిః॥

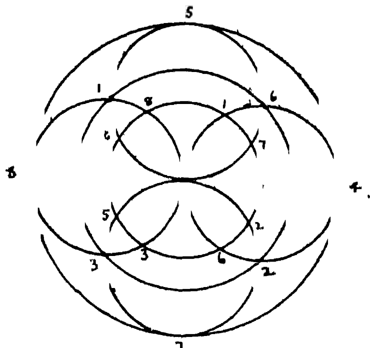
కామేశబద్ధమాంగల్యసూత్రశోభితకంధరా ౩౦.

కామేశేన పరమశివేన బద్ధం య న్మాంగల్యసూత్రం కామోజ్జీవనహేతుభూతం సౌభాగ్యాభరణం తేన శోభితా, కంధరా శిరోధి ర్యస్యాః। అత్రాననవృత్తే దృశ్యమానా—౪౯ ౬౧—అంకై రలంకృతా రేఖా మాంగల్యసూత్రం—

సూత్రమితి చోచ్యతే। తస్యాం రేఖాయాం విద్యమానః ప్రణవః సౌభాగ్యాభరణ మిత్యుచ్యతే। తస్య ప్రణవస్యో త్పత్తిస్థానం కంఠ ఏవ। స ఏవ ప్రణవః సర్వేషాం శుద్ధవిద్యా వర్ణానాం మూలమిత్యపి చోపదిశ్యతే। తద్భిన్నసంఖ్యాపరిగణ నేన శుద్ధవిద్యాయాః వర్ణసంఖ్యా సంపద్యతే ద్వాత్రింశదితి ३२। శుద్ధవిద్యావర్ణాః ద్వాత్రింశదిత్యుక్తాః..శుద్ధవిద్యాంకు రాకారద్విజపఙ్క్తిద్వయోజ్జ్వలేత్యత్ర। ముఖవృత్తే విద్య మానానాంప్రణవేతరసంఖ్యానాం సమాహారః—४ ; ५ ; १ ; ८ ; १ ; ७ ; ६ = ३२–ద్వాత్రింశదేవ। తస్మాత్సూచ్యతే ప్రణవా దుత్థితా శుద్ధవిద్యేతి॥

మాంగల్యసూత్రే విద్యమానా ప్రణవసంఖ్యా బ్రహ్మ ప్రతీకా। శిష్టేన సంఖ్యాద్వయేన చత్వారో వేదాః సప్త ర్షయః యద్వా— ఏకాదశరుద్రాః సూచ్యన్తే ; ప్రణవసంఖ్య యా మరీచ్యాదిప్రజాపతయ స్సూచ్యన్త ఇతి మహా న్విశేషః। మాంగల్యసూత్రమితి విశుద్ధచక్రం। ఏవం బహిర్మాతృకాతః చక్రసంబన్ధాచ్చ సర్వాసాం విద్యానా ముత్పత్తి రితి విజ్ఞా యతే। మాతృకాహ్యాదిక్షాన్తవర్ణరూపిణీ। సా కాదిహాది సంఖ్యాభూమభేదా చ్చతుర్ధా। మాతృకాస్వరూపం తద్భేదా శ్చోపదిష్టా వ్యాక్షరదర్శనే మాతృకాదర్శనే చేత్యత్రి సర్వ మన్వేషణీయమ్॥

ఏతావతా స్తోత్రసందర్భేణ ముఖవృత్తస్వరూప ముపవర్ణితం । అథ— "కనకాంగదకేయూరకమనీయభుజాన్వితే" త్యాదినా "రత్నకింకిణికారమ్యరశనాదామభూషితే"త్యన్తేన స్తోత్రేణ దక్షోత్తరవృత్తయుగళస్వరూప ముపవర్ణ్యతే—

కనకాంగదకేయూరకమనీయభుజాన్వితా ౩౧.

అంగం దదాతీ త్యఙ్గదం శరీరఘటక మిత్యర్థః । కనకమేవాంగదం యేషాం తైః సువర్ణైకశరీరకైః కేయూరై ర్గోరూభవైశ్చతుర్భిః కమనీయా రమణీయా యే భుజాః తై రన్వితా యుక్తా । అంగదకేయూరయో రాకృతివైలక్షణ్యమాశ్రిత్యాభరణద్వయపరం వ్యాఖ్యేయం । దక్షవృత్తే విద్యమానే ద్వే తలే దక్షభుజౌ । ఉత్తరవృత్తే విద్యమానే ద్వే తలే వామభుజౌ ఇతి । అత్ర—౯౮౧౮—అంకై రలంకృతం తలం దక్షోర్ధ్వబాహుః । ౯౩౩౪—అంకై రలంకృతం దక్షాధోబాహుః । తథా—౯౧౬౮—అంకై రలంకృతం తలం

వామోర్ధ్వబాహుః । ౯౩౩౬—అంకై రలంకృతం వా మాథో బాహూ రితి । ఏకైకస్యాపి బాహోః పునః రేఖా ద్వయం దృశ్యతే । ఏవం చాష్టౌ రేఖాః పరిదృశ్యన్తే బాహు చతుష్టయే। రేఖాష్టకమపి వర్ణరూపమేవేతి కనకశబ్దేనశ్లిష్యతే। సువర్ణం కనక మితి ప్రసిద్ధేః । ముఖవృత్తం స్వరరూప మిత్యభిహితం । తత్సామాన్యా దిదం వృత్తద్వయం వ్యంజన రూపం స్యాత్ । కాదివిద్యాయాం వ్యంజనా న్యష్టధా భిద్యన్తే కు చు టు తు పు యు శు ళు వర్గభేదేన । తద్వ ర్గాష్టకం బాహుచతుష్టయేన సూచితం భవతి । ఏవం హాది విద్యాయాః । హ య వ రట్ । ఞ మ ఙ ణ నమ్ । ఝ భఞ్ ।ఘఢ ధష్। జబగడదశ్। ఖఫఛఠథచటతవ్। కపయ్। శష సర్ । —ఇతి సూత్రాష్టకం బాహుచతుష్టయేన సూచితం భవతి । తత్ప్రకారస్తు గురుముఖైకవేద్యః । కాదిహాదివిద్యా భేదస్తు అంగదకేయూరశబ్దాభ్యా మవగమ్యతే । దక్షబాహు ద్వయే విద్యమానానాం సంఖ్యానాం సమాహారేణ— ౧ + ౮ + ౯ + 3 + 3 + ౫ + ౪ = 33 ; త్రయస్త్రింశ త్సంపద్యతే। త్రయస్త్రింశత్సంఖ్యాకాని వ్యంజనానీతి విశే షోఽపి సంఖ్యయోపదిశ్యత ఇతి మహా న్విశేషః । కాది విద్యాయాం త్రయస్త్రింశత్ । హాదివిద్యాయా మపి త్రయ స్త్రింశత్ । ఉభయం మిళిత్వా షట్షష్టి రిత్యుభయో ర్విద్యయో ర్వ్యంజనానాం సంఖ్యా హ్యనుగృహీతా॥ “త్రయ స్త్రింశత్త్వేవ దేవా” ఇత్యుపదేశో ప్యర్థసిద్ధమేవ । వ్యంజనా ధిష్ఠానదేవతా ఏవ త్రయస్త్రింశద్దేవతా ఇతి రహస్యమ్ ।

బాహ్వగ్రస్థానాం సంఖ్యానాం నామసంఖ్యయా సామరస్యం దృష్టసిద్ధమేవ । యద్వా బాహుచతుష్టయేన కు చు టు తు వర్గచతుష్టయమేవాభీష్టం స్యాత్తదా వక్ష్యమాణేన చిన్తాకేన పవర్గో గ్రాహ్య ఇతి భావః ॥

రత్నగ్రైవేయచిన్తాకలోలముక్తాఫలాన్వితా ౩౨.

రత్నఖచితగ్రైవేయేణ గ్రీవాభరణచిన్తాకేన లోలైశ్చంచలైః హారభావ మాపన్నైః ముక్తాఫలైశ్చాన్వితా । దక్షోత్తరవృత్తసంబన్ధినీ యా రేఖా ౫; ౧; ౮; ౯; ౭; ౬— ఇత్యంకైరలంకృతా సా చిన్తాకం గ్రైవేయమిత్యుచ్యతే । తత్సంస్పృష్టాః సంఖ్యాః ముక్తాఫలానీత్యుచ్యంతే । సా ముఖవృత్తస్య మండలరేఖైవ । చిన్తాకే విద్యమానానాం సంఖ్యానాం సమాహారేణ ద్వాత్రింశత్సంపద్యతే—౩౨ । చింతాక మిత్యత్ర— క చ ; క త ఇతి షోడశద్వయం ధ్వన్యతే । తత్సంఖ్యా నామసంఖ్యయా సామరస్య మాపన్నైవ । అత్ర సూచితషోడశద్వయేన షోడశాక్షరీద్వయమపి సూచితం భవతీతి విశేషః । కిం చాన్యత్— ద్వాత్రింశద్వర్ణా శుద్ధవిద్యా ఇతి తత్రస్థవర్ణాః సోహమిత్యనేన జ్ఞాపితా ఇతి రహస్యమ్ । సోహమితి—సః + అహం = సః + అహ్ + అమ్ = స్ + అః + అహ్ + అమ్ = సహ—అ + + + ౭ క + + + మ " ఇతి । యద్వా—సోహమిత్యత్ర సహే త్యాకృష్టే సతి—ఓమ్ ఇతి పరిశిష్యతే । ఓంకార స్వకారాది పంచస్వరాణాం పంచవింశతిస్పర్శానాం చ

సంజ్ఞా । తే త్రింశ ద్వర్ణాః సహేతిద్వయసంపన్నాః ద్వాత్రింశ త్సంపద్యన్తే । త ఏతే వర్ణా రత్నశబ్దేనోచ్యన్తే ॥

కామేశ్వరప్రేమరత్నమణిప్రతిపణస్తనీ ౩౩.

కామేశ్వరస్య ప్రేమైవ రత్నమణిః రత్నోత్తమః తత్పణనవిషయే ప్రతిపణభూతౌ స్తనౌ యస్యాః । అత్ర రత్నమణిశబ్దేన నవత్వసంఖ్యయాలంకృతో బిన్దువిశేషః సూచితో భవతి । రత్నమణిరితి—౨ ; ౬ ; ౫ ; ౫ = ౧౮ = ౯ ; నవత్వసంఖ్యా సంపద్యతే । తస్మిన్నంలగ్నే దక్షోత్తరవృత్తే ఇతి ప్రతిపణనశబ్దేన సూచ్యతే । కించ ప్రతిపణనశబ్దేన స్తనద్వయస్య రత్నమణితుల్యత్వం సూచితమ్ । తదపి యుక్తమేవ । వృత్తయుగలేన కల్పితయోః స్తనయోః ర్విద్యమానానాం సంఖ్యానాం సమాహారేణ నవత్వం సంపాద్యతే । వళిత్రయస్య వృత్తద్వయస్య చావినాభావః సంబన్ధః । తస్మాద్వళిత్రయే విద్యమానాః వృత్తద్వయసంబద్ధా ఏవేతి సార్థక్య మహో ప్రతిప్రణనశబ్దస్య ॥ అత్ర నామసంఖ్యాంకయో ర్బహూకరణేన— ౩ × ౩ = ౯ । రత్నమణేః సంఖ్యా సంపద్యత ఇతి సామరస్యమ్ । రత్నమణీ రితి ప్రణవస్య హ ళ క్ష వర్ణానాం చ సంకేతః । హ = ౮ । ళ = ౩ । క్ష = ౭ = ౧౮ = ౯ ॥ అత్ర హాల్, లణ్ ఇతి చ సూత్రే సూచితే ॥

నాభ్యాలవాలరోమాళిలతాఫలకుచద్వయీ ౩౪.

నాభిరేవాలవాలో లతావాపశ్వభ్రో యస్యా రోమావల్యభిన్నలతాయా స్తస్యాః ఫలభూతా కుచద్వయీ యస్యాః సా । నాభిః రత్నమణిః । రోమావళీ లతేతి సంకేతః । అత్ర రత్నమణి ర్నాభి ర్ముఖ్యప్రాణః । తథాహి—"తా వా ఏతా దశైవ భూతమాత్రా అధిప్రజ్ఞం । దశ ప్రజ్ఞామాత్రా అధిభూతం । యద్ధి భూతమాత్రా న స్యుః న ప్రజ్ఞామాత్రాః స్యుః । యద్ధి ప్రజ్ఞామాత్రా న స్యుః న భూతమాత్రా స్యుః॥ న హ్యన్యతరతో రూపం కించ న సిద్ధ్యేత్ । నో ఏత న్నానా। తద్యథా—రథస్యారేషు నేమి రర్పితా । నాభా వరా అర్పితా ఏవ మేవైతా భూతమాత్రాః ప్రజ్ఞామాత్రా స్వర్పితాః । ప్రజ్ఞామాత్రాః ప్రాణేఽర్పితాః । "స ఏష ప్రాణ ఏవ ప్రజ్ఞాత్మా" ఇతి శ్రుతిః॥

రోమాళిః లతా ఇతి నాభే రూర్ధ్వాపరగామిన్యా రేఖాయాః సంకేతః । సచ సప్తస్థానవ్యాప్తేతి దృశ్యతే। సా రేఖా—౭౫—ఇత్యంకాభ్యా మలంకృతా సూచితా భవతి। సా సుషుమ్నే త్యుచ్యతే। సప్త స్థానాని సప్త చక్రాణి । తైశ్చక్రై ర న్తర్మాతృకోపలక్షితా భవతి । అంతర్మాతృకాపి ద్విధా కాదిహాదివిద్యాభేదేనేతి విజ్ఞాయతే । లతాఫలే త్విడాపింగళానాడ్యా స్తనద్వయేన సూచితే। అత్ర రత్నమణి రనాహతచక్ర మి త్యభిధీయతే చక్రసంకేతే। అత్రనామసంఖ్యా చక్రసప్తకజ్ఞాపికా— ౩ + ౪ = ౭ ఇతి । సుషుమ్నాయాః జ్ఞాపికే—౭౫ । ఇత్యంకే—తయో స్సంకలనేన—౭ + ౫ =

౧౨ । ద్వాదశత్వం సంపద్యతే । నామసంఖ్యయో ర్బహూకరణేన — 3 × ౪ = ౧౨ । సా సంపద్యత ఇతి మహాన్విశేషః । అత్ర కుచద్వయేన ప్రాయశః — య ర ల వ — ఇతి — శ ష స హ — ఇతి ప్రత్యేకశః గ్రాహ్యాః॥

లక్ష్యరోమలతాధారతాసమున్నేయమధ్యమా ౩౫.

లక్షయితుం యోగ్యా లక్ష్యా । జ్ఞాప్యమానేతి యావత్ । లక్ష్యా యా రోమలతాధారతా రోమావళిరూపవల్ల్యావాపస్థానత్వం । తయా సమ్యగున్నేయం మధ్యమం వలగ్నః యస్యాః । మధ్యమం వలగ్న ఇతి సంకేతః రేఖాయాః । యా రేఖా—రనర—ఇత్యంకై రలంకృతా తత్రదంకైః సూచితేషు స్థానేషు వ్యాప్తా సా మధ్యమేత్యుచ్యతే । సా నాడీ సుషుమ్నా । తత్సంబన్ధిని కాచిత్ । చక్రే తు— ౭నశ ; రనర —ఇత్యంకై స్సూచితం నాడిద్వయం ప్రదర్శయితుం రేఖాద్వయం న దృశ్యతే । నాడీనాం వాయురూపత్వా త్ప్రత్యక్షేణావగన్తు మశక్యత్వాత్ । అనుమేయత్వాచ్చ । మధ్యమాయాః సుషుమ్నాయాశ్చ సాజాత్యం సంఖ్యాన్యాయేన సుష్ఠు విజ్ఞాయతే— ౭నశ = ౨౧ ; — రనర = ౨౧ = 3 = నాడి ॥ మధ్యమ మిత్యనేన మణిపూరచక్ర ముచ్యతే ॥

స్తనభారదలన్మధ్యపట్టబన్ధవళిత్రయా ౩౬.

స్తనయోర్భారేణ గౌరవేణ దలత ఇవ మధ్యస్య దార్ఢ్యార్థం కృతః పట్టబన్ధః కనకపట్టికాభిః బన్ధ ఏవ వళిత్రయం యస్యాః సేత్యుత్ప్రేక్షాతిశయోక్తీ । వళిత్రయమితి మాండలరేఖాత్రయస్య సంకేతః । వృత్తత్రియంచ--అష్టాంకైరలంకృతమేకం । తత్సూర్యమండలకక్షేత్యుచ్యతే । లోకతారైరలంకృతమేకం । తద్బ్రహ్మాండకక్షేత్యుచ్యతే । సదాశివేనాలంకృతమేకం । తత్సదాశివకక్షేత్యుచ్యతే । వృత్తత్రయమేతదేవ కల్యాణశ్రీచక్రే సుదర్శనచక్రేచ వృత్తత్రయేణాపి జ్ఞాప్యతే । వృత్తత్రయమేతదేవాత్రాప్యాధారత్వేన స్థితమిత్యభిప్రాయః । నామసంఖ్యయాపి వృత్తత్రయం జ్ఞాపితమేవేతి విజ్ఞాయతే । వృత్తత్రయే విద్యమానానాం సంఖ్యానాం నవత్వం రత్నమణితుల్యత్వం చోక్తపూర్వమేవ । తన్నవత్వం--౩ ; ౬--ఇతి సంఖ్యయోస్సంకలనేన సిద్ధమేవ।యద్వా--వృత్తత్రయసంబద్ధానాం సంఖ్యానాం సమాహారేణ షట్త్రింశత్వం సంపద్యత ఇతి నామసంఖ్యాసామరస్యమితిచ విశేషః ॥

వృత్తత్రయం సకలజగదాధారభూతతత్త్వజ్ఞాపకమిత్యతిశయో గురుముఖైకవేద్యః । వళిత్రయమిత్యనేన సంఖ్యావిశేషా గృహ్యన్తే॥

అరుణారుణకౌసుంభవస్త్రభాస్వత్కటీతటీ ౩౭.

ఆతిశయ్యేనారుణ మనుగారుణం। అరుణవదనూరువ దరుణం వా। కుసుంభేన రక్తం కౌసుంభం చ యత్ వస్త్రం తేన భాస్వతీ భాసురా కట్యా స్తటీ యస్యాః। అత్ర ౯; ౫; ౩; ౮; ౧; ౪—అంకైః పరివృతం తలం దక్షకటిరుచ్యతే। తథా—౯; ౨; ౨; ౪; ౬; ౭—అంకై రలంకృతం తలం వామకటి రితి కట్యో రుభయోరపి వస్త్రభాస్వత్త్వం। వస్త్రస్యవర్ణవిశేషాత్ త్రైవిధ్యం—అరుణం, అరుణం, కౌసుంభ మితి। తత్రైకం వస్త్రం—౯౫౪—అంకై రలంకృతం దక్షే-ఏకం—౯౭౨—అంకై రలంకృతం వామే చారుణం తథా—౫౩౧౪—అంకై రలంకృత మేకం దక్షే। ౨౨౬౭ అంకై రలంకృత మేకం వామే చారుణం। తథా—౩౮౧—అంకై రలంకృత మేకం దక్షే। ౨౪౬—అంకై రలంకృత మేకం వామేచ కౌసుంభ మితి వివేకః। వస్త్రశబ్దేన—౪; ౭; ౬; ౨ = ౧౯ = ౧౦। దశత్వం సంపద్యతే। అత్రకటిప్రదేశే విద్యమానానాం సంఖ్యానామపి దశత్వమేవ। ప్రణవసంఖ్యాం వినా శిష్టాః సంఖ్యాః—౫; ౩; ౮; ౧; ౪—౨; ౨; ౪; ౬; ౭—దశైవేతి సంఖ్యాసామరస్యం। నామసంఖ్యయోరపి సంకలనేన—౩ + ౭ = ౧౦। దశత్వం సంపద్యత ఇత్యతిశయః। కట్యోరపి సాజాత్య ముభయపార్శ్వయో ర్విద్యమానానాం సంఖ్యానాం సామరస్యేన విజ్ఞాయతే। దక్షకట్యాం విద్యమానానాం సంఖ్యానాం సమాహారేణ—౫; ౩; ౮; ౧; ౪ = ౨౧।

ఏకవింశతిత్వం సంపద్యతే । తథా వామకట్యామపి—౨ ; ౨ ; ౪ ; ౬ ; ౭ = ౨౧ । ఏకవింశతిత్వం సంపద్యతే । కించ నామసంఖ్యయో ర్బహూకరణేన—3 × ౭ = ౨౧ । ఏకవింశతిత్వం సంపద్యత ఇతి సామరస్యాతిశయః । కటిస్థానయోః స్థితేన సంఖ్యాపంచకద్వయేన దక్షిణామూర్తివిద్యాయాం కూటచతుష్టయస్యోభయోః పార్శ్వయో ర్ద్వద్వయానాం తారపంచకద్వయ ముపదిశ్యత ఇతి మంత్రసంకేతః । అత్రేయం విశేషవ్యుత్పత్తి గ్గ్రాహ్యా—అరుణ శ్చారుణశ్చ కౌసుంభశ్చే త్యరుణారుణ కౌసుంభాః । వస్త్రశబ్దో ద్వంద్వాన్తే త్వా ప్రత్యేకం సంబధ్యతే । అరుణవస్త్రారుణవస్త్ర కౌసుంభవస్త్రాణీత్యర్థః । తై ర్వస్త్రై ర్భాస్వతీ కటీ ఇతి । అత్ర వస్త్రశబ్దేన పట్టస్థలాని యథాప్రదర్శితం గ్రహీతవ్యాని । స్థలానితు వళిత్రయేన పరిచ్ఛిన్నానీతి వళిత్రయస్యాపి కాన్తివిశేషోऽనేన నామ్నా సూచ్యతే । పంచకద్వయఘటితానాం తారాణాం స్థలవిశేషో ప్యంకాలంకృతస్థలేన విజ్ఞాయతే । తారవ్యవస్థితి గ్గురుముఖైకవేద్యైవ । కటిద్వయస్య పక్షద్వయసామ్యం దృశ్యత ఇతి విశేషః ॥

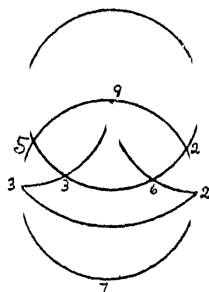
రత్నకింకిణికారమ్యరశనాదామభూషితా ౩౮.

రత్నమయీభిః కింకిణికాభిః ఘంటికాభిః రమ్యేణ రశనాభిన్నేన దామ్నా సౌవర్ణమేఖలాసూత్రేణ భూషితా। —౭౮౫౪.— అంకైరలంకృతా పరిధిః రశనాదామేతి కథ్యతే। అత్ర కింకిణికానాం సంఖ్యాఽంకానాం సమాహారేణ జ్ఞాయతే।— ౭౮౫౪ = ౨౪। చతుర్వింశతి రితి। సా సంఖ్యా నామసంఖ్యయో ర్గుణాకరణేన—౩ × ౮ = ౨౪। సంపద్యత ఇతి సామరస్యమ్। అత్ర చతుర్వింశతిత్వసంఖ్యయాభివ్యాప్తాని రత్నాని గాయత్రీమన్త్రాక్షరసూచకా న్యతో గాయత్రీ దేవతా సదాశివాభిన్నైవేతి విజ్ఞాయతే। సంఖ్యాసామాన్యాత్। అత శ్శివబ్రహ్మణోర త్యభేదః శ్రుతిస్మృతి ప్రసిద్ధ ఏవేతి విజ్ఞాయతే। అతో బ్రహ్మతత్త్వబోధకాని మాహేశ్వరసూత్రాణి శివసూత్రాణీత్యపి చోచ్యన్తే। కించ శివబ్రహ్మణోః సంఖ్యాసామ్యమపి విజ్ఞాయతే। తద్యథా— శివ = ౫౪। బ్రహ్మేతి—౫౪। ఉభయత్ర నవత్వమపి సంపద్యతే। నతు తథా విష్ణుశబ్దస్య బ్రహ్మశబ్దతుల్యతే త్యలం శివమాహాత్మ్యప్రదర్శనేన। రత్నకింకిణికా ఇత్యనేన మాతృకావర్ణా అపి గ్రాహ్యాః॥

———

ఏతావతా స్తోత్రసందర్భేణ మధ్యవృత్తయుగళ ముపవర్ణిత మథ పృష్ఠవృత్తవిశేష ముపవర్ణ్యతే—“కామేశజ్ఞాత సౌభాగ్యమార్దవోరుద్వయాన్వితే” త్యాదినా మహాలావణ్య శేవధి రిత్యన్తేన స్తోత్రేణ—

కామేశజ్ఞాతసౌభాగ్యమార్దవోరుద్వయాన్వితా ౩౯.

కామేశేనైవ జ్ఞాతే తదేకసాక్షికే సౌభాగ్యమార్దవే లావణ్యకోమలత్వే యయో స్తయో రూర్వోః ద్వయేనాన్వితా। అత్ర—౫౯౩—అఙ్కై రలంకృతంతలం దక్షోరుః। తస్య నామ మార్దవమ్।—౬౯౨—అఙ్కై రలంకృతం తలం వామోరుః। తస్య నామ సౌభాగ్య మితి వివేకః। అత్రోరుద్వయేన పరాపరప్రకృతిద్వయం సూచితం। తత్ర పంచభూతాని మనోబుద్ధ్యహంకారత్రయ మి త్యపరా ప్రకృతి ర్దక్షోరుః। వామోరుః పరా ప్రకృతిః—౬ + ౨ = ౮। ఇత్యష్టత్వసామ్యాత్। పరా ప్రకృతి ర్జీవభూతా। సా ప్యష్టధా భిన్నా బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రవర్ణభేదాత్। స్త్రీపుంభేదవిశేషాచ్చ। ఉభయో స్సన్ధిః రత్నమణి రహమ్। ఊరుద్వయేన ప్రాసాద పరాప్రాసాదమంత్రద్వయ ముపదిశ్యతే। తయో ర్మన్త్రయో ర్మన్త్రార్ణానా మభేదేఽపి మంత్రార్ణక్రమస్తు భిద్యతే। దక్షోరుః మార్దవః ప్రాసాదః। వామోరుః సౌభా

గ్యం పరాప్రాసాదః । ఏతయో ర్మన్త్రయో రన్యోన్యసంబ
న్ధః స్వరూపతో జ్ఞేయః ॥

ఊరుద్వయ మిత్యత్ర—ఊః ; ఉః ; ఇతి వర్ణద్వయం
ప్రాప్యతే । ఉశ్చ మార్దవమితి ఊశ్చ సౌభాగ్యమితి సంకే
తః । సోయం సంకేతః తత్తత్తలసంబన్ధివర్ణయో రవగన్తవ్యః ।
దక్షోరుః—ఉః = 3 । వామోరుః—ఊః = 3 + 3 = ౬ ।
సంఖ్యాసంకేతేనాపి సౌభాగ్యస్య షట్త్వం సిద్ధ్యతి । సౌభా
గ్యం—2 ; ४ ; 3 ; ౧ = ౧౫ = ౬ । ఊర్వో స్సంధిః
రత్నమణి రి త్యుచ్యతే । సోయం ప్రణవరూపః । తస్మా ద్గుణ
ద్వయం శృంగద్వయసూచితం విక్షిప్తం త్రిత్వం ద్విత్వం చేతి॥

మాణిక్యమకుటాకారజానుద్వయవిరాజితా ४౦.

మాణిక్యమకుటం మాణిక్యై ర్నిర్మితం మకుటం
టోపికానామకం న్యుబ్జం శిరః ప్రావరణం య త్తస్యేవాకారో
యయోః తయో ర్జానునో రూరుపర్వణో ర్ద్వయేన విరా
జితా । అత్ర-౫33—అంకై రలంకృతం తలం దక్షజానుః ।
౬౨౨—అంకైః పరివృతం తలం వామజాను రితి । జానుద్వ
యేన మకుటద్వయం సూచితం । మకుటద్వయం చ భైరవ
భైరవీమంత్రౌ ద్వౌ । శృంగేతూకారేకారౌ । ఊకారస్య
త్రిత్వద్వయ మీకారస్య ద్విత్వద్వయం చేతి సంఖ్యాసంకేతః।
భైరవీ భైరవమన్త్రయో రుభయోరపి శృంగార్ణం వినా

హ్యాష్టౌ వర్ణాః ప్రతీయన్తే కించిద్భేదేన। తేచ సమానా ఏవ స్వరూపతః। వర్ణానా మష్టత్వం—౫; ౩—సంఖ్యాభ్యాం—౬; ౨—సంఖ్యాభ్యామపి సూచితమేవ। మంత్రభేదస్తు సంఖ్యయో ర్భేదేనావగన్తవ్యః। శృంగయో ర్భేదేనచ। అతో దక్షజాను ర్భైరవః। వామజాను ర్భైరవీతి మంత్ర చక్రసంకేతౌ॥

అత్రేదం గుహ్యా ద్గుహ్యాతమం రహస్యం విజ్ఞాయతే। తదత్ర కించి త్ప్రదర్శయిష్యామః। —ప్రా—౩౯—౨—అంకై రలంకృతం త్రికోణాకారం తలం కలికే త్యుచ్యతే సంప్రదాయవిద్భిః। కలికాయాః తత్త్వం గుహ్యా ద్గుహ్యాతమం। తచ్చ గురుముఖైక వేద్యమేవ। నాన్యథావగన్తుం శక్యత ఇతి కామేశజ్ఞాత మితి స్మృతం। యః కలికాం జానాతి స ఏవ కామేశ ఇతి విజ్ఞాయతే। స ఏవ గురుః। తన్ముఖాదేవ తస్య జ్ఞానం నాన్యథా గ్రంథకోటిభి రితి సంప్రదాయమహిమా। —౩౩—౬౨—అంకై రలంకృతా కలికా హ్యూరుద్వయేన జానుద్వయేన చోపలక్షితా। నతూపదిష్టా శబ్దేన। శబ్దాతీతత్వాత్। త్రికోణరూపిణీ సా కలికా। పరాపరప్రకృతిస్వరూపిణీ। రక్తశుక్లప్రభామిశ్రరూపా। చరణద్వయసమష్టిరూపా। మిథునరూపా। ఆనందద్వైవిధ్యరూపా। కలా ద్వైవిధ్యరూపా। ప్రణవద్వైవిధ్యరూపా। శ్రీశివాశివశక్త్యైక్యరూపిణీ। కిము వక్తవ్యం లోకే వేదేచ విద్యమానస్యోభయాత్మకస్య సర్వస్య తత్త్వరూపేత్యస్యాః జ్ఞానం గుహ్యా ద్గుహ్యాతమమ్। అతోఽస్యాః జ్ఞానస్య కామేశ ఏవ జ్ఞాతేత్యుచ్యతే। అతోఽస్యాః

జ్ఞానం శాస్త్రాచార్యోపదేశం వినా దుర్విజ్ఞేయ మి త్యభిప్రాయః కామేశజ్ఞాతసౌభాగ్యమార్గవ్యోరుద్వయాన్వితేత్యనేన నామ్నా సూచితః॥

అత్రోపదిష్టస్య ప్రణవద్వైవిధ్యస్య త త్త్వం — ఏ ఓఙ్ — ఇతి సూత్రేణ మాహేశ్వరేణోపదిష్టమితి విజ్ఞాయతే। తద్యథా — అకారోకారమకారాణాం సమాహారం ఓంకార ఇతి విజ్ఞాయతే। తత్రోకారః గుణ ఇ తుచ్యతే। ఉకారస్య గుణత్వం సంఖ్యావిద్యయా సుష్ఠ్వవగమ్యతే। ఉకారస్య త్రిత్వాత్। ఓంకారస్య ప్రణవత్వ మపి ప్రసిద్ధమేవ। — ౧ ; 3 ; ౫ = ౯। అస్య న్యాయస్యాతిదేశేన — ఏంకారేపి విచార్యమాణే తస్య ప్రణవత్వమపి వేదితవ్యం స్యాత్। ఏమ్= అ + ఇ + మ్ = ౧ + ౨ + ౫ — అత్రాద్యన్తవర్ణయో రోంకారస్య చైంకారస్య చ భేదో నాస్తి। గుణవర్ణ స్యైవ కించిద్వైలక్షణ్యం। గుణవైలక్షణ్యేన వ్యవహారభేదస్య దృష్టత్వేఽపి తత్త్వైకత్వేనైకత్వమేవ। త త్త్వంతు — ఓంకారైంకారయోః — అమ్ — ఇతి సమానమ్। "అమ్" ఇత్యకారాది మకారాన్తానాం సర్వేషాం మాతృకావర్ణానాం సంజ్ఞా। సా చోభయో ర్వర్ణయో స్సమానైవే త్యోంకారైంకారయో స్తుల్యత్వైవ। తచ్చోపదిష్టం—ఏఓఙ్ —ఇతిసూత్రేణ। తదేవోపదిష్ట మత్ర కలికాయాం దృశ్యమానసంఖ్యాద్వయేన। ఏవమ్—ఐఔచ్—ఇత్యస్యాపి। ఏవం నామద్వయంతు నాదబిన్దుస్వరస్వరూపజ్ఞాపక మితి విజ్ఞాయతే। అష్టత్వసంఖ్యయా అపి ప్రణవత్వం దృశ్యతే వ్యష్టానాం సంఖ్యానాం సమా

హారేణ ప్రణవత్వస్య సంపాద్యమానత్వాత్ । అతో హ్యష్ట-త్వసంఖ్యయా అపి ప్రణవత్వం । అతో హ్యష్టత్వసంఖ్యా శ్రీప్రణవ ఇత్యుచ్యతే । తయో రర్థోఽతీవ గుహ్యః గుహ్యాద్గుహ్యతమ మతో గురుముఖైకవేద్యమేవ । కలికా హ్యానందమయస్వరూపా । కామకామేశ్వరీరూపాఽతః కామేశైకవేద్యః । స్వస్య స్వరూపస్య స్వేనైవ వేదితవ్యత్వాత్ అన్యేన వేదితు మశక్యత్వాచ్చ ! పార్శ్వయో ర్విద్యమానయో స్సంఖ్యయో రీష ద్భేదః కామకామేశ్వర్యో రీష ద్భేద సూచకః । కిము వక్తవ్యం—సేయం కలికా హ్యానందమయస్యాధారత్వేన, శ్రూయమాణస్య - "బ్రహ్మ పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా" ఇత్యస్యాః శ్రుతే రర్థప్రకాశకసమర్థేవేతి బ్రహ్మవల్లీవ్యాఖ్యానరూపైవేతి విజ్ఞాయతే । కించ భగవతా సప్తమేఽధ్యాయే స్మారితస్య పరాపరప్రకృతిస్వరూపస్య బోధకేయం కలికేతి కలికాయాః జ్ఞానం గుహ్యాద్గుహ్యతమ మితి నారాయణ స్మృతిః ॥

ఇంద్రగోపపరిక్షిప్తేత్యాదినా మహాలావణ్యశేవధిరిత్యన్తేన స్తోత్రేణేయం కలికోపవర్ణ్యతేఽర్థా న్మహాపాదుకా ప్రదర్శ్యత ఇతి గుహ్యాద్గుహ్యతమం రహస్యమ్ ॥

ఇంద్రగోపపరిక్షిప్తస్మరతూణాభజంఘికా ౪౧.

ఇంద్రగోపా ఆరక్తతమాః రత్నవిశేషాః । తైః పరితః క్షిప్తౌ ఖచితౌ యౌ స్మరస్య కామేశస్య తూణౌ నిషంగౌ, తాభ్యాం తుల్యే జంఘే ఏవ జంఘికే యస్యాః । ఇంద్రి

గోపశబ్దేన మణయో గృహ్యన్తే। మణయస్తు మన్త్రార్ణా ఇతి సంకేతః। జంఘికే ఇతి —౯ ౩—అంకాభ్యా మలంకృతా రేఖైకా। —౯ ౨—అంకాభ్యా మలంకృతా రేఖైకా చేతి రేఖాద్వయం। రేఖాద్వయేనాలంకృతా కలికా రక్తశుక్ల ప్రభామిశ్రరూపా సతీ స్మరస్యాక్షయతూణీర మిత్యుచ్యతే। తూణీరం నామ బాణానాం నిధానం। అత్ర బాణశబ్దేన మంత్రా ఉచ్యన్తే। తేషా ముభయతః విద్యమానాః సంపుటితవర్ణాః జంఘికే ఇత్యుచ్యన్తే। పాదుకేతి పూజ్యతమస్య మంత్రవిశేషస్య సంకేతః। తాదృశానాం మంత్రాణాం సమూహో మహాపాదుకేతి సంప్రదాయః॥

మహాపాదుకాయాం విద్యమానానా మాద్యానాం త్రయాణాం మంత్రాణాం స్వరూప మత్ర ప్రదర్శ్యతే। తత్ర ప్రథమే గురుమంత్రే—"హంస శ్శివ స్సోహ మి"త్యస్యోభయతో విద్యమానానాం షణ్ణాం షణ్ణాం వర్ణానా మేకైకస్యాం జంఘికాయాం స్థితిః। —౩౯ ౨—అంకై రలంకృతస్య తలస్య—"హంస శ్శివ సోహమి"తి మంత్రాత్మకం చేతి వివేకః॥ ఏవం ఖేచర్యాః ప్రణవద్వయస్య జంఘికాత్వం। తత్ర—౯ ౩—అంకాభ్యా మలంకృతా రేఖా—ఓంకారః। తథా—౯ ౨—అంకాభ్యా మలంకృతా రేఖా—ఏంకార ఇతి వివేకః। తథా షట్కూటాయాః షోడశాక్షర్యాః ప్రథమః కూటః—౯ ౩—అంకాభ్యా మలంకృతా రేఖా। ఉత్తమః కూటః ద్వితీయా రేఖేతి। జంఘికయో ర్మధ్యే విద్యమానానా మర్ణానాం బాణత్వం ఇంద్రగోపపరిక్షిప్తత్వం

తూణీరస్య బాణస్యచ సమానమేవ। బాణశబ్దేన పంచత్వ సంఖ్యా విజ్ఞాయతే। సా సంఖ్యా నామసంఖ్యయో స్సంకలనేన— ౪ + ౧ = ౫। సంపద్యత ఇతి సామరస్యమ్॥

గూఢగుల్ఫా ౪౨.

గూఢౌ గుల్ఫౌ పార్ష్ణీ యస్యాః। కలికా హి చరణద్వయసమాహారరూపా। గుల్ఫయో ర్గూఢత్వం బద్ధపద్మాసనే గుహ్యస్థానాశ్రయత్వాత్। గుహ్యస్థాన మత్ర రత్నమణినా సూచితం। స చ ప్రణవరూపః స చ గుల్ఫద్వయసంధిరూపః। గుల్ఫద్వయసమాహారస్తు—౩౯౬—అంకై రలంకృతేన తలేన సూచితః। గుల్ఫద్వయన్తు ప్రథమకూటస్వరూపమిత్యవగన్తవ్య మస్మాత్—౩౯౬—అంకైః పరివృతస్యతలస్య గూఢగుల్ఫ ఇతి సంకేతః। నవార్ణో మేరుః గూఢగుల్ఫద్వయమిత్యుచ్యతే। తత్ర నవార్ణానాం మధ్యే చిన్తామణి రేకః శిష్టా వ్యష్టా వితి నామసంఖ్యయో ర్గుణాకరణేన— ౪ × ౨ = ౮—విజ్ఞాయతే। నవార్ణానాం మంత్రే గూఢేన విద్యమానత్వా ద్గూఢగుల్ఫత్వం నవార్ణవిశిష్టస్య మేరో రితి రహస్యమ్॥

కూర్మపృష్ఠజయిష్ణుప్రపదాన్వితా ౪౩.

కూర్మయోః పృష్ఠే జయత ఇతి జయిష్ణునీ యే ప్రపదే పదాగ్రే తాభ్యా మన్వితా । కలికాయాం—౩౩_౧౬—ఇత్యంకైః పరివృతం తలం ప్రపద మితి కూర్మపృష్ఠ మితి చోచ్యతే । ప్రపద మితి మహావాక్యసమూహస్య సంకేతః ॥

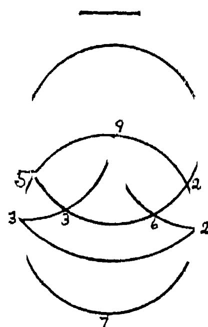
నఖదీధితిసంఛన్ననమజ్జనతమోగుణా ౪౪.

నఖదీధితి ర్మహావాక్యజ్ఞాన మిత్యర్థః। అత్ర—౩౭_౦—అంకై శ్చిహ్నితం తలం నఖదీధితి రుచ్యతే ॥

పదద్వయప్రభాజాలపరాకృతసరోరుహా ౪౫.

పదద్వయస్య చరణయుగలస్య ప్రభాజాలేన పరాకృతే నిరస్తే సరోరుహే కమలే యస్యాః సా । పదద్వయ మితి శివయో ర్మన్త్రద్వయం । తన్మన్త్రద్వయరూపం కలికే త్యభిప్రాయః । పదద్వయస్య ప్రభా రక్తశుక్లప్రభైవ। "సరోరుహా" ఇతి రేఫేన సహ వర్తత ఇతి సరః । యకార ఇత్యభిప్రాయః । రు ఇతి "ర ల వ శ ష స" వర్ణానాం సంజ్ఞా । హాశ్చ హాకారః । తథాచ సరోరుహా ఇత్యనేన యాద్యష్టవర్ణా ఉచ్యన్తే । తే హ్యష్టప్రకృతిరూపాః । అతస్తైః వర్ణైః ప్రకృతి రవిద్యా సంసారస్య నిదాన ముచ్యతే । సా హ్యవిద్యా పదద్వయప్రభాజాలై రద్వితీయాత్మజ్ఞానేన

నిరస్యత ఇత్యభిప్రాయః । నామేదం శివయో ర్మన్త్రద్వయ జ్ఞాపకమితి నామసంఖ్యాసంకేతేనాపి విజ్ఞాయతే । నామేదం పంచచత్వారింశత్ । సంఖ్యావిద్యయా శవర్ణస్య పంచత్వం। వకారస్య చతుష్ట్వ మవగమ్యతే । అంకానాం వామగతి న్యాయేన పంచచత్వారింశత్సంఖ్యా శివశబ్దసూచకేతి శివ యోః ప్రతిపాదక మేత న్నామేతి సామరస్యం నామసంఖ్యా యాః । తేషాం సంకలనేన—౪ + ౫ = ౯ । ప్రణవత్వ మపి సంపద్యత ఇతి మహా న్విశేషః ॥

శింజానమణిమంజీరమండితశ్రీపదాంబుజా ౪౬.

శింజానాః భూషణజన్యశబ్దవిశేషం కుర్వాణా మణ యో యయో స్తాభ్యాం మంజీరాభ్యాం పాదకటకాభ్యాం మండితా శ్రీ ర్యయో స్తాదృశే పదాంబుజే యస్యాః; మండితే శ్రీయుక్తే పదాంబుజే ఇతి త్రిపదబహువ్రీహి ర్వా—౩౬— అంకాభ్యాం చిహ్నితా రేఖా;—౩౧—అంకాభ్యాం చిహ్ని తా రేఖాచ పాదకటకే ఇత్యుచ్యతే । తాభ్యాం షడ్విద్యా

ద్వయం సూచితం । మంత్రద్వయస్య వర్ణాః శింజానమణయ ఉచ్యన్తే ॥

మరాళీమన్దగమనా ౮౨.

మరాళో హంసః । స్వభావాదేవ మన్దగతిః । తత్రాపి స్త్రీజాతీయా విశేషత ఇతి మరాళ్యా ఉపాత్తా । తస్యా ఇవ మన్దగమనం యస్యాః । మన్దగమనేతి గమనక్రియయా శక్తిమత్త్వ మస్యాః సూచితమ్ । మరాళీమన్దగమనేతి హంసశక్తిః । సాపరాశక్తిః । పరావాగిత్యపిచోచ్యతే । తస్యాః స్థానం మూలాధారస్థితా కుండలినీ త్యుచ్యతే । అర్థాత్తలికయా మూలాధారస్థితా కుండలినీ శక్తిః లక్ష్యతే । సా సర్వాధిష్ఠాన రూపాశక్తిరితి శ్రుతిస్మృతిప్రసిద్ధేతి నాత్రవిశేషేణ వర్ణనీయా॥

మహాలావణ్యశేవధిః ౮౩.

మహతః లావణ్యస్య రక్తశుక్లప్రభాయాః శేవధిః నిధిః స్థానం । పుంలింగ మిదం నామ శేవధి రితి । నామ్నానేన కుండలినీశక్తే రతిశయం సూచయతి । మహాలావణ్య శేవధిరితి పుంలింగశబ్దప్రయోగేణాత్ర శివ్రూపాం భావనాపి ప్రదర్శితా భవతి । ఏతదేవోక్త మభియుక్తైః — "స్త్రీరూపంవా స్మరేద్దేవీం పుంరూపంవా విచిన్తయే ది" త్యాదినా । శ్రీమాతేత్యత్ర తూభయరూపేణా ప్యుపాత్తమ్ । శ్రీమహారాజ్ఞీత్యారభ్యతు పుంభావనా ప్యుపాత్తేత్యత్రాపీద మేవ మాన మితి నారాయణస్మృతిః ॥

ఏతావతా గ్రంథసందర్భేణ పుచ్ఛవృత్తవిశేషో వర్ణితః । అథ—ఉద్యద్భానుసహస్రాభేత్యాదినా మహాలావణ్యశేవధిరిత్యన్తేన యదుపదిష్టం తత్సర్వం సింహావలోకనన్యాయేన స్మర్యతే—"సర్వారుణానవద్యాంగీ సర్వాభరణభూషితా । శివకామేశ్వరాంకస్థా శివా స్వాధీనవల్లభా"ఇతి॥

సర్వారుణా ౪౯.

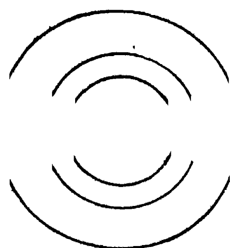
సర్వమేవారుణం యస్యాః । విమర్శరూపేతి ధ్వనిః ॥

అనవద్యాంగీ ౫౦.

అవద్యాని నింద్యాని న భవన్తీత్యనవద్యాని సులక్షణాన్యఙ్గాన్యవయవాః యస్యాః । అత్రావయవశబ్దో మంత్రవిశేషపరః ॥

సర్వాభరణభూషితా ౫౧.

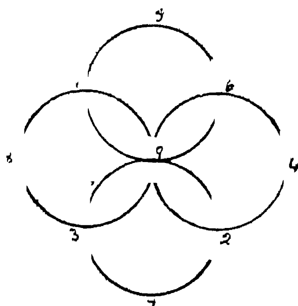
అత్రాభరణశబ్దః మంత్రవిశేషపర ఏవ । సప్తకోటిమహామంత్రాత్మికేతియావత్ ॥

శివకామేశ్వరాంకస్థా ౫౨.

శివశ్చాసౌ కామశ్చాసా వీశ్వరశ్చేతి కర్మధారయః । తస్యాంకే ఉత్సంగే తిష్ఠతి నిషణ్ణేతి । సదాశివ ఏవ శివః । స ఏవేక్షణవశాత్కామః స్యాత్ । స ఏవ కామః క్రియవశా దీశ్వరః స్యాత్ । ఏవం సదాశివ ఏవ శివకామేశ్వరః । తస్య రూపం వృత్తత్రియం । వళిత్రియ మిత్యుచ్యతే యత్ర దేవ। తత్ర సదాశివ ఇతి—౭౮౫౮—ఇత్యంకై రలంకృతం వృత్తం । తస్య కామత్వే లోకతారారూపం వృత్తం—౩౧౬౨—ఇత్యంకై రలంకృతం। తస్యేశ్వరత్వేఽభినవరూపం—౬౩ ; ౫౮ ; ౮౧ ; ౭౨ — ఇత్యంకై రలంకృతం వృత్తం । ఏవం వృత్తత్రియవిశిష్టం శివకామేశ్వరరూపం । తథాచోక్తం—"అఖండమండలాకారం విశ్వం వ్యాప్య వ్యవస్థితం । త్రైలోక్యం మండితం యేన మండలం తత్సదాశివ మితి। తస్మిన్నిషణ్ణా కలా శిరఃపక్షపుచ్ఛరూపా వృత్తచతుష్టయాకారా । సా శివకామేశ్వరాం

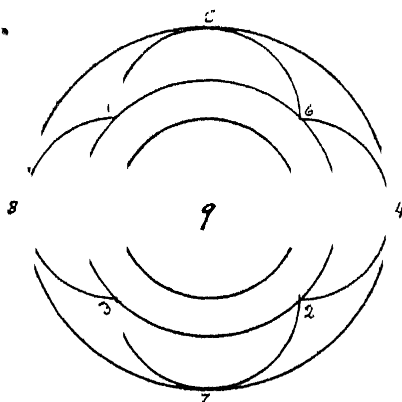
కస్థేత్యుచ్యతే । అంకస్థేత్యనేన కలాయా ఆధేయత్వ మంకస్యాధిష్ఠానత్వం చాభిహితమేవ భవతి । అత్రాధిష్ఠానరూపస్య శివకామేశ్వరస్య ఆధేయరూపాయాః కలాయా శ్చోభయస్యోపాస్యత్వ మర్థా త్సూచితమ్॥

శివా ౫౩.

అధిష్ఠానరూపస్య శివకామేశ్వరత్వ మభిహితమ్ । ఆధేయరూపాయాః కలాయాః కిం నామే త్యాకాంక్షాయా మాహ— శివేతి । యస్మా త్సదాశివాజ్ఞ-స్థాఽత ఏవ శివే త్యుచ్యతే । సదాశివేచ్ఛారూపేత్యర్థః । శివాభేదాచ్చా శివా । శివాయాః స్వరూపం - ౭౩౮౧౫౬౮౨— ఇత్యంకైః పరివృతవృత్తచతుష్టయరూపమేవ । తథాచోక్తం— "అగ్రబిన్దుపరికల్పితాననాం మధ్యబిన్దుయుగళస్తనద్వయీమ్ । నాదబిన్దుకలికావృతాం పరాం నౌమి కామకలామయసున్దరీ" మితి ।

శివాయాః స్వరూప మష్టాంశైః పరివృతం రూప మితి నామ సంఖ్యయో స్సంకలనేనాపి—౮ + 3 = ౮ । విజ్ఞాయతే॥

ఏవ మిచ్ఛాదిధర్మరూపాపి న ధర్మిణం ప్రతి గుణభూతేత్యాహ—

స్వాధీనవల్లభా ౫౪.

స్వస్యాత్మనోఽధీన ఆయత్తో వల్లభో భర్తా శివకామేశ్వరో యస్యాః । శివస్య శక్త్యధీనాత్మలాభకత్వా ద్ధర్మే ర్యేవ ధర్మాధీన ఇత్యర్థః । "శివా" ఇతి కలాయాః ప్రత్యేకం స్వరూప మభిధాయాఽఽధేయరూపాయాః కలాయాః పృథక్స్థితేరసంభవా దధిష్ఠానాశ్రితం రూప ముపాస్య మనేన నామ్నో పదిశ్యతే । అత్ర వల్లభః సదాశివః శివాయా అధీన ఇత్యు

చ్యతే। తేనోభయసామరస్య రూప మత్రోపాస్యత్వేనోపది ష్టమితి విజ్ఞాయతే। అత్రోపదిష్టం సామరస్యం రూపం స్థూలం వాసనామయం ప్రదర్శ్యతే। తథాహి— వృత్త మీశ్వర ఈశ్వర ఇతి స్మరణాత్ సదాశివస్వరూపం వృత్త మేవ। అత్రాధ్యస్తం కలారూపం చంపకాశోకపున్నాగసౌగన్ధికలసత్కచారూపం। ఇద మధిష్ఠానాధేయసామరస్యరూప మేవ శివకామేశ్వరాంకస్థేతి స్వాధీనవల్లభేతి చోచ్యతే। అత్రేయం వివృతిః—౩౮౧—అంకై రలంకృతం తలం చంపక మితి; —౧౫౬—తల మశోక ఇతి; —౬౮౨—తలం పున్నాగ ఇతి; —౨౭౩—తలం సౌగన్ధిక మితి వివేకః;—౩౧౬౨—అంకైః పరివృతస్య తలస్య కచా ఇతి సంకేతః—౭౮౫౮—అంకై రలంకృతస్య మండలస్య సదాశివః శివ కామేశ్వర ఇతి సంకేతః। అత్ర శివాయా ఉపాసనేన శివోపాసనాఫలమపి లభ్యత ఇత్యర్థా త్సిద్ధం భవతి। అత్రేదం రహస్య మవగన్తవ్యం। స్వాధీనవల్లభేతి నామ్నః సంఖ్యయా దేవతాయా స్తస్యాః వల్లభస్యచ రహస్యం నామసూచితం భవతీతి। నామ్నః సంఖ్యా చతుఃపంచాశ దితి విజ్ఞాయతే। చతుఃపంచాశ దిత్యస్యాం సంఖ్యాయాం పంచచత్వారీతి ద్వే సంఖ్యే విద్యేతే। తయోః శివేతి శివ ఇతి ద్వే నామనీ విజ్ఞాయేతే। తథాచ శివా చ శివశ్చే త్యుపాస్యదేవతయో ర్నామనీ ఇతి రహస్యం। తే దేవతే స్తోత్రాదావేవ శ్రీమాతేతినామ్నా సంకీర్తితే ఇత్యుక్తపూర్వమేవ। అత్రాయం సంగ్రహార్థః — శ్రీమాతేత్యాదినా స్వాధీనవల్లభేత్యన్తేన సకల వేదాన్తసిద్ధాన్తసారితి

పాదితం బ్రహ్మస్వరూపం జ్ఞేయం చోపాస్యంచ సమ్య గుప వర్ణిత మితి నారాయణస్మృతిః ॥

అత్రాయం గ్రంథవిశేషః—శ్రీమాతా, శివకామేశ్వ రాంకస్థా, శివా, స్వాధీనవల్లభేతి చతుస్సూత్రీ । ఏత త్సూత్రచతుష్టయఘటితచతుఃపంచాశన్నామసూత్రగ్రన్థస్యైవ వివరణరూప ఉత్తరగ్రన్థః లలితాంబికేత్యుక్తః ॥

ఏవంతావత్ శ్రీమాతేత్యాదినా పరం దేవతారూపం వాసనామయం చక్రరూప ముపదిశ్య సూక్ష్మం దేవతారూపం మన్త్రమయ ముపదేష్టుం ప్రక్రమతే సుమేరుమధ్యశృంగస్థేత్యాదినా । తత్ర దేవర్షిగణసంఘాతస్తూయమానాత్మవైభవేత్యన్తేన మన్త్రనాయికాయాః మాతృకాయాః స్వరూపవిశేష ముపదిశ్యతే —

సుమేరుమధ్యశృంగస్థా ౫౫.

లోకే హ్యధికరణానాం తారతమ్యదర్శనాత్త న్న్యాయ మనుసృత్య ముఖ్యత్వా చ్ఛివకామేశ్వరాంకం ప్రథమ ముక్త్వా స్థలాన్తరాణ్యాహ – సుమేర్వితి । సుమేరో ర్హేమాద్రే ర్మధ్యశృంగే తిష్ఠతీతి తత్స్థా । శోభనే మేరుమధ్య శృంగే ఇతి వా । అత్ర సుమేరురితి నిగూఢం పదం । సంప్రదాయైక వేద్యం తు తస్య రహస్యమ్ । ఏవ మన్యత్రాపి । మేరు రితి— మకార అకార ఇకార ఉకార విసర్గాణాం సంజ్ఞా । మేరోః

సంక్షిప్త రూపత్వాత్ । “మ్ అ ఇ ఉః” ఇతి తేషాం స్వ
రూపం । తత్ర మకారస్థానేఽనుస్వారో నివేశయితవ్యః । ప
వంచ బిన్ద్వకారేకారోకారవిసర్గాః సంపద్యన్తే । పంచానా
మేష వర్ణానాం మేరు రితి సంజ్ఞా । తస్య వర్ణాః శృంగాణీ
త్యుచ్యన్తే । తత్ర మధ్యశృంగ ఇకారః । తస్మిన్నర్థే పరా
దేవతేతి తత్త్వేత్యుచ్యతే । ఈంకారః కలామంత్ర ఇతి ప్రసిద్ధిః ।
“య దీం శృణోతీతి” స్వాధ్యాయబ్రాహ్మణే శ్రుతత్వాత్ ।
అస్మా న్మేరో రుద్భూతే భూమవిద్యా హాదివిద్యా చేతి ద్వే
విద్యే । అస్మా న్మేరోః — అఇఉణ్ । ఏఓఙ్ । ఐఔ
చ్ — ఇతి సూత్రత్రియం హకారశ్చ క్రమాత్సంపద్యే
తే । కించాత్ర విద్యమానేనాకారేణ సంపన్నే బిన్దువి
సర్గౌ సర్వాసాం మాతృకాణాం తత్త్వం స్వరూపం చే
త్యస్య. మేరోః మేరుత్వమ్ । త ద్యథా — అం = అమ్
ఇత్యుచ్యమానే హ్యకారాదిమకారాంతవర్ణానాం సంజ్ఞా
స్యాత్ । అః = అహ ఇత్యుచ్యమానే హ్యకారాదిహకా
రాన్తవర్ణానాం సంజ్ఞా స్యాత్ । అఃం = అహమ్ ఇత్యుచ్య
మానే శ్రీమాతు ర్మన్త్రాభివ్యక్తిః స్యాత్ । అ ఉ మ్—
ఇత్యుచ్యమానే ప్రణవస్యాభివ్యక్తిః స్యాత్ । అ ఇ మ్
ఇత్యుచ్యమానే ఏమితి ప్రణవాన్తరస్యాభివ్యక్తిః స్యాత్ ।
ఇత్యేవం సకలవిద్యాస్థానానా ముత్పత్తి రస్మా న్మేరోః —
ం అ ఇ ఉః — బిన్ద్వకారేకారోకారవిసర్గాత్మకత్వా దస్య
మేరుత్వ ముపదిష్ట మితి విజ్ఞాయతే । మేరో రస్య పర్వతాది
విశేషా ద్వ్యావృత్త్యర్థ మస్య సువర్ణపూర్వకత్వ ముప

దిష్టం —సుమేరు రితి। సువర్ణో మేరు రిత్యుచ్యతే చేదయ మేవ మేరు ర్గాత్రివ్యాః వర్ణాత్మకః। నతు పాషాణమయాదిః పర్వతాదిః। అస్య మేరోః శృంగపంచకం శ్రూయత ఇతి నామసంఖ్యయాపి విజ్ఞాయతే —౫౫— పంచపంచేతి పంచ త్వపరికల్ప ఉచ్యతే వీప్సయేతి సంఖ్యారహస్యమ్॥

శ్రీమన్నగరనాయికా ౫౬.

శ్రీమత్ లక్ష్మీవత్ యన్నగరం। నిరుపపద మేవ నగరపదం విద్యానగరవాచకం। తస్య నాయికా అధిపతిః। విద్యైవ నగరమితి విద్యానగరం। తచ్చ నగరం ద్వివిధం। ఏకం తావ న్మధ్యమేరుశృంగస్థం। అపరం సుధాసాగరమధ్య గతరత్నద్వీపస్థం। క్షీరసముద్రమధ్యేఽప్యేక మిత్యన్యే। శ్రీమన్నగరశబ్దః శ్రీచక్రపరోవా। సుమేరురితి మాతృకాయా ఆద్యవర్ణత్రయం। సర్వాధిష్ఠానరూపౌ బిన్దువిసర్గౌ వర్ణాన్మకా రహాకారౌ చ ప్రదర్శ్య మాతృకాయా అన్త్యకూటద్వయం ద్వితీయకూటం చోపదిశతీతి శ్రీమన్నగరమితి। శ్రీమ దిత్యత్ర 'శర్' ప్రత్యాహారఘటకవర్ణాః — శషసా—ఉచ్యన్తే। శ్రీమ దిత్యష్టాదశసంఖ్యాయాః సంకేతః। శషసా మపి సమాహారే ణాష్టాదశత్వం సంపద్యతే। శ్రీఇత్యత్రాన్నవిభాగేన—"శర్" ఇతి సిద్ధం భవతి। శ్రీమదిత్యనన్తరం "నగ" శబ్దః శ్రూయతే। నగ ఇతి హాకారస్య సంజ్ఞా। అతో మాతృకాయా అన్త్యవర్ణ స్య స్ఫూర్తిః। ఏవం సుమేరుశబ్దేన హాదివిద్యాయాః ప్రథమ

కూటం ప్రదర్శ్య— శ్రీమన్నగ ఇత్యనేనాంత్యకూటద్వయం—
శషసర్ ; హల్ ; ఇత్యుపదిశ్య—అరశబ్దేన ద్వితీయకూటం—
"ఋఌక్" ఇత్యుపదిశ్యతే। అత్ర నగ అర శబ్దయోః పర
రూపసన్ధిః గ్రాహ్యః శకన్ధ్వాదివత్ ।అరః ఇతి—ఋశ్చ ౠశ్చ
ౠ౩శ్చ అరః ఇతి ఋవర్ణస్య బహువచనం। రలయో రభే
దస్య సిద్ధత్వాత్—"అర" ఇత్యత్రాల ఇత్యస్యాపి స్ఫూర్తిః।
అతో౽ర ఇత్యనేన-ఋఌ-వర్ణయోః స్మృతిః।ఋఌ వర్ణయో ర్మిథ
స్సావర్ణ్యస్య వాచ్యత్వాత్ ।తస్మాత్ —ఋఌక్—ఇత్యస్య
కూటస్యోపస్థితిః। ఏవం నామద్వయేనాద్యన్తయో ర్ద్వయో
ర్ద్వయోః కూటయో స్సిద్ధిః। ఏవం స్థితే—ఆద్యకూటాత్
"ఏ ఓ ఙ్ ; ఐ ఔ చ్" ఇతి కూటద్వయస్యోపస్థితిః। అథ
హకారస్యోపస్థితిః విసర్గాత్॥

చిన్తామణిగృహాన్తస్థా ౫౭.

చిన్తామణి ఇతి గృహస్య నామ। తదన్తస్థేతియా
వత్। చిన్తైవ మణిః చిన్తామణిః। మణి ఇతి వర్ణస్య
సంకేతః। చిన్తేతి లకారః సంఖ్యాసామాన్యాత్। చిన్తేతి—
౬ + ౬ = ౧౨ = ౩। నామసంఖ్యా౽పి— ౭ + ౫ =
౧౨ = ౩॥ లకారస్య త్రిత్వ మతః చిన్తేతి లకారః।
అతో—లణ్—సూత్రాభివ్యక్తిః। యద్వా—చిన్తామణి
గణరచితం సదనం తదన్తస్థా వర్ణా ఇతి। మణిరితి దశ
సంఖ్యా — ౫ + ౫ = ౧౦। దశార్ణానాం గణః మణి

గణాః । యాదయో దశ । తదన్తస్థాః—యరలవవర్ణాః । అత్ర లకారస్య పృథగ్గణనాత్ యవరాశ్చ శిష్టాః । తే ప్యేత న్నామసంఖ్యయా సూచ్యన్తే । యవర = ౧ + ౪ + ౨ = ౭ । ఇతి సప్తత్వం సంపద్యతే । లకారస్య త్రిత్వాత్ త్రిత్వసంఖ్యాయాం నిమ్నత్రాయాం సప్తత్వసంఖ్యాసామాన్యాత్ — యవరా గృహ్యన్తే । యరలవానా మన్తస్థత్వం దశత్వం చ సంఖ్యాసామాన్యా న్నామసంఖ్యయానుగృహీత మితి మహా న్విశేషః । ఏతేన—హయవరట్—సూత్రోపస్థితిః, లణ్ సూత్రోపస్థితిశ్చ । తంత్రేణోచ్చరిత మిదం నామార్థత్రయ వివక్షయా । ఏతేన - అఇఉణ్ ; ఋఌక్; ఏఓఙ్ ; ఐఔచ్ ; హయవరట్ ; లణ్ ; ఇతి మాహేశ్వరాణాం **సూత్రాణా** మాద్యం సూత్రషట్కం, "శషసర్" "హల్" ఇత్యన్తిమసూత్రద్వయం చేతి మాహేశ్వర సూత్రాష్టకం సంపన్నం భవతి ॥

పంచబ్రహ్మాసనస్థితా ౫౮

తంత్రేణోచ్చరిత మిదం నామార్థత్రయవివక్షయా। తత్ర తావత్ పంచబ్రహ్మభి ర్నిర్మిత మాసనం తత్ర స్థితేతి। అత్ర పంచబ్రహ్మశబ్దేన — ఞమఙణనానాం స్ఫూర్తిః । అతో — ఞమఙణనమ్ — ఇతి మాహేశ్వరసూత్రోపస్థితిః। యద్వా — పంచబ్రహ్మేతి కూటస్య సంజ్ఞా । దిక్సంఖ్యే సంజ్ఞాయా మితి స్మరణాత్ । అతః — ఝభఞ్ । ఘఢధష్ । జబగడదశ్ । ఖఫఛఠథచటతవ్ । కపయ్ ।ఇతి సూత్రపంచక

ప్యోపస్థితిః। ఏతావతా మాహేశ్వరసూత్రాణాం చతుర్దశానా మపి స్ఫూర్తి రతో హాదివిద్యాయా అభివ్యక్తిః। కించా న్యత్ — పంచబ్రహ్మశబ్దేన బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేశ్వరసదాశివాః పంచ గృహ్యన్తే। అతో బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేశ్వరసదాశివకలా నాం పంచాశత్త్యోపస్థితిః। అర్థా త్తాదివిద్యాయా ఉపస్థి తిశ్చ। కించాన్యత్ — నామసంఖ్యయో ర్గుణాకరణేన — ౫ × ౮ = ౪౦ — సంఖ్యా సంపద్యతే। తయా చత్వారింశ త్సంఖ్యయా సంఖ్యావిద్యాయాశ్చోపస్థితిః॥

మహాపద్మాటవీసంస్థా ౫౯.

మహాన్తి పద్మాని యస్యా మీదృశ్యా మటవ్యాం సమ్యక్తిష్ఠన్తి। మూలాధారా దత్థితా సుషుమ్నా నాడీ మహా పద్మాటవీ త్యుచ్యతే। తస్యాం సన్తి పద్మసదృశాని చక్రాణి షట్। తేషు పంచాశద్వర్ణానా మభివ్యక్తిః స్మర్యతే హ్యా ధారే లింగనాభావిత్యాదినా। వర్ణక్రమస్తు కాదివిద్యాక్రమ ఏవ। తేషాం వర్ణానాం మధ్యే — అ ఈ ఊ ఋ ౡ — ఇతి వర్ణపంచకే హ్యుపేక్షితేఽర్థా ద్భూమవిద్యా సంపద్యత ఇతి నామసంఖ్యయోపదిశ్యతే। తథాహి — నామసంఖ్యయో ర్గుణాకరణేన — ౫ × ౯ = ౪౫। పంచచత్వారింశదితి "బిన్దువిసర్గా వచట-చటతపయశాస్తు భూమా" ఇతి స్మరణాత్। భూమేతి శబ్దేనాపి పంచచత్వారింశత్సంఖ్యైవ గృహ్యతే సంఖ్యావిద్యయా। నామ్నానేన కాదిభూమవిద్యయో రుపస్థితిః॥

కదమ్బవనవాసినీ ౬౦.

కదంబ ఇతి సమూహః । వనశబ్దస్య చతుర్దశత్వం సంఖ్యావిద్యయా వామగత్వాఽతః చతుర్దశకదంబా ఇతి హాదివిద్యాయాం చతుర్దశసూత్రాణాం స్ఫూర్తిః । కదంబ ఇతి పుష్పవిశేషపక్షే వనశబ్దస్య చత్వారింశత్త్వం సంఖ్యావిద్యయా దక్షిణగత్వాఽత స్సంఖ్యావిద్యాయాః స్ఫూర్తి రితి విద్యాద్వయసూచక మేత న్నామ ॥

సుధాసాగరమధ్యస్థా ౬౧.

సుధాసాగరః పీయూషార్ణవః । సగుణబ్రహ్మలోకే అరనామక ణ్యానామకౌ ద్వౌ సుధాహ్రదౌ సాగరప్రతిమౌ। తయో ర్మధ్యే తిష్ఠతీతి తథా। సుధేతి షోడశత్వసంఖ్యాయా స్సాగర ఇతి దశత్వసంఖ్యాయాః స్ఫూర్తిః। కించాన్య ద్రహస్యం గుహ్యా ద్గుహ్యతమమ్ । తద్యథా—సుధాసాగర ఇతి— "అరః" చ "ణ్యః" చ—సంజ్ఞా। "అరః" ఇత్యత్ర— అః అః ఇతి ఛేదః । తేషాం విభాగేన—అ అ ఇతి హ హ ఇత్యకారద్వయం హకారద్వయంచ సంపద్యతే। అత్ర—"అ అ"— ఇతి పాణినినాతీవాతిశయేనాష్టాధ్యాయ్యన్తే సూత్రితః । అనేనాకారద్వయేన శివాశివాహంభావద్వయ ముపదిష్టం భవతీతి విజ్ఞాయతే। సచోపదేశః గురుముఖైకవేద్యః । కించ హకారద్వయంతు హాదివిద్యాయా మతీవాతిశయేన సంగృహీతం వా

మహేశ్వరేణేతి విజ్ఞాయతే। తత్త్వమప్యతి రహస్యమ్। ఈశ్వరేణైవ జ్ఞేయత్వాత్॥

అథ— "ణ్యః" ఇత్యత్ర — ణి అః —ఇతి చ్ఛేదః। ణి ఇతి ణకారః సూచ్యతే। అత్రైకారస్యోచ్చారణార్థత్వాత్। అత ఏతచ్చ్ఛేదేనైతత్సంజ్ఞాయా అభివ్యక్తిః। అత్ర ణకారస్వభావేనైవైతత్సంజ్ఞాగ్రహణం పాణిన్యాదిమహర్షీణామితి విజ్ఞాయతే। కించాన్యత్ — "ణ్యః" ఇతి ణకారవిశిష్టోఽకారః। "అణ్" ఇత్యభిప్రాయః। అస్మాత్ —"అణ్" ఇత్యేకం సూత్రం "అఇఉణ్" — ఇతి। మాహేశ్వరసూత్రాణామాద్యం పఠితం చేతి ద్విధవిజ్ఞాన స్ఫూర్తిః। కించ — "ణ్యః"—ఇత్యత్ర— ణ్ యః— ఇతి విభాగే కృతే ణ్ విశిష్టః యః ఇత్యర్థః సంపద్యతే। తత్ర—యణ్ —ప్రత్యాహారఘటకయవరలవర్ణానాం స్ఫూర్తిః। ఏవం—"ణ్యః" ఇత్యస్మాత్ ద్వివిధవ్యుత్పత్త్యా షణ్ణాం మాహేశ్వరాణాం సూత్రాణామాద్యానాం స్ఫూర్తిరత స్తద్జ్ఞాపకార్థమేవైతన్మధ్యే ణకారద్వయప్రయోగ ఇతి విజ్ఞాయతే॥

———

కామాక్షీ ౬౨.

కామ ఏవాక్షి నేత్రం యస్యా ఇతి కామాక్షీ। కామః ఇచ్ఛా। ఇచ్ఛారూపో మిశ్రబిన్దుః। స ఏవోపాధిభేదేన ద్విధా భవతి శుక్లో రక్తశ్చేతి। యత్రైక మిన్ద్రియం నేత్రమాజ్ఞాచక్రస్థం గోళకద్వయవశాదుపాధిభేదేన వామదక్షి

నేత్రద్వయరూపం భవతి తద్వ న్మిశ్రబిందుః రక్తశుక్లవిసర్గ రూపో భవతీ త్యభిప్రాయః । తత్ర మిశ్రబిన్దోః పరిణామే ఇచ్ఛైవ కారణ మతో మిశ్రబిందు రిక్షుతిరూప ఇతి విజ్ఞాయతే। ఈక్షత్యా రక్తశుక్లబిన్దుద్వయవిభాగో భవతీత్యనేన నామ్నో పదిశ్యతేఽత్ర ఇచ్ఛైవేక్షణం। తత్తు నేత్రకర్మేతి కామః నేత్రమి త్యుపదిశ్యతే। హృత్పుండరీకస్థః కామః ఆజ్ఞాచక్ర ద్వారా నేత్రగోళక మారుహ్యేక్షణప్రసారహేతుః స్యా దితి కామ ఏవాక్షీత్యుపదిశ్యతే । నేత్రద్వైవిధ్యేన కామస్యాపి ద్వైవిధ్యం విజ్ఞాయతే। కామస్య ద్వైవిధ్యం కామస్య విభాగేనైవ జ్ఞాయత ఇతి తదత్ర ప్రదర్శ్యతే —కామః = క అమ్ అః —ఇతి । అత్ర కస్య అమ్, అః, ఇత్యుభయత్ర సన్నివేశాత్ —అకం—అకః—ఇతి కామస్య ద్వైవిధ్యం స్యాత్ । ఏకోఽపి కామః ఉపాధివశాత్ —అకం, అకః— ఇతి ద్వైవిధ్యం ప్రాప్నో త్యతః కామస్యేక్షణద్వైవిధ్య ద్యోతనార్థం నేత్రద్వయరూపక మితి రహస్యమ్ । కామ ద్వైవిధ్యం తు శివాహం—శివోఽహం— భావనాద్వైవిధ్యేన విజ్ఞేయమ్ । అతో మాతృకాణామపి-శివాహం—శివోఽహం — భేదేన ద్వైవిధ్య మితి సూచ్యార్థం మాతృకోపదేశావసరే కామాక్షీతినామోపదేశోఽత శ్చతస్రాణా మపి విద్యానాం శివాశివభేదేన ద్వైవిధ్యం విజ్ఞాయత ఇతి మహా న్విశేషః ॥

———

కామదాయినీ ౬౩.

కామా స్మనోరథా స్తాదాతీతి కామదాయినీ । యద్వా — కామదః కామం మన్మథం ద్యతి ఖండయతీతి వా కామదః శివః తేన అయినీ శుభావహావిధిమతీ । స్వాధీన వల్లభేత్యత్ర సూచితం ఫలం స్మారయ త్యనేన నామ్నా । కామదః ఇత్యత్ర కశ్చ అమదశ్చేతి ఛేదే కృతే కామద ఇత్య నేనాధిష్ఠానరూపం నిర్వికారం సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేద రహితం విజ్ఞాన మానందం బ్రహ్మాభిధీయతే । తేన అయినీ గతిమతీ త్యధిష్ఠానాన్నాశ్రయణే వ్యవహారాభావవతీత్యర్థః సకలవేదాన్తసిద్ధాన్తప్రతిపాదితః స్మారితో భవతి కామ దాయినీత్యనేన । కించ బ్రహ్మస్వరూపిణీతి-చోచ్యతే నామ సంఖ్యయా । నామసంఖ్యయో స్సమాసయోగేణ — ౬ + ౩ = ౯ । ప్రణవత్వం సంపాద్యతేఽతః ప్రణవస్వరూపిణీ త్యేతదపి విజ్ఞాయతే ॥

దేవర్షిగణసంఘాతస్తూయమానాత్మవైభవా ౬౪.

సుమేరుమధ్యశృంగస్థేత్యాదినై తావతా స్తోత్రసంద ర్భేణ సర్వాసాం విద్యానాం స్వరూపవిశేష ముపదిశ్యాథ సర్వాసాం విద్యానా మధిష్ఠానరూపాం భూమవిద్యాం ప్రస్తౌతి దేవర్షీతి । దేవగణేన ఋషిగణేన సంఘాతేన మహాసముదా యేనచ స్తూయమాన ఆత్మా స్వరూపం యస్య తాదృశం వైభవం యస్యాః దేవ్యాః తస్యాః స్థూలరూపస్య కార్యాణి

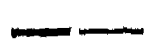
స్పష్టతయా వదన్నేవ రహస్యభూతం పరం రూపం రహస్యోక్తిభి రేవ వర్ణయితు మారభతే—దేవగణః రుద్రగణ ఇత్యేకాదశవర్ణాః । బిందువిసర్గావదితి । ఋషిగణ ఇతి కచటతపయశగణాః । సంఘాతః క్షకారః — ఇతి భూమవిద్యా । తయా స్తూయమానాత్మ వైభవేతి బ్రహ్మవిద్యయా సర్వవేదాన్తసంసిద్ధయా స్తూయమాన మాత్మవైభవం యస్యా ఇత్యత్ర బ్రహ్మవిద్యాऽనయా ప్రకాశ్యత ఇతి ధ్వనిః॥

సుమేరుమధ్యశృంగస్థేత్యాదినై తావతా కాదిహాది సంఖ్యా భూమవిద్యాచతుష్టయం । తాసాం విద్యానా మపి ద్వైవిధ్యం । న్యాసవిశేషాః, కలావిశేషాశ్చ, సమ్యక్ప్రతిపాదితాః । సర్వోహి మాతృకాస్వరూపవిశేషః సమ్యక్ప్రపంచిత ఇతి నామసంఖ్యయాపి స విజ్ఞాయతే । నామసంఖ్యా చతుష్షష్టిః । శంభుమతే వర్ణా శ్చతుష్షష్టి రితి మాతృకావర్ణసంఖ్యాऽనయా నామసంఖ్యయా సువిదితా భవతి॥

శ్రీమాతేత్యాదినై తావతా స్తోత్రసందర్భేణ పరాదేవతాయా స్సమష్టిస్వరూపం సర్వ ముపవర్ణ్య వ్యష్టివిశేషాన్ప్రపంచయితుం తదర్థసూచకం సంగ్రహవాక్య ముపదిశతి॥

అశ్వారూఢాధిష్ఠితాశ్వకోటికోటిభి రావృతా ౬౭.

అశ్వారూఢాఖ్యా కాచి ద్దేవతా ప్రసిద్ధా । యస్యాః త్రయోదశాక్షరో మంత్రః । అశ్వవిద్యా హి సా । త్రయోదశార్ణా హి సా విద్యేతి ప్రథితా । ఢాధీతిసన్ధివర్ణాభ్యాం సూచిత్వా నామసంఖ్యయాచ । ఢ ధ = ౪ + ౯ = ౧౩ నామసంఖ్యా — ౬ + ౭ = ౧౩ । త్రికోణే స్థితా వజ్రేశ్వర్యేవేతి విజ్ఞాయతే॥

చక్రరాజరథారూఢసర్వాయుధపరిష్కృతా ౬౮.

“ఆసన్నధ్వజసంయుక్తో నవభిః పర్వభి ర్వృతః । దశయోజన మున్నమ్ర శ్చతుర్యోజనవిస్తృతః । మహారాజ్ఞ్యా శ్చక్రరాజరథేంద్రః ప్రచల ద్ధ్వజః॥” ఇతి లలితోపాఖ్యానే వర్ణితః చక్రరాజరథః । యద్వా శ్రీచక్ర మేవ చక్రరాజ ఇతి । చక్రరాజసంకేతస్తు గురుముఖా దవగన్తవ్యః । సంకేతస్తు త్రివిధః —యన్త్రసంకేతో మన్త్రసంకేతో యాగసంకేత ఇతి । తత్ర మన్త్రసంకేతో ద్వివిధః—బీజసంకేత స్సంఖ్యాసంకేత ఇతి । చక్రరాజశబ్దస్థితాద్యన్తవర్ణయోః — చజయో స్సంకలనేన — ౬ + ౮ = ౧౪ । చతుర్దశత్వం సంపద్యతే । చతుర్దశత్వసంఖ్యా చక్రరాజే స్థితానాం రేఖాణాం సంఖ్యేతి విజ్ఞాయతే । నామసంఖ్యయో స్సంకలనేనాపి చతుర్దశత్వం సంపద్యతే — ౬ + ౮ = ౧౪ । చక్రరాజస్థరేఖాశ్చ — బింద్వాదిమన్వ

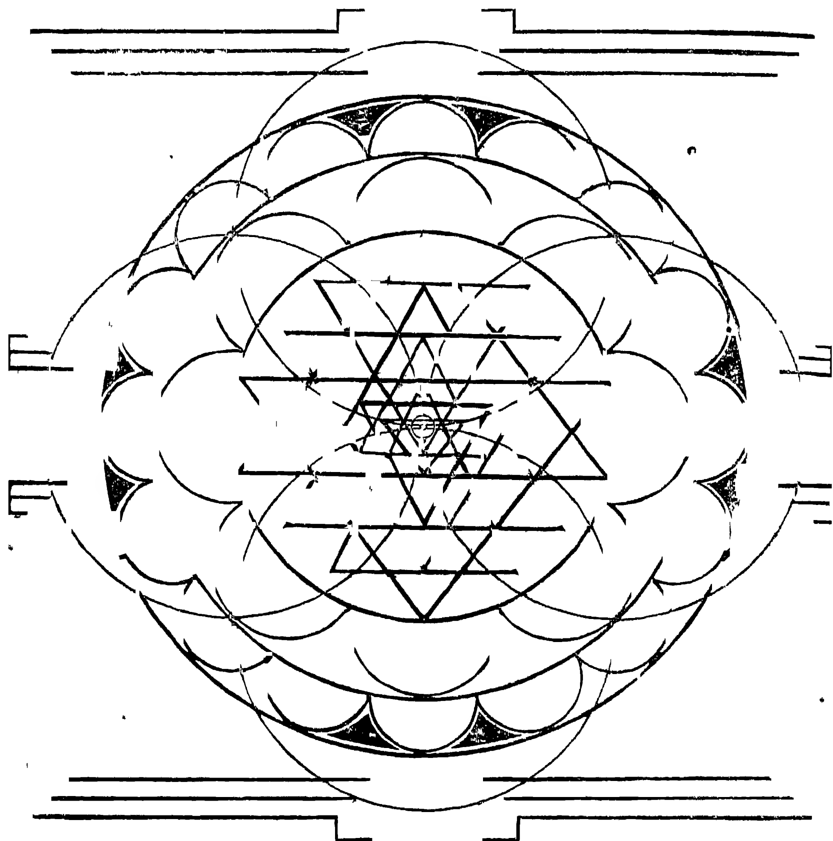
స్రాంతాః షట్ । వృత్తత్రయస్య త్రిస్రః । భూపురస్యాపి రేఖాత్రయమ్ । దలద్వయంచ । ఏవంచ – ౬ + ౩ + ౩ + ౨ = ౧౪ । తత్రాపి బింద్వాదిమన్వస్రాంతాః షట్ । ప్రథమ వృత్తాదిభూపురాన్తా హ్యష్టావిత్యపిచ సంఖ్యాసంకేతేన నామ సంఖ్యయా చజసంఖ్యయాపి సూచ్యతే । చక్రరాజశబ్దస్యాద్య న్తవర్ణయోః క్రమేణ షట్త్వాష్టత్వే । చక్రరాజప్రశంసాయా మాయుధశక్తీనాం ప్రసంగో ప్యుపదిష్టః । ఆయుధశక్తిప్రశంసాతు చతుర్బాహుప్రసంగానుప్రసక్త్యా కృతపూర్వేతీత్యుపేక్షితా । ఆయుధశక్తీనాం పాశాంకుశకోదండసాయకా ఇతి సంకేతః । మంత్రా అప్యత్రైవోదాహృతా ఏవ । ఆయుధదేవతా అపి త్రికోణస్య చతసృషు దిక్షు స్థితా ఇతి యోగసంకేతా దవగమ్యతే ॥

గేయచక్రరథారూఢమన్త్రిణీపరిసేవితా ౬౯.

"మంత్రితాభా మహాచక్రే గీతిచక్రే రథోత్తమే । సప్త పర్వాణి చోక్తానీ"తి వర్ణితం లలితోపాఖ్యానే । తద్గేయ చక్రాఖ్యం రథ మారూఢయా మంత్రిణ్యా శ్యామలా దేవ్యా పరితః సేవితా । చక్రరథశబ్దస్యాద్యన్తవర్ణాభ్యాం చధాభ్యాం—౬౯—నామసంఖ్యా సూచితేతి నామసంకేతః । మంత్రిణీతి రాజశ్యామలా । తస్యాస్తు మంత్రశ్యతాక్షరీతి విఖ్యాతః । త్రికోణస్థచక్రే శ్రీమంత్రిణ్యేవేతి విజ్ఞాయతే ॥

జ్వాలామాలినికాక్షిప్తవహ్నిప్రాకారమధ్యగా ౭౧.

కిరిచక్రరథారూఢదండనాథాపురస్కృతా ౭౦.

దండనాథేతి వారాహ్యాఖ్యాయాః దేవ్యాః నామాన్తరం । త్రికోణస్థభగమాలినీ వారాహీతి దండనాథేతి విజ్ఞేయా ॥

జ్వాలామాలినికాక్షిప్తవహ్నిప్రాకారమధ్యగా ౭౧.

జ్వాలామాలినీ నామికా శుక్లపక్షే చతుర్దశీతిథి నిత్యా । కృష్ణపక్షేతు ద్వితీయాతిథినిత్యేతి విశేషః । తయాహి శ్రీమాతర మభితో వహ్నిమయః ప్రాకారో నిర్మితః । తదాక్షిప్తస్య నిర్మితస్య వహ్నిమయస్య ప్రాకారస్యావరణస్య మధ్యే స్థితా । అత్ర చక్రస్థితివిశేషః కశ్చిదస్తి । తథాహి—జ్వాలానాం మాలినికాః మాలాః మన్వస్రదశారయుగ్మవసుకోణాని । తాభి రాక్షిప్త మస్థాంత్ క్షిప్తం వహ్నిప్రాకారం త్రికోణం తస్య మధ్యభాగే స్థితేతి యావత్ । వహ్నిప్రాకారస్య త్రికోణస్య మధ్యభాగో బిన్దు రితి విజ్ఞాయతే। తస్మిన్ స్థితేతి వస్తుగతిః । అత్ర శ్రీచక్రపరిలేఖనరహస్యం గురుముఖైకవేద్యం వహ్నిప్రాకారస్యార్థాక్షిప్తత్వే । అత్ర శ్రూయమాణ ఆక్షిప్తవహ్నిప్రాకార ఆన్తరః । జ్వాలామాలినికాస్తు బహిరావరణాన్తర్గతాః । వహ్నిప్రాకారం ప్రథమమావరణం శ్రీదేవ్యా అభ్యన్తరమ్ । జ్వాలామాలినికాః మన్వస్రదశారయుగ్మవసుకోణాన్యావరణచతుష్టయం । నాగదళషోడశారే హ్యావరణే ద్వే । భూపురత్రయం త్వేకం । ఏవం త్రికోణాదిభూపురాన్తాఽష్టావరణే ప్రకట మావరణాష్టకం ।

తత్ర ప్రథమావరణే స్థితా సేనా భండాసురవధోద్యుక్తా ప్రయుక్తా । శేషాతు భండసైన్యవధోద్యుక్తప్రయుక్తేతి విభాగః । తద్విభాగసూచకం నామేదం వక్ష్యమాణమ్ ॥

భండసైన్యవధోద్యుక్తశక్తివిక్రమహర్షితా ౭౨.

స్తోత్రసందర్భైతావతా ప్రధానశక్తీనా మసుర వధోద్యుక్తానాం నిర్వచనం కృత్వాన్యాసాం శక్తీనాం సైన్య వధోద్యుక్తానాం సామాన్యతో నిరుక్తిః కృతా । భండ సైన్యేతి । అత్ర భండసైన్యవధోద్యుక్తేత్యత్ర ప్రయుజ్యమా ణేన ధకారేణ నామసంఖ్యా సూచితా । ధస్య నవత్వ మత్ర నామసంఖ్యాయో స్సంకలనేన— ౭ + ౧ = ౯—సంపద్య తేఽతః సంఖ్యాసాగరస్యమ్ । కించాన్య ద్రహస్యమ్.—. అన్యాసాం శక్తీనా ముత్పత్తికారణ మసక్తత్వం చానేన సూచితే । తథాహి—ధాన్యక్తః ధోద్యుక్త ఇతి । ధస్య నవత్వం । నవత్వా దుద్యుక్తః శక్తవిక్రమః । శక్తి రిత్యష్టౌ । ప్రణవా దష్టప్రకృతయ ఇతి స్మరణాత్ । తా హ్యనేకధా పరిణతా స్సత్యః శక్తీనా మానన్త్యాయ కల్పన్త ఇతి ప్రణవ సంఖ్యాపరిణామవిశేషా దవగన్తవ్యః । అత్ర ప్రణవసంఖ్యా పరిణామవిశేషోఽపి నామసంఖ్యయా—౭౨—సూచితః । ఆవరణసప్తక మావరణద్వయం చేతి ప్రత్యేకశ ఉక్తేశ్చ ॥

ఏతావతావరణాష్టకమేవోక్త మథ నవమంతూపదిశ్య తే—.నిత్యేతి ।

నిత్యాపరాక్రమాటోపనిరీక్షణసముత్సుకా ౭౩.

కామేశ్వర్యాదివిచిత్రాన్తాః పంచదశ తిథినిత్యాఖ్యా దేవతాః । తాసాం పరాక్రమస్యాటోపః దమనకాదిపంచదశ సేనానీవధపర్యన్తః । తస్య నిరీక్షణే సమ్యగుత్సుకా। నిత్యా అపి షోడశకలారూపాయాః పరదేవతాయాః కలావిశేషా ఏవేతి విజ్ఞాయతే। అత్ర త్వరితా హ్యష్టమీతిథినిత్యా మహత్యష్టా నిత్యా కాశేత్యపి చోక్తపూర్వమేవ । యద్వా షోడశ కలారూపా త్పరమేశ్వర్యాః ముఖాదుత్పన్నాః శక్తయ ఇతి తాసామపి పరాదేవతైవ మూలకారణమ్ । తథాచోక్తం శ్రీచక్రదర్శనే—“ఏవం నానైవైకమేవాద్వితీయ మద్విత్వీయ మితి” ॥ పరమేశ్వర్యాః అష్టా చక్రేశ్వ్యోఽష్టౌ శక్తయః త్రిపురాదిత్రిపురాంబాన్తాః సముత్పన్నాః । తాభ్య ఆవరణదేవతా ఇతి నానాత్వం । నిత్యామండల మివ మ ష్వేక మావరణం గుప్తం శ్రీచక్రరాజస్య పరితః స్థిత మితి విజ్ఞాయతే । త్రికోణాదిభూపురాంత మావరణాష్టకం ప్రకటం నవమం నిత్యామండలం గుప్త మేవం నవావరణం కల్యాణ శ్రీచక్ర మిత్యుచ్యతే సంప్రదాయవిద్భిః ॥

ఏతావతా కల్యాణశ్రీచక్రస్థితానాం సర్వాసాం శక్తీ నాం సామాన్యతో విశేషతశ్చ నిర్వచనం కృత్వాఽవశిష్టా మతీవ పూజ్యాం పూజ్యతమాం చ పరమేశ్వర్యాః ప్రియ తమాం చ బిన్దుపీఠే శ్రీం ప్రదర్శ్య యతి——భణ్డపుత్రేతి ॥

భండపుత్త్రవధోద్యుక్తబాలావిక్రమనందితా ౭౪.

భండాసురస్య పుత్రాణాం చతుర్బాహ్వాద్యుపమాన్తానాం త్రింశత్సంఖ్యాకానాం వధే ఉద్యుక్తాయాః బాలాఖ్యదేవ్యాః నవవర్షాయాః స్వపుత్ర్యాః విక్రమేణ నందితా హృష్టా । ధాత్వ్రిణా దుద్యుక్తా బాలాపి ప్రత్యేక మితి విశేషః — ౯ = 3 × 3 = 3 + 3 = ౬ అతో నవవర్షే త్యుచ్యతే । బాలేత్యక్షరాభ్యాం మంత్రార్ణాః సూచితా భవన్తి — త్రయః షడ్వా॥

సంపత్కరీసమారూఢేత్యాది బాలావిక్రమనన్దితేత్యన్తేన నవావరణం కల్యాణశ్రీచక్ర ముపదిష్టం భవతి । తత్సర్వం శ్రీకలాదర్శనా దవగన్తవ్యం॥

స్తోత్రసందర్భేఽస్మిన్ శ్రూయమాణస్య వధశబ్ద త్రయస్య సంకేతత్రయం విజ్ఞాయతే । తత్రికః సంఖ్యా సంకేతః । ద్వితీయ ఇచ్ఛాసంకేతః । తృతీయః ప్రతికృతి రూప ఇతి । రహస్య మిదం వధశబ్దాభ్యాసేన సూచితం । అత్ర చతుర్థోఽపి వధశబ్దః శ్రూయతే । సచ ప్రతికృతిసూచక ఏవ । ప్రతికృతిం యుద్ధవిశేషో విధీయతే కృత్యా రహస్య ప్రబోధనాయ — "మంత్రిణ్యాంబా విరచిత" ఇత్యాది "సభండాసురశూన్యక" ఇత్యన్తే నామ్నా ప్రతికృతిదేవతా స్తదుపాయాశ్చ సూచితాః । ప్రతికృతిసంకేతోఽతీవ గుహ్యః గురుముఖైకవేద్యః । గురురపి సంప్రదానే యుక్తాయుక్తవివేకేన వ్యవహర్తవ్యః । నోచే ద్యోగినీశాపభాగ్భవతీతి విజ్ఞాయతే । తథా చోక్తం—

"ఇదం తే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన ।
నచాశుశ్రూషవే వాచ్యం నచ మాం యోఽభ్యసూయతీ"తి॥

మంత్రిణ్యంబావిరచితవిషంగవధతోషితా ౭౫.

మంత్రిణ్యంబయా రాజశ్యామలాంబయా విరచితేన విషంగాఖ్యస్య దైత్యస్య వధేన తోషితా । విషంగవిశుక్రౌ భండాసురస్య భ్రాతరౌ॥

విశుక్రప్రాణహరణవారాహీవీర్యనందితా ౭౬.

విశుక్రాఖ్యస్య దైత్యస్య ప్రాణాన్ హరతీతి హరణం తాదృశేన వారాహీనామికయా దండినీదేవ్యా వీర్యేణ శౌర్యేణ నందితా॥

కామేశ్వరముఖాలోకకల్పితశ్రీగణేశ్వరా ౭౭.

కామేశ్వరముఖస్య పరశివవదనచంద్రస్యాలోకాభ్యాం సాకూతవీక్షణచంద్రికాభ్యాం కల్పిత ఉత్పాదితః శ్రీమన్మహాగణేశ్వరః యస్యాః సా । పరమేశ్వర్యాః సంకల్పమాత్రాద్బాలా యథోత్పన్నా తథైవ మహాగణేశ్వరః పరమేశ్వరాత్కామేశ్వరాత్సంకల్పమాత్రాదుత్పన్నః । పరదేవతాయాః ప్రతిరూపం బాలా యథా తథా గణేశ్వరోఽపి

కామేశ్వరస్య ప్రతిరూప ఇతి విజ్ఞాయతేఽతః శ్రీవిద్యోపాసకానాం కామేశ్వర్యుపాసనవద్బాలాగణపత్యో రుపాసనమప్యభ్యర్హితమేవేతి విజ్ఞాయతే । అసురనిర్మితై ర్నానావిధై ర్విఘ్న యన్త్రైః దేవతా వీక్ష్య శ్రీమాత్రా తదాత్మప్రభర్తు ర్ముఖాలోకనమాత్రేణాష్టావింశత్యర్ణో మహాగణపతి రుత్పాదిత ఇతి ॥

మహాగణేశనిర్భిన్నవిఘ్నయన్త్రప్రహర్షితా ౭౭.

మహాగణేశేన నిశ్శేషేణ భిన్నై ర్నాశితై ర్విఘ్నయన్త్రైః ప్రత్యూహసమూహాయన్త్రైః ప్రకర్షేణ హర్షితా। గవ్యూతిమాత్రాయామే శిలాపట్టే అలసాదిదేవతాష్టకపుటిత శూలాష్టకోపేతదిగష్టకం జయవిఘ్నం నామయన్త్రం విలిఖ్య దేవసైన్యే విశుక్రేణ నిక్షిప్తం। తన్మహాగణపతినా చూర్ణీకృత మితి లలితోపాఖ్యానే ప్రసిద్ధమ్ ॥

భండాసురేంద్రనిర్ముక్తశస్త్రప్రత్యస్త్రవర్షిణీ ౭౮.

భండాసురేంద్రేణాసురరాజేన నిర్ముక్తానాం శస్త్రాణామస్త్రాణాం చ ప్రతికూలాన్యస్త్రాణి ప్రవర్షతీతి తథా॥

కరాంగుళినఖోత్పన్ననారాయణదశాకృతిః ౮౦.

కరాంగుల్యో దక్షవామకరద్వయస్యాంగుల్యో దశ । తాసాం నఖసంధిషూత్పన్నా నారాయణస్య దశాకృతయో మత్స్యాదిదశావతారా యస్యాః సా । దశాశబ్దోఽవస్థాపరః । కృతిశబ్దః కృత్యపరో వా । అవస్థాభేదేన కృతేః కృత్యస్య చ భేదః । అవస్థాభేదజ్ఞాపకోఽపి మూర్తిభేదః । న వ్యక్తిభేద జ్ఞాపక ఇతి రహస్యం । నారాయణదశాకృతి రిత్యస్త్రాణి దశేతి మంత్రసంకేతః । తథా గణేశ్వరాస్త్రమప్యేకం । ఏవమేకాదశసంఖ్యాకాన్యస్త్రాణి మహాస్త్రేతి విజ్ఞాయన్తే ॥

ఏవమస్త్రైర్యేకాదశరుద్రరూపాణ్యభిధాయాప్రతిహతే సర్వోత్కృష్టే ద్వే హ్యస్త్రే పరిదశ్యేతే వక్ష్యమాణ నామద్వయేన--

మహాపాశుపతాస్త్రాగ్నినిర్దగ్ధాసురసైనికా ౮౧.

షడక్షరాత్పాశుపతాస్త్రమంత్రాద్ద్వయం భిన్నే మహాపాశుపతాస్త్రమన్త్రః । పూర్వ ఈశ్వరదేవత్యః । అంత్యః సదాశివదేవత్యః । పశుపతేరీశ్వరస్య సదాశివస్యేదం పాశుపతం సదాశివాస్త్రం । మహచ్చ తత్పాశుపతం చ మహాపాశుపతమిత్యుద్ధారవిశేషో గురుముఖైకవేద్యః । తస్యాగ్నినా నిర్దగ్ధాః అసురస్య భండస్య సైనికా యయా సా । మహాపాశుపతాస్త్రాగ్నిరితి తస్యోద్ధారః ॥

కామేశ్వరాస్త్రనిర్దగ్ధసభండాసురశూన్యకా ౮౨.

కామేశ్వరస్య యదస్త్రం తస్మాత్పాశుపతాదస్త్రాదప్యధికం। తస్యాగ్నినా నిర్దగ్ధం భండాసురేణ సహితం శూన్యకాఖ్యం తదీయం నగరం యయా సా॥ కామేశ్వరాస్త్రోద్ధారో గురుముఖైకవేద్యః॥

బ్రహ్మోపేన్ద్రమహేంద్రాదిదేవసంస్తుతవైభవా ౮౩.

భండాసురపీడితైర్దేవైః స్తుతా సతీ భండహననాఖ్యం దేవకార్యం ప్రతికృతిరూపం యుద్ధం కృత్వా తదస్తే సంతుష్టైర్దేవైః పునః స్తుతేత్యాహ—బ్రహ్మేతి। బ్రహ్మోపేన్ద్రమహేన్ద్రాః బ్రహ్మవిష్ణుశక్రా ఇత్యర్థః॥

హరనేత్రాగ్నిసందగ్ధకామసంజీవనౌషధిః ౮౪.

ఏతావతా స్తోత్రసందర్భేణ ప్రతికృతిప్రయోజనాన్యస్త్రాణ్యుపదిశ్యోజ్జీవనహేతుభూతం మహామంత్రముపదిశతి—హరనేత్రేతి। హరస్యేశ్వరస్య తృతీయనేత్రస్థేనాగ్నినా సమ్యగ్దగ్ధస్య కామస్య మన్మథస్య సంజీవనౌషధిః జీవాతురిత్యర్థః। అయమోషధిః సకలపుష్ట్యాపాదనహేతుః సకలతాపత్రయహరణహేతుశ్చేతి ధ్వనిః। అనేన సంజీవినీ విద్యోపదిష్టా। విద్యోద్ధారస్తు గురుముఖైకవేద్యః। అత్ర "ఓషధి" శబ్దః స్త్రీపుంలింగసాధారణః మాతృశబ్దవదిత్యుభయవిధభావనాజ్ఞాపకః॥

సుమేరుమధ్యశృంగస్థేత్యాదినా దేవర్షిగణసంఘాత స్తూయమానాత్మవైభవేత్యన్తేన సకలనామప్రపంచాధిష్ఠాన రూపాం మంత్రనాయికాం మాతృకాం తద్విభేదాంశ్చ ప్రదర్శ్య, భండాసురవధోద్యుక్తశక్తిసేనాసమావృతేత్యాదినా కామసంజీవనౌషధిరిత్యన్తేన మాతృకాతః మహామంత్రాణాం అభివ్యక్తిమభిధాయ పునర్మాతృకాతోఽభినిసృతాం సంజీవనౌషధిరూపాం దేవీం వాచముపదిశతి— శ్రీమద్వాగ్భవకూటేత్యాదినా శ్లోకద్వయే సార్ధాత్— "యశ్ఛన్దసా మృషభో విశ్వరూపః । ఛన్దోభ్యోఽధ్యమృతాత్సంబభూవే"తి శ్రుత్యుపదిష్టం మహామంత్రరాజత్రయం ప్రదర్శయతి । అత్ర సార్ధశ్లోకేన శ్రీదక్షిణామూర్తిమహార్షిణా దృష్టం మహామంత్రరాజ ముపదిశతి । తత్ర ప్రథమ కూటస్వరూపం తద్భావనాం చాహ—

శ్రీమద్వాగ్భవకూటైకస్వరూపముఖపంకజా ౮౫.

శ్రీమచ్చ వాగ్భవకూటంచ శ్రీమద్వాగ్భవకూటే ఏవైకం ముఖ్యం స్వం నిజం రూపం యస్య తాదృశం ముఖపంకజం యస్యాః సా ఇతి । శ్రీమ దితి సంప్రదాయైకవేద్యః । వాగ్భవ త్యస్మాదితి వ్యుత్పత్త్యా వాగ్భవనామకం కూటం పంచాక్షరాణాం సముదాయః । కూట మిద మపి కాదిహాది విద్యాభేదేన భిద్యతే । నామ్నానేన షోడశాక్షర్యా ఆద్యకూటద్వయ ముపదిశ్యతే । నతు వాగ్భవకూటమాత్రం ।

అత్ర భావనావిశేషోఽభిధీయతే—భావనా ద్వివిధాఽఽభ్యన్తరా బాహ్యా చ। తత్ర బాహ్యా తు—చిబుకబింబవిద్రుమనాసాదండభ్రూమధ్యేషు క్రమేణాద్యార్ణ మారభ్యైకైకం అలికే శ్రీమదితిచ విభావనీయం। చిల్లికాయాముభయతో వదనస్మరమాంగల్యగృహతోరణాని యథోపదేశం। ఉపదేశస్తు గురుముఖైకవేద్యః। ఆభ్యన్తరా తు—విశుద్ధచక్రమారభ్య క్రమేణైకైక మాజ్ఞాయాం భువనేశీం చ। అత్ర సహస్రారే శ్రీమ దితి। బాహ్య త్వవయవవిశేషేషు। ఆన్తరాతు సుషుమ్నాయా మితి వివేకః। బాహ్యాయాం భావనాయాం విశేషాః—చిబుకదక్షకర్ణబ్రహ్మరంధ్రవామకర్ణేషు క్రమేణాద్యవర్ణ మారభ్యైకైకం భ్రూమధ్యే భువనేశీం అలికే శ్రీమదితి। భ్రూలతాయాం సంపుటితవర్ణాః పూర్వవత్। అన్యాతు—చిబుకబింబవిద్రుమజిహ్వోష్ఠేష్వేకైకం వర్ణ మాద్య మారభ్య నాసాదండే భువనేశీమితి। చిల్లికా యథాపూర్వా। శ్రీమచ్ఛ। శ్రీమదితి దక్షిణామూర్తి విద్యాయాం పురుషసూక్తేనోపదిష్టః మిథునాత్మకో మన్త్రః। మిథునవిశేషస్తు గురుముఖైకవేద్యః॥

కంఠాధఃకటిపర్యన్తమధ్యకూటస్వరూపిణీ ౮౬.

కంఠస్యాధః కటిపర్యన్తః యస్య స మధ్యభాగః స ఏవ మధ్యస్థషడక్షరసమూహస్య స్వం నిజం రూప మస్యాః। అత్రాపి భావనాఽఽభ్యన్తరా బాహ్యా చేతి ద్వివిధా। తత్రా

భ్యన్తరా—విశుద్ధిచక్రమారభ్య మణిపూరపర్యన్తం క్రమే
ణాక్షరషట్కం విభావనీయ మితి। బాహ్యాతు ద్వివిధా—
బాహుసంధ్యోర్హస। ఊరుసంధ్యోర్హల। నాభౌ కః।
హృదయే భువనేశీత్యేకా। యద్వా—హృదయే భువనేశీ।
కంఠహృదయయోర్హస। నాభౌ కః। తదధః స్వాధిష్ఠాన
పర్యన్తం హలా వి త్యేకా॥

శక్తికూటైకతాపన్నకట్యధోభాగధారిణీ ౮౭.

సర్జనశక్తిమత్త్వా చ్ఛక్తినామకేన కూటేన చతురక్షర
సమూహేనైకతా మభేద మాపన్నం కట్యధోభాగం
ధారయతీతి తథా। అత్రాపి యథాపూర్వం భావనాద్వయం
విజ్ఞేయం। బాహ్యాతు—కటిసంధ్యో స్సకా। మూలాధారే
లః। స్వాధిష్ఠానే హ్రీం మితి। యద్వా—మణిపూరస్వాధిష్ఠాన
యోర్మధ్యే సకా। శేషం పూర్వవత్। ఆభ్యన్తరాతు—
మణిపూరాదిమూలాధారాన్తం యథా బాహ్యే తథైవేతి॥

ఏవ మేతావతా నామత్రయేణ దక్షిణామూర్తివిద్యా
ముపదిశ్యానందభైరవర్షిదృష్టా మన్యాం విద్యా ముపదిశతి—
మూలేతి—

మూలమంత్రాత్మికా ౮౮.

అత్ర శ్రూయమాణస్య మూలశబ్దస్య పారిభాషికత్వం
విజ్ఞాయతే శ్రుతిస్మృత్యోః। తథాహి—"ఊర్ధ్వమూలో

హ్యవాక్శాఖో హ్యేషోశ్వత్థః సనాతనః" ఇతి। "ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖ మశ్వత్థం ప్రాహు రవ్యయం । ఛన్దాంసి యస్య పర్ణాని య స్తం వేద స వేదవిత్" ఇతిచ । అత్ర మూలమిత్యనేన " య శ్ఛన్దసా మృషభో విశ్వరూపః । ఛన్దోభ్యో ధ్యమృతా త్సంబభూవ" ఇతి శ్రుత్యుపదిష్టః ప్రణవోఽభిప్రేతః । యద్వా పురుషసూక్తోపదిష్టః మహామన్త్రవిశేషో వా । విభాగస్తు సంప్రదాయైక వేద్యః ॥

మూలమంత్రాత్మికేత్యత్ర మంత్రమూలయోః పృథక్త్వం । అత్ర మంత్రశబ్దేన హాదిపంచదశార్ణా అభిప్రేతాః । మూలమన్త్ర ఆత్మా స్వరూపం యస్యా ఇత్యర్థః । అత్రాపి భావనా త్రైవిధ్యం విద్యతే । సా భావనా సంప్రదాయైక వేద్యైవ ॥

మూలకూటత్రయకలేవరా ౮౯.

అత్రాపి మూలశబ్దః పూర్వవదేవ గ్రాహ్యః । కూటత్రయేణ హాదిత్రయోదశార్ణా అభిప్రేతాః । అత్రాపి భావనాద్వయం విద్యతే । కలేవరశబ్దేన కంఠాద్యూరుద్వయసన్నిపర్యన్తం విద్యమానః ప్రదేశోఽభిప్రేయతే । చక్రసంకేతే త్రైశ్వరసంజ్ఞికం మధ్యవృత్తమభిధీయతే । తదేవ హి శ్రీచక్రే విద్యమానానాం సర్వేషాం శక్తికోణానాం స్థానమ్ । నామ్నానేన శ్రీచక్రస్య పరిలేఖన ముపదిశ్యతే । పరిలేఖనవిధిస్తు గురుముఖైకవేద్యః । భావనాపి గురుముఖైకవేద్యై

ర్త.73

వేతి న విస్మరణీయా । అస్య మహామన్త్రస్య లోపాముద్రి కద్యేతి ప్రసిద్ధిః । "మూలామన్త్రాత్మికా మూలకూటత్రయ కళేబరా" ఇత్యనేన శ్రీచక్రే మన్త్రవిన్యాసక్రమోపి ధ్వన్యతే। తథా హి — భూపురత్రయమధ్యే కాహాదివిద్యే । షోడశదళే మహామన్త్రత్రయం । వసుదళే మేరుప్రస్తారః । మన్వస్రే హ్యాదినవ పాదిపంచ । బహిర్దశారే కాదిదశ । అన్తర్దశారే టాదిదశ । వసుకోణే యాద్యష్ట । త్రికోణే హ్యాద్బిన్దువిసర్గౌ — అంః — క్షకారశ్చ । సర్వం గురుముఖైక వేద్యమ్ ॥

పరదేవతాయాః విద్యాత్రయమభిహితం । పరదేవతాయాః సాక్షాత్కారహేతురనుష్ఠానప్రకారో వక్తవ్య ఇతి స చాత్రోపదిశ్యతే — కులామృతైకరసికేత్యాదినా। పరదేవతాసాక్షాత్కారహేతుః శ్రీయాగ ఇతి విజ్ఞాయతే । సచ ద్వివిధః — బహిర్యాగోఽన్తర్యాగశ్చేతి । తత్ర బహిర్యాగః కులామృతైకరసికేత్యాదినా కులయోగినీత్యన్తేనోపదిశ్యతే॥

కులామృతైకరసికా ౯౦.

కులామృతమితి ద్రవ్యవిశేషః । రసికేతి దేవతావిశేషః । ద్రవ్య దేవతే యాగ ఇతి శిష్టోక్తేః యాగ ఏవ పరదేవతాసాక్షాత్కారహేతురితి ధ్వనిః । అత్ర యాగస్య శ్రీయాగ ఇతి శిష్టవ్యవహారః। శ్రీయాగేన పరదేవతాం భావయే దిత్యర్థాత్ క్షిప్యతే। శ్రీయాగోక్తవిధినా సంస్కృతం క్షీరఫలాదికం కులా

మృత మిత్యుచ్యతే। కులామృత మిత్యత్రాన్యో విశేషః—కుణ్డో
చితమమృతం కులామృత మితి। హోమీయద్రవ్యస్య వర్ణాను
పూర్వ్యేణ వ్యవస్థేతి ధ్వనిః। వర్ణభేదా ద్ద్రవ్యభేదస్య స్మృత
త్వాత్। తథాహి—"విశేషాచ్చైవ వర్ణభేదా ద్ద్రవ్యభేదః।
కామనాభేదా దపి। క్షీరం బ్రాహ్మణస్య। ఘృతం క్షత్రి
యస్య। మధు వైశ్యస్య। అమాదకం మైరేయ మన్యస్య"
ఇతి। "క్షీరఫలాని నిత్యాన్యవర్ణసంయోగేనేతి బ్రహ్మవాదినః"
ఇతిచ। అత్ర కులశబ్దేన శ్రీయాగాంగకర్మసమూహ ఉచ్యతే।
అర్థాత్ శ్రీయాగ ఏవ కులమితి। తస్యైవ కర్మణాం సమూహ
త్వాత్॥

కులసంకేతపాలినీ ౯౨.

కుల మితి కర్మసమూహః। తస్య సంకేతః వ్యవస్థా
విశేషః। రహస్యవిశేషా ఇత్యర్థః। ఆచారోఽపి కులమ్।
వర్ణాశ్రమవ్యవస్థానురూపః। తస్య సంకేతాం స్తత్రత్యరహ
స్యాని పాలయతి పశుషు న ప్రకాశయతి। సాంప్రదాయిక
పరంపరాయై ప్రకాశ్య తంతుం ప్రవర్తయతి చేతి తథా।
సంకేతస్తు త్రివిధః—చక్రసంకేతో మన్త్రసంకేతః పూజా
సంకేతశ్చేతి॥

కులాంగనా ౯౩.

శ్రీయాగకాలేఽర్చనాయా మావాహితా దీక్షితా
కులాంగనేత్యుచ్యతే। కులానురూపా హి సా హ్యఙ్గనా।

కులశీలాదిసంపన్నా కులాంగనా । కులశీలాదిసంపన్నాం కులానురూపాం దీక్షితాం సువాసినీమేవార్చనాంగత్వేనావాహయే దితి ధ్వనిః ॥

కులాంతస్థా ౯౩.

కులమితి సామయికసమూహః । తస్మిన్నంత స్మధ్యే తిష్ఠతీ త్యన్తస్థా । సామయికసమూహరూపిణీత్యర్థః । కులాంగనావ త్సామయికానపి హ్యర్చయే దిత్యభిప్రాయః ॥

కౌలినీ ౯౪.

కుల మితి చక్రసమూహః । అర్థా చ్చక్రాణాం సమూహరూపః । చక్రరాజః కుల మి త్యుచ్యతే । సంబన్ధసామాన్యార్థే తద్ధితే కౌల మితి।శ్రీచక్రసంబన్ధినీతియావత్ । శ్రీచక్రే పరాం దేవతా మావాహ్యార్చయే దితి ధ్వనిః । యద్వా——"కులం శక్తి రితి ప్రోక్త మకులం శివ ఉచ్యతే। కులేఽకులస్య సంబన్ధః కౌల మిత్యభిధీయతే" ఇతి శివశక్తి సామరస్యం వా కౌలం తద్వతీ కౌలినీ చక్రస్వరూపిణీతి యావత్ । "శ్రీచక్రం శివయో ర్వపు రి"తి స్మరణా చ్ఛ్రీచక్రస్థా దేవతా కౌలినీ త్యుచ్యతే । అర్థాత్ శ్రీచక్రస్థాం దేవతా మర్చయే దితి ధ్వనిః ॥

కులయోగినీ ౯౪.

కులయోగినీరూపైవేత్యర్థః । కులయోగిన్యః పరివార దేవతా ఇత్యభిప్రాయః । యద్వా—కులయోగినీతి జాతా వేకవచనమ్ । చక్రస్థావరణదేవతా యస్యా ఇత్యర్థః ॥

ఏతావతా బహిర్యాగే ప్రధానవిషయా ఉక్తాస్తాః । తథాహి—అమృత మితి హోమద్రవ్యం । సంకేత ఇతి మంత్రయన్త్రార్చనాదివిశేషాః । సువాసిన్యర్చనా, సామయి కార్చనా, చక్రరాజార్చనా, ఆవరణదేవతాః, ఏవం పర దేవతాయాః ప్రధానస్వరూపా ణ్యుక్తాని — అమృతం, యాగః, సంకేతః, సువాసిన్యః, సామయికాః, చక్రరాజః, తదధిష్ఠాత్రీ పరా దేవతా, పరదేవ తాయాః పరివార దేవతా శ్చేతి । ఏవం నానాత్వేన భాసమానాఽపి నైత ద్రూపా పరాదేవతా।కింతు తదన్యస్యా తదన్యైవేత్యాహ— అకులేతి—

అకులా ౯౫.

కులం పూర్వోక్తం సర్వం యద్దృష్టం యు తద్భూతం త త్సర్వం న భవతీ త్యకులం । తద్భిన్నం సత్ । తదధిష్ఠాన మిత్యర్థః । అధిష్ఠానస్యారోప్యం వినా జ్ఞాతు మశక్యత్వా దారోప్యస్యార్చనమేవాధిష్ఠానార్చనం భవతీత్యర్చనీయా ఆ ధేయవిశేషా యాగప్రధానభూతాః ప్రదర్శ్యాధారభూత

మకులస్వరూపం ప్రదర్శ్యతే నఞ్పూర్వకేణ కులశబ్దేన ।
“నేతినేతీత్యాత్మా” ఇతి శ్రుతే రర్థోఽత్రోపదిశ్యత ఇతి
ధ్వనిః ॥

సమయాన్తస్థా ౯౭.

యద్దృష్టం యచ్ఛ్రుతం యత్స్మృతం తత్సర్వ
మపి నిషిధ్య తదన్తస్థాం తదాధారభూతాం పరాం దేవతాం
ప్రదర్శయితుం శాఖాచన్ద్రన్యాయేనోపాధ్యన్తరమాహ
సమయేతి । సమయే తిష్ఠతీతి సమయాన్తస్థా । సమయ ఇతి
ముఖ్యప్రాణః । అత్ర సమిత్యుపసర్గః । అయ ఇతి శబ్దః ।
తథా చ శ్రూయతే—“తద్యథా రథస్యారేషు నేమి రర్పితా ।
నాభావరా అర్పితా ఏవమేవైతా భూతమాత్రాః ప్రజ్ఞా
మాత్రాస్వర్పితాః ప్రజ్ఞామాత్రాః ప్రాణేఽర్పితాః స ఏవ
ప్రాణ ఏవ ప్రజ్ఞాత్మా” ఇతి ముఖ్యప్రాణః సమయ ఇత్యు
చ్యతే । తదన్తస్థేతి తస్య ముఖ్యప్రాణస్యాప్యధిష్ఠానరూపే
త్యభిప్రాయః । సమయశబ్దః శ్రుత్యుక్తసంప్రసాదశబ్ద
పర్యాయః । సమ్యగయతీతి సమయః । ప్రసీదత్యస్మిన్నితి
ప్రసాదః ॥

సమయాచారతత్పరా ౯౮.

సమయాచార ఇతి ముఖ్యప్రాణోపాసనా । ముఖ్య
ప్రాణోపాధియుక్తాం ముఖ్యప్రాణాధిష్ఠాత్రీం పరాం దేవతాం

సాక్షాత్కార్య మాచారః అనుష్ఠానం సామాన్యతః యోగ ఇత్యుచ్యతే। విశేషేణ ధ్యానయోగ ఇత్యుచ్యతే। సమయశబ్దేన నాడీసమూహోఽప్యుచ్యతే। నాడీస్థాన మాశ్రిత్య యదనుష్ఠానం తత్సమయాచార ఇత్యుచ్యతే। తదనుష్ఠానమేవాన్తర్యాగః సమయాచార ఇతి చోచ్యతే। కించ- సమ్-ఇతి బ్రహ్మ। అయ ఇతి స్థానం। బ్రహ్మస్థానం సమయ ఇతి। బ్రహ్మైవ స్థానం సమయ ఇతి। సమ్——ఽయః——ఇతి సుషుమ్నాపథ ఉచ్యతే చక్రసంకేతే। సుషుమ్నాద్వారా పరదేవతాయా అర్చనం సమయాచార ఇతి॥

ఏవ మకులాదినామత్రయేణ ముఖ్యప్రాణోపాసనారూప మన్తర్యాగ ముపదిశ్య తదనుష్ఠానస్థలం తదనుష్ఠానయోగ్యాం పరాం వాచం చ సంగ్రహేణోపదిశతి——మూలాధారైకనిలయేత్యాదినా బిసతంతుతనీయస్యన్తేన శ్లోకత్రయేణ——

మూలాధారైకనిలయా ౯౯.

మూలాధారాఖ్యం చతుర్దలపద్మం। తత్కర్ణికాయా మధ్యే బిన్దౌ కులకుండనామకే ముఖ మాచ్ఛాద్య కుండలినీ తత్ర సర్వదైవాసుప్తా తిష్ఠతి। అతఏవ తదాధారత్వాత్ సుషుమ్నామూలత్వాచ్చ మూలాధార ఇత్యుచ్యతే। స ఏవైకో ముఖ్యోనిలయః వాసస్థానం యస్యాః కుండలిన్యాఖ్యా

శక్తిః మూలాధారాఖ్యే చక్రే సార్ధత్రివలయాకారేణ సుప్తా సతీ యోగిభి రుత్థాపితా షట్చక్రాణి బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిగ్రంథీం శ్చ భేదయన్తీ సహస్రారం నీతా సతీ తత్కర్ణికారూప చంద్రమండలా దమృతం స్రావయతి । అయోగిభి రపి భావనా మాత్రేణ సర్వా ప్యేషా ప్రక్రియా సంపాద్యతే । ఈశ్వర గీతా స్వేద మనుష్ఠానం షష్ఠేఽధ్యాయే సమ్య క్ప్రపంచిత మితి తన్ముఖేనైవ సర్వం జ్ఞాతవ్యమ్॥

బ్రహ్మగ్రంథివిభేదినీ ౧౦౦.

షట్చక్రేషు ప్రతిచక్ర మాద్యన్తయో ర్ద్వౌ ద్వౌ గ్రంథీ । తత్ర బ్రహ్మగ్రంథిద్వయం స్వాధిష్ఠానీయం విశేషేణ భినత్తీతి తథా । అత్ర పరాయాః వాచః గమన ప్రక్రియోప దిశ్యతే ॥

మణిపూరాన్తరుదితా ౧౦౧.

నాభౌ దశదళే పద్మే సామయికపూజాయాం మణిభిః రత్నైః పూర్యతే భావ్యతే దేవీతి తచ్చక్రం మణిపూరపద వాచ్యమ్ । తస్యాన్త రథః స్థితం గ్రంథిం భిత్త్వోదితా ప్రక టితా । తదుపరి స్థితం విష్ణుగ్రంథిం విశిష్య భినత్తీతి తథా ॥

విష్ణుగ్రంథివిభేదినీ ౧౦౨.

విష్ణోర్మణిపూరచక్రే స్థితత్వేన తద్గ్రంథ్యో ర్విష్ణుగ్రంథిసంజ్ఞా। ఏవం బ్రహ్మరుద్రగ్రంథిసంజ్ఞే అపి జ్ఞేయే॥

ఆజ్ఞాచక్రాంతరాళస్థా ౧౦౩.

భ్రూమధ్యే ద్విదళపద్మే ఆజ్ఞాపకస్య శ్రీగురో రవస్థానా దాజ్ఞాచక్రసంజ్ఞా। తదన్తరాళే తిష్ఠతీతి॥

రుద్రగ్రంథివిభేదినీ ౧౦౪.

రుద్రగ్రంథిద్వయం హృదయగతానాహత చక్రీయం భినత్తీతి తథా॥

సహస్రారాంబుజారూఢా ౧౦౫.

సహస్రసంఖ్యాకా అరాః దళాని యస్య తదంబుజం కమలం। బ్రహ్మరన్ధ్రస్థమితి మారూఢా। సహస్రారచక్రమితి సుదర్శనచక్రస్య సంజ్ఞా। అత్ర సంకేతో గురుముఖైకవేద్యః॥

సుధాసారాభివర్షిణీ ౧౦౬.

సుధాయా స్తత్క ర్ణికా చంద్రసంబన్ధిన్యా ఆసారో ధారాసంపాతః త మభివర్షితుం శీల మస్యాః॥

తడిల్లతాసమరుచిః ౧౦౭.

తటి త్సౌదామిన్యేవ లతా వల్లీ తయా సమా రుచిః కాన్తి ర్యస్యాః॥

షట్చక్రోపరిసంస్థితా ౧౦౮.

షడవయవకాని చక్రాణీతి మధ్యమపదలోపే సమాసః। తాని చ మూలాధారాదీని। తేషా ముపరి సహస్రారే సమ్యక్ స్థితా॥

మహాసక్తిః ౧౦౯.

మహే ఉత్సవే తత్రిత్య శివశక్తిసమాయోగరూపే ఆసక్తి స్తత్పరతా యస్యాః। మహతీ ఆసమంతా త్సక్తిః సంయోగో యస్యా వా॥

కుండలినీ ౧౧౦.

కుండలే అస్యాః స్త ఇతి కుండలినీ। ఆకృత్యా భుజంగీ వా। యద్వా వాగ్భవబీజస్య విభాగః— అ + అ + ఇ + మ్॥ అ అ ఇ — ఇతి వలయత్రయం। బిన్దో ర్మకారస్యార్ధవలయత్వమిత్యపి సంకేతః। స్వరాణాం వల

యత్వం హాలా మధ్యవలయత్వం । హాలా మధ్యవలయత్వం ధ్వని
స్వరూపవిశేషజ్ఞానాం ప్రసిద్ధమేవ । ధ్వనే గ్గమనం వేత్యభి
యుక్తోక్తిరపి విద్యతే ॥

బిసతంతుతనీయసీ ౧౧౨.

బిసతంతుః కమలనాలం । తదేవ తస్య తన్వీ తనీయసీ అతిశయేన కృశాకృతిః । "నీవారశూకవత్తన్వీ పీతాభా స్వత్యణూపమా" ఇతి శ్రుతేః ॥

మూలాధారైకనిలయేత్యారభ్యేయత్పర్యన్తం ముక్తా ప్రక్రియాం సర్వాపి వామకేశ్వరతంత్రే హ్యేవం స్మర్యతే । తథాహి —

"భుజంగాకారరూపేణ మూలాధారం సమాశ్రితా ।
శక్తిః కుండలినీనామ బిసతంతునిభా శుభా ॥
మూలకన్దం ఫణాగ్రేణ దష్ట్వా కమలకన్దవత్ ।
ముఖేన పుచ్ఛం సంగృహ్య బ్రహ్మరంధ్రం సమన్వితా ॥
పద్మాసనగతా స్వస్థా గుద మాకుంచ్య సాధకః ।
వాయు మూర్ధ్వగతం కుర్వ న్కుంభకావిష్టమానసః ॥
వాయ్వాఘాతవశా దగ్నిః స్వాధిష్ఠానగతో జ్వలన్ ।
జ్వలనాఘాతపవనాఘాతై రున్నిద్రితోఽహిరాట్ ॥
బ్రహ్మగ్రంథిం తతో భిత్వా విష్ణుగ్రంథిం భినత్త్యతః ।
రుద్రగ్రంథిం విభిద్యైవ కమలాని భినత్తి షట్ ॥
సహస్రకమలే శక్తిః శివేన సహ మోదతే ।
సచావస్థా పరా జ్ఞేయా సైవ నిర్వృతికారణ మితి ॥"

అథ సింహావలోకనమ్

శ్రీమాతేత్యాదినా స్వాసినవల్లభేత్యన్తేన స్తోత్రేణ శ్రీకలాయాః సమ్యగ్వర్ణనమ్ — ౧ - ౨౧ — శ్లోకాః॥

సుమేరుమధ్యశృఙ్గస్థేత్యాదినా స్వాయమానాత్మ వైభవేత్యన్తేన మాతృకావర్ణనమ్ — ౨౨ — ౨౩౪ — శ్లోకాః॥

భణ్డాసురవధోద్యుక్తేత్యాదినా దేవసంస్తుతవైభవేత్యన్తేన పరివార దేవతానాం కథనమ్ — ౨౩౪ — ౩౭ — శ్లోకాః॥

హరనేత్రాగ్నీత్యాదినా మూలకూటత్రయకలేబరేత్యన్తేన మహామన్త్రత్రయసంకీర్తనం । సవావరణోపేత కల్యాణశ్రీచక్రస్య పరిలేఖనోపదేశశ్చ — ౩౮ — ౩౯౪ - శ్లోకాః॥

కులామృతైకరసికేత్యాదినా బిసతన్తుతనీయసీత్యన్తేనాన్తర్యాగబహిర్యాగోపదేశశ్చేతి చత్వారింశచ్ఛ్లోకాత్మక మూలగ్రన్థస్య విషయవిభాగః॥ ౩౯౪ — ౪౦॥

ఉత్తరగ్రన్థస్తు వ్యాఖ్యానరూపః —

ఇతి నారాయణస్మృతిః॥

ఇతి శ్రీవిద్యాశంకరపదమావేశప్రకాశిత జగద్గురు శ్రీకల్యాణానంద భారతీ మాంతాచార్య స్వామినాం చతుస్త్రింశత్తమదీక్షాదివసే శ్రావణశుక్లచతుర్దశీ భృగువాసరే శాంకరశకే-౨౨ నేంద్రియ వేదాక్షిమితే విక్రమనామ్ని వత్సరే పరిపూరితా సతీ విజయతేతరామ్

“ కల్యాణ శ్రీకలా ”

——